

Pasūtītājs:

LR Ekonomikas ministrija

Adrese: Brīvības iela 55, Rīga,
LV-1519

Tālr.: 67013119

Fakss: 67280882

Epasts: pasts@em.gov.lv

WWW: www.em.gov.lv

Izpildītājs:

SIA „Konsorts”

Adrese: Olīvu iela 9, 2. stāvs
Rīga, LV-1004

Tālr.: 67216793

Fakss: 67216771

Epasts: office@konsorts.lv

WWW: www.konsorts.lv

**LATVIJAS NACIONĀLĀS LISABONAS
PROGRAMMAS ĪSTENOŠANAS PROGRESA
IZVĒRTĒŠANA**

Gala ziņojums
(Līguma Nr. EM 2007/43)

Rīga,
10/2007

SATURS

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENTĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI	3
KOPSAVILKUMS	4
EXECUTIVE SUMMARY	7
1. VISPĀRĒJĀ IZAUGSME UN MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE	10
1.1. IEKŠZEMES KOPPRODUKTS	10
1.2. KREDĪTI UN INVESTĪCIJAS	13
1.3. VALSTS PARĀDS	15
1.4. DARBA SAMAKSA	18
1.5. NODOKĻU POLITIKA	22
2. MIKROEKONOMIKAS POLITIKA	25
2.1. ZINĀŠANU UN INOVĀCIJU STIMULĒŠANA	25
2.1.1. <i>Valsts un privātā sektora ieguldījumu zinātniskā darbībā un attīstībā paaugstināšana.</i>	25
2.2. ZINĀTNES INTELEKTUĀLĀ POTENCIĀLA PAAUGSTINĀŠANA	27
2.3. ZINĀŠANU UN TEHNOLOĢIJU PĀRNESE RAŽOŠANĀ VEICINĀŠANA	30
2.4. INTERNETA PIEEJAMĪBAS PAAUGSTINĀŠANA	34
2.5. RŪPNIECĪBAS KONKURĒTSPĒJA	36
2.6. RESURSU ILGTSPĒJĪBA	39
3. INVESTĪCIJĀM UN DARBAM LABVĒLĪGAS UN PIESAISTOŠAS VIDES VEIDOŠANA	41
3.1. IEKŠĒJAIS TIRGUS, ADMINISTRATĪVIE PASĀKUMI	41
3.2. KONKURENCE	42
3.3. UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDE UN REĢIONĀLAIS IETVARŠ	43
3.4. MAZIE UN VIDĒJI UZŅĒMUMI	43
3.5. ADMINISTRATĪVI TERITORIĀLĀ REFORMA	46
3.6. EFEKTĪVA, DROŠA UN ILGSTPĒJĪGA ENERĢIJAS PIEGĀDE	48
3.7. VALSTS UN PRIVĀTĀ PARTNERĪBA	51
4. NODARBINĀTĪBAS POLITIKA	52
4.1. NODARBINĀTĪBAS VEICINĀŠANA	52
4.2. DZĪVES CIKLA PIEEJA NODARBINĀTĪBAI	54
4.3. IEKĻAUJOŠA DARBA TIRGUS VEICINĀŠANA	58
5. IZGLĪTĪBAS UN PRASMJU UZLABOŠANA	67
5.1. MŪŽIZGLĪTĪBAS PIEEJAMĪBAS PAAUGSTINĀŠANA:	76
6. EIROPAS KOMISIJAS REKOMENDĀCIJAS UN IETEIKUMI LATVIJAI	78
PIELIKUMS NR.1 BŪTISKĀKĀS IZMAIŅAS NODOKĻU POLITIKĀ	80
PIELIKUMS NR.2 EKSPERTU SARAKSTS	82
TABULU SARAKSTS	83
ATTĒLU SARAKSTS	83

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi

Saīsinājumi

AES	atomelektrostacija
BICEPS	Baltijas Starptautiskais Ekonomikas Politikas Studiju centrs
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
EK	Eiropas Komisija
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
FM	Finanšu ministrija
IKP	iekšzemes kopprodukts
IT	informācijas tehnoloģijas
KIP	Konkurētspējas un inovāciju ietvara programma
LIA	Latvijas Interneta asociācija
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LNLP	Latvijas nacionālā Lisabonas programma
LR	Latvijas Republika
mlj.	miljoni
m/s	metri sekundē
MK	Ministru kabinets
MVU	mazie un vidējie uzņēmumi
MVķ	mazie un vidējie komersanti
LIIC	Līvānu Inženiertehnoloģiju un inovāciju centrs
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NP	nacionālā programma
OECD	<i>Uzņēmumu sadarbības un attīstības organizācija</i>
PV	pievienotā vērtība
SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
T, tūkst.	tūkstoši
t.sk.	tai skaitā
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VDI	Valsts darba inspekcija
VKM II	Eiropas valūtas kursa mehānisms
Z&A	Zinātne un attīstība

Mērvienības

EUR	eiro, oficiālā Eiropas Savienības naudas vienība
Ls, LVL	lats

Kopsavilkums

Latvijas nacionālā Lisabonas programma 2005.-2008.gadam (tālāk tekstā – Programma vai LNLP) ir politikas plānošanas dokuments, kas parāda, ko Latvija vidēja termiņa periodā darīs mērķa – valsts izaugsmes un nodarbinātības veicināšana – sasniegšanai un kā ieviesīs Eiropas Padomes 2005.gada jūlijā apstiprinātās Integrētās pamatnostādnes.

Latvijas prioritārie darbības virzieni Lisabonas stratēģijas mērķu sasniegšanai paliek nemainīgi, un tie ir:

- makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšana;
- zināšanu un inovāciju stimulēšana;
- investīcijām un darbam labvēlīgas un piesaistošas vides veidošana;
- nodarbinātības veicināšana;
- izglītības un prasmju uzlabošana.

Šī projekta mērķis ir izanalizēt, kas laikā kopš LNLP apstiprināšanas un pasākumu realizācijas, ir mainījies, cik efektīvi ir programmā definētie reformu pasākumi, un sniegt rekomendācijas jauniem pasākumiem un ekonomikas politikai Latvijā, ņemot vērā Eiropas Komisijas rekomendācijas, kā arī Eiropas Komisijas definētās un Eiropadomes apstiprinātās jaunās politikas iniciatīvas, lai Latvija varētu sasniegt Lisabonas stratēģijas mērķus.

Projekta ietvaros tika veikta dažādu nozaru ekspertu aptauja, kuri pauda savu viedokli par LNLP mērķiem, uzdevumiem, sasniegto un sniedza rekomendācijas. Eksperti savu viedokli pauda gan elektroniski, gan atbildot mutiski uz uzdotiem jautājumiem intervijā. Ekonomikas ministrijā 2007.gada 5.septembrī tika rīkota diskusija par Lisabonas programmā definētiem mērķiem, Latvijas sasniegumiem un iespējamām rekomendācijām jauniem pasākumiem. Diskusija tika organizēta trīs sadaļās:

- makroekonomika;
- mikroekonomika;
- nodarbinātība un izglītība.

Procesa ietvaros tika izmantotas sekojošas metodes:

- anketēšana;
- monogrāfiski aprakstošā metode;
- loģiski konstruktīvā metode.

2006.gada oktobrī tika sastādīts Ziņojums par progresu Latvijas nacionālās Lisabonas programmas 2005.-2008.gadam īstenošanu, kur sniegta informācija par paveikto, kā arī sagatavoti priekšlikumi par nepieciešamajiem uzlabojumiem.

Projekta ietvaros tika salīdzināta esošā situācija ar programmā definēto. Konstatēts, ka Latvijā situācija daudzās ekonomikas un sociālās sfēras jomās ir uzlabojusies. Taču virknē aspektu situācija nav uzlabojusies, vai tā pat ir pasliktinājusies.

Tā, viens no galvenajiem Latvijas mērķiem ir uzturēt stabilu makroekonomisko vidi, kas ir nepieciešams nosacījums ekonomiskās izaugsmes nodrošināšanai un labvēlīgas sociālās vides uzturēšanai. Tādēļ 2007.gada laikā Latvijā bija pievērsta pastiprinātu uzmanību daudzu negatīvo faktoru novēršanai, lai nodrošinātu stabilu makroekonomisko vidi, it īpaši cenu, algu un citu faktoru sabalansētības jomā. Tomēr virkne apstākļu prasa ilglaicīgāku un labāk koordinētu darbību un aktīvāku rīcību. Iekšzemes kopprodukta straujais pieauguma posms, kas aizsākās pēc 2003.gada un raksturojas ar noturīgu patēriņa cenu inflācijas celšanos un nekustamā īpašuma cenu pieaugumu, sakrita ar Latvijas banku sistēmas un citu finanšu struktūru uzsākto kampaņu mājāsaimniecību un nekustamā īpašuma tirgū darbojošos starpniecorganizāciju un privātpersonu kreditēšanas apjomu strauju kāpumu. Augstie pieauguma tempi, it īpaši nekustamo īpašumu jomā, tika nodrošināti pārsvarā ar ienākošo no ārvalstīm finanšu plūsmu, nonākot pretrunā ar reālajiem iekšzemes uzkrājumiem, darba produktivitāti, kā arī citiem efektivitātes un kvalitātes rādītājiem.

Tādēļ, lai gan Latvija vairumu Māstrihtas kritēriju ir ievērojusi un sasniegusi, inflācija ir būtiskākais šķērslis, lai Latvija varētu kļūt par pilntiesīgu Ekonomikas un monetārās savienības dalībnieci.

Vairums aptaujāto Latvijas un ārvalstu ekspertu uzskata, ka jau pēdējo gadu laikā valsts pamatbudžetam vajadzēja būt sabalansētam. Kā liecina Igaunijas pēdējo gadu piemērs, bezdeficīta budžets vai budžets ar nelielu pārpalikumu mazinātu valsts izdevumus, līdz ar to arī ierobežojot spiedienu uz agregēto pieprasījumu tirgū, tādējādi veicinot cenu celšanos. Galvenie šo izdevumu iemesli ir ne vienmēr ekonomiski pamatotie tēriņi, nereti mākslīgi paaugstinātie ministriju un valsts institūciju izdevumi, ar mērķi sasniegt arvien augstāku bāzi, neadekvāti sasteigtie valsts iestāžu tēriņi gada beigās, kā arī virkne ekonomiski nepietiekami pamatotas celtniecības objektu augstās izmaksas. Eksperti uzskata, ka, lai novērstu šo situāciju, ir jāveido valsts pamata un fiskālais budžets ar pārpalikumu jau 2007. gadā un tas jā saglabā ar pārpalikumu vismaz 1-2% apmērā, līdz ekonomikas pārkaršanas riski mazinās. Īpaši aktuāla ir pamatbudžeta izdevumu ierobežošana, tos saglabājot adekvātus Latvijas ekonomikas izaugsmei tuvākajos gados par 7-9%.

Ir nepieciešams arī būtiski paaugstināt valsts sektorā strādājošo darba efektivitāti, mazināt gaidas attiecībā uz darba samaksas kāpumu, atļaut selektīvu (prasmes, sektori) ārvalstu darbaspēka imigrāciju uz ierobežotu laiku.

Nodokļu iekasēšana valsts budžetā 2006.gadā ir palielinājusies par 29%.¹ Savukārt 2007.gadā ir palielinājušies atsevišķi nodokļi un sakarā ar inflācijas apkarošanas plānu nodokļu apjomi pieaugs atsevišķās jomās. Tomēr nodokļu vienāda piemērošana arī sociāli mazaizsargātām grupām var ievērojami samazināt to jau tā zemo dzīves līmeni. Tādēļ nepieciešams rūpīgāk izvērtēt nodokļa politiku, meklējot risinājumus to efektīvākai administrēšanai.

¹ <http://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=4&id=8&hl=1>, VID gada pārskats, 2006

Lai mazinātu patēriņa pieaugumu, pieprasījumu pēc kredītiem valstī, nepieciešams izvērtēt nepieciešamību ieviest vēl stingrākus kontroles pasākumus, tai skaitā, ierobežojot iespējas iegādāties patēriņa preces un pakalpojumus, ja izdevumi, spriežot pēc reāli nomaksātajiem nodokļiem, ir pretrunā ar attiecīgiem ienākumiem.

Latvijā joprojām nav pietiekošu ieguldījumu zinātnē un attīstībā ne no valsts, ne privātā sektora puses. Ir nepieciešams detalizētāks izvērtējums par iemesliem, kādēļ uzņēmēji ir nepietiekoši motivēti investēt zinātnē un attīstībā.

LNLP ir jāievieš atsevišķa apakšnodaļa par veselību. Šis jautājums kļūst aktuāls, mainoties darba raksturam, veidam, kā arī tas prasa papildus izvērtējumu personām, kas strādā ilgas darba stundas zemi atmaksātos darbos.

Uzņēmējdarbības vide kopumā uzlabojas, taču ir nepieciešams pievērst uzmanību mazo uzņēmumu konkurētspējai. Tai pat laikā jāseko līdzi izmaiņām reģionos, meklējot risinājumus to straujākai attīstībai.

Executive summary

Latvia's National Lisbon Programme for 2005-2008 (hereinafter – the Programme or LNLP) is a policy planning document that shows what Latvia will do in the medium term period to reach the goal – promoting the country growth and employment – and how it will implement the Integrated Guidelines approved by the European Council in July 2005.

The priorities of Latvia to reach the Lisbon strategy goals remain unchanged and they are as follows:

- ensuring the macroeconomic stability;
- promoting knowledge and innovations;
- establishing favourable and attractive environment for investments and work;
- promoting employment;
- improving education and skills.

The goal of this project is to analyse what has changed during the period from the approval of LNLP and the implementation of the measures, how efficient the reform measures defined in the programme are, and provide recommendations for new measures and economic policy in Latvia, considering the European Union recommendations as well as the new policy initiatives defined by the European Commission and approved by the European Council for Latvia to be able to reach the goals of the Lisbon strategy.

Experts representing various branches were questioned within the frame of the project, and they expressed their opinion regarding the goals, tasks, and accomplishments of LNLP and provided recommendations. The experts expressed their opinion both electronically and answered the questions in the interview. On September 5, 2007 a discussion on the goals defined by the Lisbon strategy, the accomplishments of Latvia, and possible recommendations on new measures was organized in the Ministry of Economics. The discussion was organized in three sections:

- macroeconomics;
- microeconomics;
- employment and education.

The following methods were used within the frame of the process:

- questionnaire method;
- monographically descriptive method;
- logically constructive method.

In October 2006 Progress Report on the Implementation of Latvia's National Lisbon Programme for 2005-2008 was drawn where information on the accomplished was provided as well as the proposals on the necessary improvements were prepared.

Within the frame of the project the current situation was compared with the one defined in the programme. It was stated that in Latvia the situation in many economic and social spheres had improved. However, the situation in many aspects has not improved or it has even deteriorated.

So, one of the main goals of Latvia is to keep stable macroeconomic environment that is a necessary precondition to ensure economic growth and maintenance of favourable social environment. Therefore during 2007 in Latvia particular attention was paid to prevention of many negative factors to ensure stable macroeconomic environment, especially in the sphere of balancing prices, wages and other factors. However, a range of circumstances requires longer-term and better co-ordinated activities and more active performance. The period of rapid GDP growth that started after 2003 and is characteristic by a stable raise of consumer price inflation and raise the real estate prices coincided with the campaign initiated by the Latvian banking system and other financial structures on rapid growth of crediting volumes to households and intermediary organizations operating in the real estate market and individuals. The high growth rates, particularly in the field of real estate predominantly were ensured by the incoming foreign financial flow coming in conflict with actual domestic reserves, work efficiency, as well as other efficiency and quality indicators.

Therefore although Latvia has considered and reached a majority of Maastricht criteria, inflation is the most relevant obstacle for Latvia to become a full-fledged member of the Economic and Monetary Union.

Most of the questioned Latvian and foreign experts consider that the main state budget should be balanced already during the last years. As the example of Estonia of last years testifies, a balanced budget or a budget with a little surplus would diminish the state expenses, thus restricting the pressure to the aggregated market demand, thus promoting price increase. The main reasons for these costs are not always economically justified expenses, frequently artificially increased expenditure of ministries and state institutions in order to achieve increasingly higher basis, inadequately hasty expenditure of the state institutions at the end of the year, as well as a range of not sufficiently economically justified high costs of construction objects. The experts consider that in order to prevent such situation the main state budget and fiscal budget should be formed with 1-2% surplus at least until the economy overheating risks decrease. Restriction of the expenditure of main budget is particularly topical by keeping them adequate to the growth of the economy of Latvia in the next years by 7-9%.

It is necessary to increase the work efficiency of the employed in the state sector, to lessen expectations regarding the growth of wages, to permit selective (skills, sectors) immigration of foreign labour force for a limited period.

In 2006 tax collection in the state budget has increased for 29%.² While in 2007 separate taxes have increased and due to the inflation control plan the tax amount would increase in separate fields. However equal allocation of taxes also to the socially ill-protected groups may decrease substantially their living standard that

² <http://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=4&id=8&hl=1>, Annual Report of the state Revenue service, 2006

already is low. Therefore it is necessary to evaluate the tax policy more carefully, by seeking for more efficient solutions for their administration.

To decrease the growth of consumption, demand for credits in the country, the necessity to introduce tighter control measures should be evaluated that would include restriction of opportunities to purchase consumer prices and services if expenditure judging by the actually paid taxes is in conflict with the respective income.

Latvia still lacks sufficient investments in science and development both from the part of the state and private sector. More detailed evaluation on the reasons why the entrepreneurs are insufficiently motivated to invest in science and development is necessary.

A subchapter on health should be introduced in LNLP. This issue becomes topical if the work character and type change as well as it required additional evaluation for the individuals that work long hours in low-paid works.

On the whole the entrepreneurial environment improves, however it is necessary to pay attention to the competitiveness of small enterprises. At the same time the changes in the regions should be followed up, by seeking the solutions for their more rapid development.

1. Vispārējā izaugsme un makroekonomiskā stabilitāte

Latvijas ekonomikai ir raksturīga strauja attīstība – no 2005.gada ekonomiskā izaugsme ik gadus ir pārsniegusi 11%. Tomēr 2007.gada 1.ceturksnī, salīdzinājumā ar iepriekšējā gada tādu pašu periodu, iezīmējies neliels tempa samazinājums. Ir sagaidāms, ka arī turpmākajos periodos, sarūkot ekonomiskās aktivitātes pieauguma tempam, tautsaimniecības izaugsmei vajadzētu būt lēnākai.

1.1. Iekšzemes kopprodukts

Tabula 1. Iekšzemes kopprodukts (IKP) faktiskajās cenās (mlj. LVL) (2000.-2006.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Personiskie galapatēriņa izdevumi	2970,5	3260,2	3575,9	3987,6	4675	5666,1	7364,6
Pārvaldes galapatēriņa izdevumi	988	1068,3	1207,6	1371,2	1451,2	1580,8	1904,4
Kopējā kapitāla uzkrāšana	1126,4	1388,9	1536,0	1838,1	2468,9	3115,3	4268,8
Preču un pakalpojumu eksports	1978,3	2170,3	2353,7	2689,3	3268,3	4334,7	4980,9
Preču un pakalpojumu imports (mīnus)	2312,4	2667,8	2914,9	3493,4	4428,9	5637,8	7254,0
Kopā	4750,8	5219,9	5758,3	6392,8	7434,5	9059,1	11264,7

Avots: CSP 2007

Analizējot importa un eksporta īpatsvaru, var secināt, ka eksporta apjomi 2006.gadā sastādīja 44% no IKP, taču imports bija ievērojami lielāks – 64%.

Iekšzemes kopprodukts salīdzināmajās cenās 2007.gada 1.ceturksnī sasniedza 2 060 mlj. LVL, salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu palielinājās par 11%. To nodrošināja galvenokārt pakalpojumu sektors (pieaugums – 12%; devums kopējās pievienotās vērtības izaugsme – 8.6 procentu punkti). Savukārt preču sektorā pieaugums sasniedza attiecīgi 6% un 1.4 procentu punktus.

Pakalpojumu sektora izaugsmi galvenokārt nodrošināja straujš kāpums finanšu starpniecībā (21%), tirdzniecībā (16%), operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā un citā komercdarbībā (10%), kā arī transportā, glabāšanā un sakaros (8%). Preču sektorā joprojām strauji attīstījās būvniecība (17%). Savukārt apstrādes rūpniecības izaugsme, būtiski samazinoties koksnes eksportam un attiecīgi arī produkcijas izlaidei salīdzināmajās cenās, bija samērā neliela 2%.³

³

<http://www.bank.lv/lat/main/all/sapinfo/presrunas/attend/>

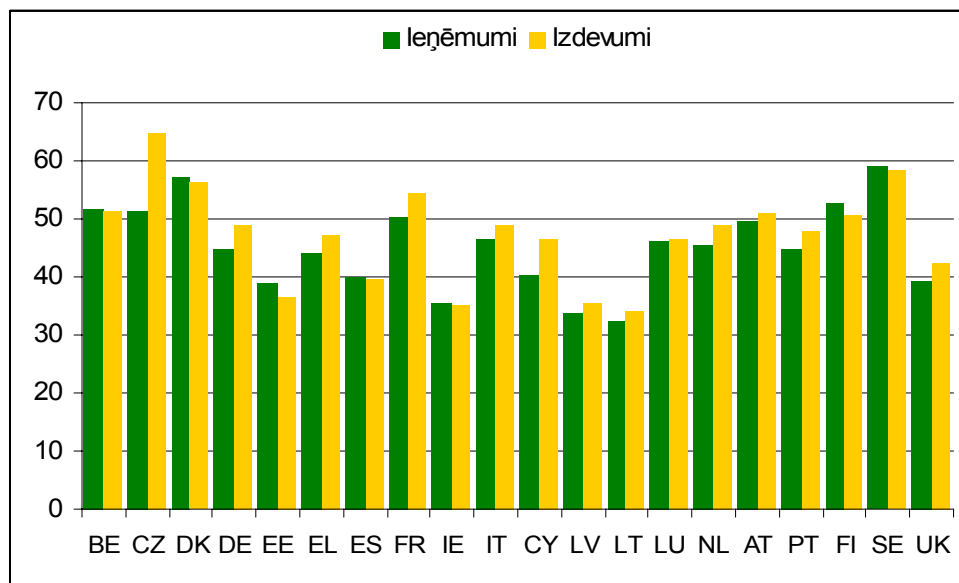
Attēls 1. Tirdzniecības bilance (mlj. LVL) (2000.-2006.)

Avots: CSP 2007

2004.gadā un turpmākajos gados imports un eksports pieauga virs 50%, taču bāzes summa eksportam ir zemāka.

Attēls 2. Valdības kopējie ieņēmumi / izdevumi pa valstīm % pret IKP, 2003

Avots : EUROSTAT 2007

Salīdzinot valdības ieņēmumu un izdevumu bilanci pa valstīm, tika secināts, ka 2003.gadā Latvijā izdevumi ir lielāki kā ienākumi par 1,7%. Līdzīga situācija ir Lietuvā.

Tabula 2. Maksājumu bilance (mlj LVL) (2000.-2006)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tekošais kants	-227,2	-394,2	-382,5	-522,8	-961,2	-1 137,3	-2 376,0
Preces	-635,3	-839,4	-909,9	-1 141,0	-1 502,9	-1 715,1	-2 752,3
Pakalpojumi	278,4	318,5	333,0	330,1	325,4	344,2	385,4
Ienākumi	11,4	36,0	32,5	-14,1	-156,6	-105,3	-281,7
Kārtējie pārvedumi	118,3	90,7	162,0	302,2	372,9	338,8	272,6
Kapitāla un finanšu kants	272,1	394,5	426,0	529,4	919,1	1 320,3	2 414,0
Kapitāla kants	21,3	25,8	12,9	43,4	77,9	119,8	133,2
Finanšu kants	250,7	368,7	413,0	486,0	841,2	1 200,5	2 280,9
Tiešās investīcijas	243,1	71,5	154,6	145,7	288,4	337,4	834,0
Portfeļieguldījumi	-198,0	80,4	-125,8	-126,6	124,7	-60,2	-6,9
Atvasinātie finanšu instrumenti	1,3	0,6	8,0	3,5	-25,4	-44,3	34,5
Citi ieguldījumi	199,5	408,8	375,3	501,6	668,2	1 261,7	2 522,3
Rezerves aktīvi	4,9	-192,7	1,0	-38,3	-214,7	-294,1	-1 103,0
Novirze	-44,9	-0,3	-43,5	-6,5	42,1	-183,0	-38,1

Avots: CSP 2007

Ievērojamo ietekmi uz maksājumu bilances tekošā kanta deficītu rada importa kāpums, kas ir ievērojami augstāks nekā eksporta kāpums. Kā zināmā mērā pozitīvu iezīmi var minēt, ka 2007.gada 1.ceturksnī lielu daļu importa pieaugumu ietekmēja tehnisko līdzekļu un iekārtu apjomi, kas raksturojas ar augstu pievienoto vērtību, tātad arī ar atbilstošu cenu. Varētu secināt, ka kvalitatīvas iekārtas, tehnika un tehnoloģija, tās ieviešot uzņēmējdarbībā, veicinās darba produktivitātes kāpumu, līdz ar to arī eksporta apjoma straujāku pieaugumu.

Tai pat laikā tekošā kanta deficīta segšanas avotu sastāvā tiešo investīciju saldo veido tikai nedaudz vairāk par trešdaļu (35%). Tas nozīmē, ka lielākā deficīta daļa tiek finansēta ar saistībām. Tādēļ Latvijas ārējais parāds pēdējos divus gadus jau pārsniedz iekšzemes kopprodukta apmēru. Vairāk kā 2/3 no šī parāda veido banku sistēmas aizņēmumi ārvalstīs un nerezidentu noguldījumi Latvijas bankās. Tas Latvijas finanšu sistēmu un līdz ar to arī valsts makroekonomisko stabilitāti liek vērtēt, kā mazāk drošu, kas atspoguļojas arī starptautisko reitinga aģentūru vērtējumos.

Tabula 3. Māstrihtas kritēriju izpilde

	Kritērijs 2007. gada jūnijā	Latvijas sniegums 2007. gada jūnijā
Budžeta bilance (% no IKP)	-3.0	0.4
Valdības parāds (% no IKP)	60.0	10.0
Pēdējo 12 mēnešu vidējā gada inflācija (%)	2.8	7.2
Valsts vērtspapīru ilgtermiņa procentu likme (%)	6.13	4.98
Valūtas kursa režīms	Fiksēts valūtas kurss pret eiro un vismaz 2 gadu dalība VKM II	Fiksēts valūtas kurss pret eiro kopš 2005. gada, dalība VKM II kopš 2005. gada maija

Avots: Latvijas Banka 2007

Kā var redzēt Tabulā 3, Latvija kopumā ir centusies ievērot un izpildīt visus Māstrihtas kritērijus. Kā zināms, šīs prasības ir nepieciešams izpildīt, lai Latvija varētu kļūt par pilntiesīgu Ekonomikas un monetārās savienības dalībnieci. Piemēram, kritērijos noteiktais pieļaujamais valdības parāds 60% ir daudz augstāks kā Latvija to sasniegusi. Arī Latvijas Banka ir kāpinājusi kredītu procentu likmes, palielinājusi obligāto rezervju bāzi, Ministru kabinetā tika izstrādāts un ieviests inflācijas apkarošanas plāns. Tomēr, ja vairumu kritēriju Latvija ir ievērojusi un sasniegusi, tad inflācija ir būtiskākais šķērslis pievienošanās iespējamībai. Jāatzīmē, ka **2007.gada jūlijā gada inflācija sasniedza 9,5%, bet augustā – 10,1%.**

Šobrīd vairums ekspertu prognozē, ka Latvija, saglabājoties pašreiz vērojamām tendencēm, varēs pievienoties eiro zonai tikai 2011.-2015.gadā.

1.2. Kredīti un investīcijas

Iekšzemes kopprodukta straujais pieauguma posms, kas iestājās pēc 2003.gada un raksturojas ar noturīgu patēriņa cenu inflācijas celšanos un nekustamā īpašuma cenu pieaugumu, sakrīt ar Latvijas banku sistēmas un citu finanšu struktūru uzsāktu kampaņu mājsaimniecību un nekustamā īpašuma tirgū darbošos starpniecorganizāciju un privātpersonu kreditēšanas apjomu kāpināšanu. Ja 2003.gada beigās visu iepriekšējo gadu laikā banku izsniegto kredītu kopējais atlikums mājsaimniecībām bija 762 mlj. LVL vai aptuveni puse no visu strādājošo neto darba samaksas 2003.gadā, tad jau 2004.gada laikā tikai kredītu atlikumu pieaugums vien sasniedza 570 mlj. LVL, un nākošajos gados attiecīgi – 1121 mlj. LVL un 1852 mlj. LVL.

Tabula 4. Mājsaimniecībām izsniegto kredītu apjomi (2003., 2006.gads, mlj. LVL)

mlj. LVL	2003	2006
Mājokļa iegādei	487,5	3260,6
Patēriņam	139,2	593,5
Pārējie	135	449,1
Mājsaimniecībai kopā	761,7	4303,2

Avots: Latvijas Banka 2007

2006.gada beigās banku kredītu apjoms mājsaimniecībām jau bija sasniedzis 4303 mlj. LVL, kas gandrīz par 50% pārsniedz visu strādājošo neto darba samaksu 2006.gadā.

Banku sistēmas izsniegto kredītu atlikuma pieauguma apmērs vien 2006.gadā jau pārsniedza valsts budžeta visu izdevumu kopsummu šajā gadā, pie tam pusi no šī pieauguma veidoja banku kredītu atlikumu pieaugums mājsaimniecībām.

Līdzšinējā straujā kreditēšanas un ar to cieši saistītā nekustamo īpašumu jomas izaugsme, kā arī augstā jaudu noslodze būvniecībā radīja strauju iekšzemes pieprasījuma pieaugumu un algu kāpumu, atstājot nevēlamu iespaidu uz cenu līmeņa izmaiņām. Tiesa, vienlaikus ar inflācijas samazināšanas priekšlikumu apstiprināšanu valdībā ir mainījušies kreditēšanas nosacījumi (tajā skaitā arī ārējo faktoru ietekmē). Proti, tā rezultātā nekustamo īpašumu cenu pieaugums ir sācis mazināties (atsevišķos

segmentos novērojams pat kritums). Līdz ar to ir tikuši ierobežoti būtiski faktori, kas iepriekšējos gados un šā gada pirmajos mēnešos sekmēja vispārēju cenu kāpumu.

Tomēr joprojām saglabājas būvniecības nozares (kā arī darbaspēka aizplūšanas) radītais spiediens darbaspēka tirgū, izsaucot ar attiecīgu produktivitātes kāpumu nesegtu algu pieaugumu vairumā nozaru. Līdz ar to šis faktors jūtami ietekmē patērētāju pirktspēju un turpina palielināt iekšzemes pieprasījumu, joprojām nodrošinot piedāvājuma pusei labvēlīgus apstākļus cenu palielināšanai. Bez tam augstākas būvniecības izmaksas izsauc daudzu citu preču un pakalpojumu pašizmaksas palielināšanos. Kaut arī šādas tendences, liberalizējot darba tirgu, kopumā bija paredzamas, tomēr līdz šim novērotā negaidīti straujā algu izlīdzināšanās rada nesamērīgus izkropļojumus darba tirgū, nepietiekami atalgojot darbaspēku mazāk dinamiskās jomās (medicīna, izglītība, sociālā aprūpe, sabiedrības drošība), kā arī sniedzot sagrozītu priekšstatu par tautsaimniecībā pieprasītajiem speciālistiem un samazinot eksporta nozaru konkurētspēju. Lai mazinātu šādu nozaru nesabalansētību, stingras fiskālās politikas ietvaros būtu iespējami jāierobežo valsts un pašvaldību būvniecības pasūtījumu īstenošanu tuvāko gadu laikā, kā arī jāapsver iespējas izmantot ārvalstu būvuzņēmumu īslaicīgu iesaistīšanu pasūtījumu izpildē.

Atgriežoties pie banku sistēmas, jāatzīmē, ka pēdējos gados ar banku starpniecību notiek lavīnveidīga ārvalstu naudas līdzekļu iepludināšana mūsu tautsaimniecībā, kas ar kredītu starpniecību tiek izmantoti, galvenokārt, patēriņam, tai skaitā, sadzīves apstākļu uzlabošanai. Atvērtā ekonomikā investīcijas veicina tautsaimniecības attīstību. Taču šajā gadījumā pārmērīgā naudas ieplūde uztur ļoti augstu patēriņa un arī citu, it īpaši nekustamo īpašumu, cenu pieaugumu. Cenu pieaugums varētu būt vēl lielāks, ja daļa majsaimniecību nekustāmā īpašuma pārdošanas un starpniecības darījumu rezultātā saņemtos līdzekļus nenoguldītu banku kontos. Līdz ar to jāņem vērā, ka majsaimniecību banku kontos uzkrātie naudas līdzekļi varētu būt potenciāls papildus avots patēriņa izdevumiem turpmākajos gados, tātad samērā ilgstošs paaugstinātu tirgus pieprasījumu veicinošs faktors.

Taču bažas rada arī pretējs process – parādos iekļuvušu majsaimniecību skaita pieaugums. Parādnieku sarakstā, ko Latvijas Banka ieviesa 2003.gadā, iekļauj parādniekus bankām, līzinga un apdrošināšanas sabiedrībām, kas pieļāvuši līgumā vai tiesas spriedumā noteikto maksājumu kavējumu ilgāk par 60 dienām un nesamaksāto maksājumu summa (t.sk. nokavējuma procenti un līgumsods) nav mazāka par 100 latiem vai attiecīgo ekvivalentu ārvalstu valūtās, kā arī par citiem līgumā paredzēto nosacījumu pārkāpumiem. Minētajā parādnieku sarakstā 2006.gada beigās bija reģistrēti 46772 parādnieki, tai skaitā, 43532 majsaimniecības. 2006.gadā reģistrēto parādnieku skaits ir pieaudzis par 10156, t.sk. par 9827 majsaimniecībām, pieauguma temps – 28% parādniekiem un 29% majsaimniecībām.

Parādnieku sarakstā iekļauto majsaimniecību un juridisko personu kavēto saistību skaits 2006.gada beigās sasniedza 66408, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pieauga par 43%, tai skaitā, ar kavējuma summu:

- līdz 1000 LVL – 44266 saistības, pieauguma temps – 53%; to skaitā, no 100 līdz 200 LVL 2006.gada beigās bija 13910 saistību;
- no 1000 līdz 10000 LVL 15183 saistības, pieauguma temps – 27%;
- vairāk par 10000 LVL 6959 saistības, pieauguma temps – 22%.

No kopējā parādnieku sarakstā iekļauto saistību skaita 2006.gada beigās 33026 kavētās saistības nav atmaksātas vai likumā noteiktā kārtībā piedzītas. Gada laikā tādu saistību skaits ir audzis par 7392 saistībām.

Šie dati liecina, ka lielākā daļa reģistrēto parādnieku attiecināma uz salīdzinoši nelielām saistību summām – līdz 1000 LVL. Taču straujais to skaita pieaugums rada bažas, ka ekonomiskās situācijas pasliktināšanās gadījumā finanšu sektorā var izveidoties masveida maksātnespēja.

1.3. Valsts parāds

Valsts budžeta, jeb ES pieņemtajā terminoloģijā – vispārējās valdības budžeta, kas sastāv no centrālās valdības, pašvaldību un sociālās apdrošināšanas budžetiem, deficīta līmenis attiecībā pret iekšzemes kopproduktu ir viens no Māstrihtas līguma kritērijiem, kas jāievēro ES valstīm un tas nedrīkst pārsniegt 3% robežu. Zemāk tabulā atspoguļoti Latvijas valsts budžeta deficīta vai pārpalikuma dati, ko CSP aprēķina atbilstoši Eiropas Komisijas prasībām.

Tabula 5. Neto aizdevumi (+)/neto aizņēmumi (-) % pret IKP

	Vispārējā valdība	Centrālā valdība	Pašvaldība	Sociālās apdrošināšanas fonds
2002	-2,3	-1,6	-0,9	0,3
2003	-1,6	-2,3	-0,1	0,7
2004	-1,0	-1,9	-0,1	1,0
2005	-0,4	-1,6	-0,1	1,3
2006	-0,3	-2,0	-0,3	2,0

Avots: CSP 2007

Saskaņā ar Latvijā pieņemto budžeta metodoloģiju, valsts budžeta finansiālais deficīts pēc Valsts kases datiem 2006. gadā bija 101,8 mlj. LVL, tajā skaitā, speciālā sociālās apdrošināšanas budžeta pārpalikums – 181,8 mlj. LVL. Aprēķini liecina, ka speciālā sociālās apdrošināšanas budžeta pārpalikuma izmantošana šajā budžetā paredzētajām izmaksām, būtu ļāvusi 2006.gadā papildus palielināt pensijas un pabalstus vairāk kā par 20%, neskarot iepriekšējo gadu pārpalikuma uzkrājumus šajā budžetā, kā arī izklūt no situācijas, ka pat vidējais pensiju apmērs vēl arvien nesasniedz iztikas minimumu un veido plašu iedzīvotāju nabadzības riska kategoriju.

Vairums aptaujāto Latvijas un ārvalstu ekspertu uzskata, ka jau vairāku pēdējo gadu laikā valsts pamatbudžetam vajadzēja būt sabalansētam. Bezdeficīta budžets vai budžets ar nelielu pārpalikumu mazinātu valsts izdevumus, līdz ar to arī ierobežojot spiedienu uz agregēto pieprasījumu tirgū, tādējādi veicinot cenu celšanos. Galvenie šo izdevumu iemesli ir ne vienmēr ekonomiski pamatotie tēriņi, nereti mākslīgi paaugstinātie ministriju un valsts institūciju izdevumi ar mērķi sasniegt arvien augstāku bāzi, neadekvāti sasteigtie valsts iestāžu tēriņi gada beigās, kā arī virkne dārgu celtniecības objektu. Eksperti uzskata, ka lai novērstu šo situāciju ir jāveido valsts budžetu ar fiskālo pārpalikumu jau 2007.gadā un tas jāsauglabā sabalansēts vai ar pārpalikumu 1-2% apmērā, līdz pārkaršanas riski mazinās. Līdz ar to īpaši aktuāls ir pamatbudžeta izdevumu samazināšanas jautājums, tai pat laikā Latvijas ekonomikai turpinot pieaugt par 7-9% tuvākajos gados.

Ieteikumi:

- Veidot budžetu ar pārpalikumu jau 2007.gadā un saglabāt to tādu līdz pārkaršanas riski mazinās, samazināt pamatbudžeta izdevumus.
Latvijas komercbanku ieteikums – 1-2% budžeta fiskālais pārpalikums būtu jāpanāk jau 2007.gadā, ja Latvijas ekonomika turpinās uzrādīt 7-9% pieaugumu tuvākajos gados.
- Veikt pasākumus, kas veicinātu strādājošo darba efektivitātes paaugstināšanos valsts sektorā, mazinātu gaidas attiecībā uz darba samaksas kāpumu, kā arī atļaut selektīvu (prasmes, sektori) darbaspēka imigrāciju uz ierobežotu laiku.
Par to, ka šajā jomā ir būtiskas neizmantotas rezerves liecina tas, ka valsts pārvaldē ir lielākais vakanču īpatsvars visā tautsaimniecībā. Tas rada spiedienu uz darbaspēka tirgu kopumā, tāpēc ir jāveicina bezdarbnieku iesaistīšana valsts pārvaldes darbā, ir jāmeklē iespējas mazināt vakanču skaitu, piemēram, optimizējot darbavietas, aktīvāk ieviešot e-pārvaldi u.c.
- Izvērst eksporta veicināšanas pasākumus.
2004.gada 29.marta MK sēdē tika atbalstītas Ekonomikas ministrijas izstrādātās Latvijas eksporta veicināšanas politikas pamatnostādnes. Kā eksporta politikas mērķis tajās tiek definēts – aktīvi veicināt Latvijas uzņēmumu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgušanu, kā arī nostiprināšanos esošajos. Taču vairums ekspertu secina, ka piešķirtie līdzekļi nav devuši vēlamo rezultātu. Tiek minēta virkne iemeslu. Piemēram, ka uzņēmēji atsakās griezties vairākās LIAA pārstāvniecībās ārvalstīs, jo tur esošie cilvēki esot neatsaucīgi vai arī viņiem trūkst nepieciešamo zināšanu, iemaņu un informācijas. Tāpēc viņi izvēlas, piemēram, Lietuvas vai citas pārstāvniecības, kur vieglāk iegūt informāciju par iespējām darboties noteiktā valstī.

Arī Latvijas vēstniecību pārstāvji bieži tiek raksturoti kā sadarbību neveicinoši, piemēram, pārvadājumu kompāniju šoferiem netika izsniegtas vīzas 2007.gada jūlijā Kazahstānā, nepaskaidrojot iemeslus.

- Turpināt īstenot inflācijas apkarošanas plānu un uzraudzīt inflācijas apkarošanas plāna ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību kopumā.
No šī plāna pašlaik ir ieviesti tikai daži īstermiņa pasākumi, ar mērķi bremsēt iekšzemes pieprasījuma izaugsmes tempu. Lai nodrošinātu atgriešanos pie mērenākas un sabalansētākas izaugsmes, ir jāīsteno arī vidēja un ilgtermiņa pasākumi, kas veicinātu produktivitāti, konkurenci, eksportspēju, mazinātu darba tirgus gaidas pēc algu pieauguma, mazinātu pārmērīgu patēriņa pieaugumu.

Zināms, ka iekšzemes pieprasījuma pasākumi iedarbojas ar laika nobīdi, tādēļ jāuzmanās strauji ieviest arvien stingrākus pasākumus, ja arī rezultāti nav vērojami tūlīt.

Piemēram, šobrīd vajadzētu pievērst uzmanību, vai jau esošie pasākumi būtiski neietekmēs būvniecības nozari, tiek izteikts viedoklis, ka tie var radīt krīzi.

Par šādu iespēju liecina tas, ka 2007. gada vidū – otrajā pusē, jau ir samazinājies izsniegto kredītu apjoms, ir pieaugušas kredītu procentu likmes, kā arī inflācija, kas sadārdzinājusi būvmateriālu izmaksas. Kredīti attīstītājiem tiek izsniegti ierobežotā apjomā, preču pirkšanas pieauguma tempi būvmateriālu tirdzniecības tīklā ir samazinājušies un būvniecības, t.sk. tirdzniecības uzņēmumi jau izjūt ienākumu samazināšanos, kas negatīvi ietekmē šo uzņēmumu naudas plūsmu.

Tādēļ ir būtiski ievērot stingru makroekonomisko politiku, samazināt inflāciju pakāpeniski, nepieļaujot finansiāla rakstura problēmu iespējamu izveidošanos tautsaimniecībā.

Līdz ar to krasī un strauji makroekonomiku regulējoši pasākumi nav pieļaujami, it īpaši tādēļ, ka Latvija ir neliela valsts un ir stipri atkarīga no cenu svārstībām pasaules tirgū. Jāņem vērā arī tas, ka strauja inflācijas samazināšanās nav ne vēlāma, ne iespējama, jo Latvijā vēl vairākus nākošos gadus notiks cenu un izmaksu konverģence gan enerģijas cenu, gan darbaspēka, gan citu ražošanas un pakalpojumu izmaksu jomā.

- Prasīt uzrādīt legālos ienākumus par visiem pirkumiem un darījumiem, kas pārsniegtu noteiktu nauda summu.

Latvijas Komercbanku asociācija prasa to piemērot ne tikai banku aizdevumiem, un ne par tik lielu summu, kā to nolēma valdība, proti, 12 000 LVL. Sliksnim pēc banku pārstāvju viedokļa būtu jābūt vismaz uz pusi mazākam, lai ietvertu reāli patēriņa straujo pieaugumu visvairāk veicinošās preces un pakalpojumus.

Šobrīd to nodrošina kredītu reģistrs paralēli jau eksistējošam parādnieku reģistram.

- Izvērtēt, vai jaunā 2007.-2013. plānošanas perioda ES līdzekļi dod vēlamo atdevi Latvijas tautsaimniecībā un nepieciešamības gadījumā pārskatīt iespējamību to koriģēt.

Papildus brīvie līdzekļi, t.sk. ES līdzekļi ir veicinājuši pieprasījuma pieaugumu pēc dažādām tehnoloģiskām iekārtām, piemēram, 2007.gada maijā Saskaņā ar Latvijas Bankas sniegto informāciju apmēram trešo daļu importa pieauguma nodrošināja mehānismi un iekārtas. Tā kā vairums iekārtu ir preces ar augstu pievienoto vērtību, tas padara importa apjomu lielāku, nekā Latvijas eksports, kura sastāvā joprojām dominē preces ar zemu vai vidēju pievienoto vērtību. Nākamajā ES plānošanas periodā 2007.-2013. valsts atbalsta programmās būtiski līdzekļi iekārtu modernizācijai vairs netiek paredzēti līdzekļi, bet lielāks uzsvars tiek likts uz zinātnes, inovāciju un uzņēmējdarbības attīstību. Tas varētu samazināt importa pieauguma tempu un veicināt sabalansētākas tirdzniecības bilances veidošanos īstermiņā un vidējā termiņā, taču arī šajā jomā krasās valsts atbalsta pārmaiņas var radīt negatīvas sekas. Proti, gatavu, pasaulē jau aprobētu iekārtu ieviešana Latvijas uzņēmumos veicinātu straujāku darba produktivitātes kāpināšanu, nekā zinātnes atziņu ieviešana, kuras var nākties gaidīt gadiem ilgi. Turklāt ar daudz lielāku negatīva rezultāta iespējamību. Tādēļ iespējams, ka šajā jomā būs nepieciešamas korekcijas.

- Izstrādāt un izvērtēt ministriju budžeta izlietojuma efektivitāti un ietekmi uz tautsaimniecību kopumā.
- Turpināt īstenot vidējā termiņa budžeta plānošanu un ieviest ilgtermiņa plānošanu.

Vairāki makroekonomikas eksperti komentē, ka ieviestais vidēja termiņa budžeta plānošanas princips ir apsveicams risinājums, kas palīdzēs nonākt pie sabalansēta budžeta kopumā. Tomēr pašreizējā brīdī par tā ietekmi attiecībā uz budžeta izlietojuma efektivitāti vēl ir pārāgri spriest. Piemēram, vai tas arī atrisinās budžeta programmu efektīvu plānošanu un atteikšanos no nelietderīgiem pasākumiem par labu efektīvākiem risinājumiem? Pašreizējā pieeja drīzāk liecina par budžeta līdzekļu mehānisku samazinājumu „inflācijas plāna īstenošanai” nevis uz auditu rezultātiem un to analīzes balstītu optimizāciju.

1.4. Darba samaksa

2007.gadā turpināja strauji pieaugt darba samaksa. Tā, 2007.gada 2.ceturksnī darba samaksa pieauga par 33,4%.

Tabula 6. Bruto darba samaksas izmaiņas 2006. un 2007.gada 2.ceturksnī

	2.cet. 2006.g.	2.cet. 2007.g.	Pieaugums
Sabiedriskā sektorā	338	463	37,0%
Privātā sektorā	267	354	32,6%
Valsts pārvalde un aizsardzība	414	578	39,6%
Veselības un sociālā aprūpe	295	414	40,3%
Būvniecība	268	369	37,7%
Sabiedriskie, sociālie un citi pakalpojumi	249	348	39,8%
Vidējā bruto darba samaksa	292	389	33,4%

Avots: CSP 2007

Spriežot pēc statistikas datiem, straujāks darba samaksas pieaugums vērojams sabiedriskajā sektorā. Savukārt oficiālā vidējā darba samaksa, piemēram, būvniecībā ir samērā zema, kas visai krasi atšķiras no ekspertu vērtējumiem par reālo situāciju būvlaukumos un norāda uz ievērojamu nelegālo ienākumu esamību.

Tabula 7. Bruto darba samaksa 2004.-2006. (LVL)

Bruto darba samaksa LVL	2004	2005	2006
PAVISAM	211	246	302
Lauksaimniecība, medniecība, mežsaimniecība	179	211	255
Zvejniecība	129	160	189
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	223	257	331
Apstrādes rūpniecība	187	219	268
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde	330	375	437
Būvniecība	175	211	282
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; auto, moto, sadzīves priekšmetu un aparatūras remonts	168	195	244
Viesnīcas un restorāni	129	152	189
Transports, glabāšana un sakari	242	284	330
Finanšu starpniecība	482	579	705
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma un cita komercdarbība	231	262	329
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	298	352	429
Izglītība	213	241	295
Veselība un sociālā aprūpe	198	233	298
Pārējie komunālie, sociālie un individuālie pakalpojumi	174	208	259

Avots: CSP 2007

Salīdzinot valsts pārvaldē nodarbināto samaksu ar vidējo darba samaksa valstī kopumā, tā izrādās ir par 42% augstāka. Pat, ja pieņemam, ka privātajā sektorā vidējā darba samaksa ir vismaz valsts pārvaldē nodarbināto darba samaksas līmenī (pretējā gadījumā valsts iestādēm nevarētu rasties iemesls sūdzēties par neizpildītām darbavietām), tas nozīmē, ka neuzrādīto un ar nodokļiem neaplikto ienākumu apjoms privātajā sektorā nevar būt zemāks par trešdaļu.

Salīdzinot darba samaksu Igaunijā, Lietuvā un Latvijā, Igaunijā vidējā bruto darba samaksa ir 519 LVL, bet Lietuvā 372 LVL, bet Latvijā 389 LVL.

Darba samaksa reģionos ir zemāka, kā Rīgā – Latgales reģionā vidējā darba samaksa 2007.gada 2.ceturksnī bija 269 LVL, bet Rīgā – 440 LVL.

2003.gada 27.maijā Ministru kabinetā tika akceptēta koncepcija „Par minimālo darba algu”, kurā ir noteikts, ka 2010.gadā minimālā mēneša darba algai jāsasniedz 50% no strādājošo mēneša vidējās bruto darba samaksas par iepriekšējo periodu.

Attiecībā uz jautājumu par darba ražīguma un darba samaksas pieauguma samērīgumu, jāatzīmē, ka līdz 2007.gadam minimālās mēneša darba algas pieaugums bija daudz zemāks nekā darba ražīguma pieaugums (2005.gadā minimālā mēneša darba alga netika paaugstināta) un neto darba alga (atskaitīti nodokļi) nesedza inflāciju. Tāpēc radās nepieciešamība kompensēt iepriekšējo gadu minimālās mēneša darba algas zemo pieauguma tempu un saskaņā ar MK 2007.gada 26.jūnija informatīvo ziņojumu „Par minimālās mēneša darba algas paaugstināšanu 2008.gadā” minimālā mēneša darba algas tiek paaugstināta no Ls 120 uz Ls 160, sākot ar 2008.gada 1.janvāri.

Darba samaksas sistēmu valsts pārvaldes iestādēs nosaka Ministru kabineta 2005.gada 20.decembra noteikumi Nr.995 „Noteikumi par tiešās pārvaldes iestāžu ierēdņu, darbinieku un amatpersonu un Centrālās vēlēšanu komisijas un Centrālās zemes komisijas darbinieku darba samaksas sistēmu un kvalifikācijas pakāpēm, kā arī ierēdņu pabalstiem un kompensāciju”.

Noteikumu pamatā ir Valsts pārvaldes amatu katalogs, kurš izstrādāts, pamatojoties uz Starptautiskās darba organizācijas Ženēvas konvencijas ieteikumiem, kā arī pamata algojuma (mēnešalgas) struktūra izveidota, amatus sadalot mēnešalgu grupās atbilstoši to nozīmīgumam un lomai iestādes mērķu sasniegšanā. Mēnešalgu skala veidota, pamatojoties uz SIA „Fontes Latvija” atalgojuma pētījumiem darba tirgū, tādējādi nodrošinot darba samaksas samērojamību valsts un privātajā sektorā.

Konkrētā darbinieka mēnešalgu nosaka ņemot vērā divus pamatkritērijus:

- amatam noteikto mēnešalgu grupu, kuru nosaka, sākotnēji izvērtējot veicamā darba saturu, atbildību un sarežģītību un klasificējot amatu saskaņā ar Valsts pārvaldes amatu katalogu;
- darbiniekam piešķirto kvalifikācijas pakāpi, kuru nosaka, ņemot vērā darba izpildi un valsts dienestā nostrādāto laiku.

Noteikumu ieviešana ir uzsākta ar 2006.gada 1.jūliju, un ir paredzēts pārejas periods līdz 2011.gadam, kura laikā paredzēts noteikumus ieviest pilnībā.

Saskaņā ar Valsts kontroles sniegto informāciju 2007.gada martā Valsts kontrole pabeidza revīziju „Atalgojumu sistēmas izvērtējums valsts pārvaldes iestādēs”, kas aptvēra 29 revidējamās vienības un kuras laikā tika analizēta valsts pārvaldē nodarbināto darba samaksas politika un atbilstība normatīvo aktu prasībām. Revīzijas laikā Valsts kontroles revidenti konstatēja, ka nav nodrošināta caurskatāma darba samaksas sistēma valsts pārvaldes iestādēs strādājošiem un sabiedrība negūst patiesu priekšstatu par kopējo mēneša atalgojumu, jo lielu atalgojuma daļu veido piemaksas, prēmijas un vadības līgumos noteiktā atlīdzība (mēnešalga nesasniedz pat 70% atalgojuma daļu), kā arī nav nodrošināts vienlīdzības princips attiecībā pret šajās iestādēs nodarbinātajiem, jo nav noteikti vienoti kritēriji piemaksu un prēmiju piešķiršanai un vadības līgumu slēgšanai. Faktiski piemaksas tiek izmantotas tikai kā līdzeklis atalgojuma paaugstināšanai. Valsts kontrole konstatēja, ka uz revīzijas veikšanas brīdi jaunā darba samaksas sistēma nav ieviesta un praksē nedarbojas, tāpat Finanšu ministrija nenodrošina pietiekamu kontroli pār institūciju pārskatu iesniegšanu, kas rada risku, ka ministrija nevar nodrošināt arī tai uzdotās funkcijas darba samaksas datu analīzes jomā.

Jāatzīmē gan, ka Valsts kontroles secinājumi par samaksas sistēmu ir balstīti uz iepriekšējo gadu datiem, t.i., revīzija bija veikta par laika posmu no 2006.gada 1.janvāra līdz 2006.gada 31.maijam un datu analīzei izmantoti dati par 2005.gadu, kad vēl nebija ieviesta jaunā darba samaksas sistēma. Pēdējo divu gadu laikā saskaņā ar Finanšu ministrijas sniegto informāciju situācija ir mainījusies.

Tā, ir pilnībā ieviesta jaunās darba samaksas sistēma un praksē tiek piemērota visās tiešās pārvaldes iestādēs. Sistēmas ieviešana tika uzsākta un turpinājās laika periodā no 2006.gada 1.jūlija līdz 2007.gada 1.aprīlim.

Uzsākot piemērot jauno darba samaksas sistēmu, ir būtiskāk palielinājies mēnešalgas apmērs, līdz ar to samazinājies piemaksu un prēmiju īpatsvars un to noteikšanas gadījumu skaits. Daudzos gadījumos piemaksas un vadības līgumi netiek noteikti. Jāatzīmē, ka arī atšķirības vienādu amatu darba samaksā pakāpeniski samazinās un samazināsies arī turpmāk. Lai sasniegtu šo mērķi pilnībā, ir nepieciešams gan laiks, gan papildu finansējams.

Darba samaksas sistēmu plānots pilnveidot, precizējot atsevišķas tiesību normas.

Šobrīd institūcijas vadītājs ir atbildīgs par prēmiju, piemaksu un vadības līgumu noteikšanas un piešķiršanas kārtību institūcijā.

Finanšu ministrija ir vienojusies ar Valsts kontroli par ieteikumu ieviešanas grafiku, lai novērstu nepilnības līdz 2007. gada 15. decembrim.

Ieteikumi:

- Īstenot un ieviest darba samaksas pilnveidošanu valsts pārvaldē strādājošiem. Aicināt līdzīgus pasākumus veikt pašvaldībās, lai radītu caurskatāmību visās valsts institūcijās.
- Darba samaksas pieaugumu valsts pārvaldē nesaistīt ar inflācijas kāpumu. Izstrādājot atalgojuma sistēmu, izvērtēt darba samaksas pieauguma mehānismus, piemēram, produktivitāte, kvalitāte u.c.
- Ieviest kontroles pasākumus un veikt iedzīvotāju ieņēmumu apsekošanu. Latvijā, kad ir ievērojams darbaspēka trūkums daudzās tautsaimniecības nozarēs, vairums darbinieku aiziet no strādāt būvniecībā, jo darbiniekiem šajā jomā tiek piedāvātas lielākas algas.

Lai mazinātu patēriņa pieaugumu, pieprasījuma pēc kredītiem, valsts var ieviest stingrākus kontroles pasākumus, ierobežojot iedzīvotāju iespējas iegādāties patēriņa preces un pakalpojumus, ja attiecīgie izdevumi, spriežot pēc reāli nomaksātajiem nodokļiem, ir pretrunā ar ienākumiem.

Pastāv arī iespēja ieviest sodus, kas tiktu piemēroti atbilstoši iedzīvotājam piederošam īpašumam, piemēram, summējot nekustamā īpašuma, automašīnu u.c. tirgus vērtību.

- Turpināt atbalstīt dažādas darba tirgus integrēšanas un atbalstīšanas programmas. Darba tirgus izmaiņas ietekmē tautsaimniecības attīstību kopumā. Tā kā jau šobrīd iztrūkst darbaspēks dažās jomās, to aizstāšanai ir nepieciešams iesaistīt personas, kas nevar vai netiek iesaistītas darba tirgū dažādu iepriekš radušos apstākļu dēļ, piemēram, ilgtermiņa bezdarbnieki, mātes pēc bērnu kopšanas atvaļinājuma u.c.

Nemot vērā ierobežotos finanšu resursus darba tirgus programmām, nepieciešams fokusēt atbalstu un resursus darba tirgū aktuālo problēmu

risināšanai (nodarbināto personu apmācības, bezdarbnieku apmācība pieprasītās profesijās, neaktīvo resursu aktivizēšana u.c.), vienlaicīgi sabalansēti finansējot arī preventīvos pasākumus, kas ļauj mazināt negatīvo seku iestāšanos nākotnē (piemēram, karjeras konsultācijas indivīdam atbilstošas profesijas izvēlei vai pārkvalifikācija, uz darba tirgus pieprasījumu balstīts izglītības programmu piedāvājums).

Lai uzlabotu valsts budžeta izlietojuma efektivitāti budžeta finansētām izglītības un darba tirgus programmām, būtu jāveic to atdeves izvērtējums vidējā un ilgtermiņā, kas kalpotu par pamatu ne tikai finanšu resursu pārplānošanai (ja tas būtu nepieciešams), bet sniegtu arī pamatojumu papildus resursu piesaistei.

1.5. Nodokļu politika

2006.gadā VID administrēto nodokļu un nenodokļu ieņēmumi valsts budžetā sastādīja 3436,16 mlj. LVL, kas ir par 29,3% vairāk kā 2005.gadā.

Tabula 8. Nodokļu ieņēmumi 2005.-2006.mlj. LVL

Nodoklis (mlj. LVL)	2005	2006	Pieaugums, %
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	180,7	253,8	40,5%
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	509,3	657,2	29,0%
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas	780,6	1000,2	28,1%
Pievienotās vērtības nodoklis	677,1	930,5	37,4%
Akcīzes nodoklis	314,0	366,2	16,6%
- Alkoholiskie dzērieni	57,6	72,6	26,0%
- Alus	9,1	9,8	7,7%
- Naftas produkti	198,9	220,7	11,0%
- Tabakas izstrādājumi	43,4	57,5	32,5%
- Kafija un bezalkoholiskie dzērieni	5,1	5,6	9,8%
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis	9,5	13,7	44,2%
Muitas nodoklis	19,3	20,7	7,3%
Dabas resursu nodoklis	10,3	11,0	6,8%

Avots: FM, VID 2007

Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu pieaugumu 2006. gadā pamatā noteica nodokļu maksātāju peļņas pieaugums 2005. gadā, kā rezultātā budžetā tika iemaksāta papildus aprēķinātā uzņēmumu ienākuma nodokļa summa.

Salīdzinot **iedzīvotāju ienākuma nodokļa** pieaugumu (29%) un **sociālo nodokļu** pieaugumu ar darba samaksas pieaugumu (28%), var secināt, ka nodokļu ieņēmumi ir pieauguši straujāk. Tas varētu liecināt, ka sabiedrība ir izmantojusi dažādus atvieglojumus.

Straujo **pievienotās vērtības nodokļa** ieņēmumu pieaugumu sekmēja augsts iekšzemes pieprasījuma līmenis (ko sekmēja tautsaimniecībā nodarbināto darba

samaksas pieaugums), mazumtirdzniecības uzņēmumu kopējā apgrozījuma un patēriņa cenu indeksa pieaugums.

Saskaņā ar Ceļu satiksmes drošības direkcijas informāciju pirmoreiz reģistrēto vieglo automobiļu skaits 2006.gadā salīdzinājumā ar 2005.gadu ir pieaudzis par 40%. Iedzīvotāji aizstāj savas vecās automašīnas ar jaunākām, taču pieaug arī ekstra klases automašīnu skaits, kas liecina, ka iedzīvotājiem ir pietiekoši ienākumi (daļēji arī, pateicoties, kā redzējām augstāk, vēl joprojām plaši izplatītai nodokļu nemaksāšanai), lai tos iegādātos. Tai pat laikā straujais automašīnu apjoma pieaugums ir veicinājis patēriņa pieaugumu. Nodokļu ienākumi liecina arī par automašīnu parka novecošanos, jo lielāks nodoklis tiek piemērots automašīnām, kas tirgū atrodas ilgāku laiku.

2007.gada augustā VID kopā nodrošinājis 406,85 mlj. LVL iekasēšanu, kas, salīdzinot ar 2006.gada augustu, ir par 105,40 mlj. LVL jeb 35% vairāk.

Valsts pamatbudžetā šī gada pirmajos astoņos mēnešos kopā iekasēti 1 537,69 mlj. LVL, kas ir par 407,45 mlj. LVL jeb 36% vairāk nekā pagājušā gada pirmajos astoņos mēnešos, sociālās apdrošināšanas iemaksas: 874,01 mlj. LVL (+ 245,81 mlj. LVL jeb 39% attiecībā pret 2007.gada pirmajiem astoņiem mēnešiem), iedzīvotāju ienākuma nodoklis: 560,79 mlj. LVL (+ 150,49 mlj. LVL jeb 37%). Par 0,26 mlj. LVL jeb 3% samazinājies dabas resursu nodoklis, kura ieņēmumi 2007.gada pirmajos astoņos mēnešos sastāda 7,89 mlj. LVL.

Ievērojami pieaudzis ir iekasētā uzņēmumu ienākuma nodokļa apjoms – 2007.gada pirmajos astoņos mēnešos iekasēti 277,11 mlj. LVL, kas ir par 103,94 mlj. LVL jeb par 60% vairāk nekā pērn. Iekasētā pievienotās vērtības nodokļa apjoms sastāda 769,70 mlj. LVL (+194,36 mlj. LVL jeb 34%). Pieauguši arī akcīzes nodokļa ieņēmumi – šī gada pirmajos astoņos mēnešos iekasēti 285,46 mlj. LVL (+ 58,25 mlj. LVL jeb 26%). Azartspēļu un izložu nodoklis šā gada astoņos mēnešos iekasēts 14,64 mlj. LVL apjomā, muitas nodoklis – 18,36 mlj. LVL apjomā.⁴

2007.gadā iekasēto nodokļu pieaugumi liecina, ka sociālā nodokļa ieņēmumi pieaug straujāk kā iedzīvotāju ienākuma nodokļi, tātad pieprasījums pēc izmaksām no sociālā nodokļa iemaksām ir lielāks.

Ieņēmumi no uzņēmuma ienākuma nodokļa iekasējumiem ir strauji pieauguši 2007.gadā. Tas liecina, ka 2006.gads uzņēmumiem ir bijis veiksmīgs.

Pievienotās vērtības nodokļu ieņēmumi norāda uz straujo ekonomisko attīstību.

Līdz 2007.gada augustam ieviestās izmaiņas nodokļu politikā pievienotas pielikumā Nr.1.

Kopumā 2007.gadā ir ieviestas būtiskas izmaiņas nodokļu likumdošanā. Daļa no šiem pasākumiem ieviesti sakarā ar inflācijas apkarošanas plāna pasākumiem.

4

<http://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=7&id=15&hl=1&līdz=2000.1.1&no=2008.9.9&oid=17408>

Visvairāk nodokļu izmaiņas, t.sk. ar nekustamā īpašuma nodokli izjūt tieši maznodrošinātie, personas ar zemiem ienākumiem, t.sk. pensionāri, kas var radīt maksātnespējas pazīmes fiziskām personām.

Ieteikumi:

- Uzlabot nodokļu administrēšanu.
Augstāk apskatītā statistikas datu analīze, to salīdzinājums ar ekspertu vērtējumiem liecina, ka, neskatoties uz straujo ieņēmumu pieaugumu valsts budžetā, nodokļu administrēšanas līmenis valstī ir uzlabojies nepietiekami, jo vērojama masveida nodokļu nemaksāšana, it īpaši celtniecībā.
- Izskatīt jautājumu, par atsevišķu kredītu aplikšanu ar nodokli, bet citu nodokļu samazināšanu.
Tas varētu mazināt patēriņa pieprasījumu, tomēr pirms ieviešanas ir jāapskata visi aspekti par vēlamo atdevi. Nodokļu aplikšanu varētu īstenot īstermiņā līdz situācijas stabilizācijai, jo patērētājs to var aizstāt ar citu produktu.

Latvijas komercbanku pārstāvji aicina palielināt nodokļus patēriņam (t.sk. nekustamajam īpašumam) un mazināt nodokļus ienākumiem (piem., iedzīvotāju ienākumu un sociālais nodoklis).

- Veidot pārskatāmu un prognozējamu nodokļu politiku.
Latvijā pēdējo 5 gadu laikā ir ļoti strauji mainījušies nodokļi, to administrēšana, atskaišu sistēma utt. Dažkārt izmaiņas notiek tik bieži, ka uzņēmumi nespēj tik ātri reaģēt uz izmaiņām, taču valsts piemēro soda pasākumus neatkarīgi no tā, vai tā ir nejaušība vai ļaunprātība. Lai gan ir plānots, ka soda mēri mainīsies atkarībā no nodarījuma veida, uzņēmumi dažkārt nespēj izsekot izmaiņām. Kā piemēru var minēt LIAA pārstāvju sniegto informāciju par nodokļu atvieglojumiem.

Lai nodrošinātu stabilu un uzņēmējdarbībai uzticamu vidi, nodokļu politika ir jāveido ar ilgtermiņa skatījumu un mazākām korekcijām viena gada laikā.

- Atvieglot nodokļu uzskaiti maziem uzņēmumiem.
Maziem uzņēmumiem nodokļu izpildes pasākumi prasa vairāk resursu nekā vidējiem vai lieliem uzņēmumiem – laika, materiālo, personāla u.c., tas neveicina konkurētspēju, salīdzinot lielos, vidējos un mazos. Starp uzņēmējiem pastāv viedoklis, ka mazo uzņēmumu pēc 10 gadiem nebūs, jo viņi nespēs izdzīvot administratīvo pienākumu dēļ.

2. Mikroekonomikas politika

2.1. Zināšanu un inovāciju stimulēšana

Lai veicinātu zinātnisko darbību un attīstību, Programmas galvenie uzdevumi 2005.-2008.gadā ir šādi:

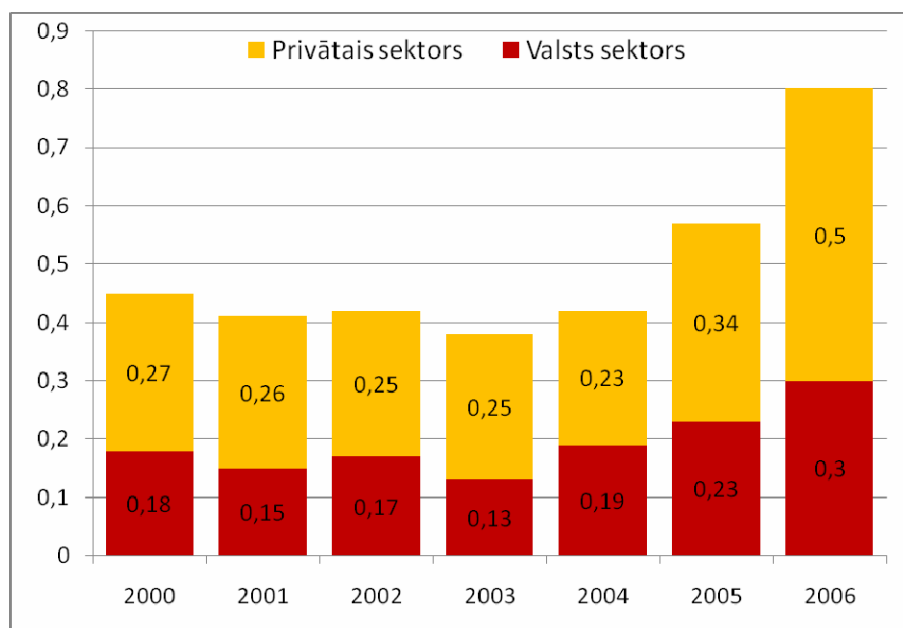
- nodrošināt būtisku valsts investīciju pieaugumu zinātniskajai darbībai un attīstībā, panākot to, lai finansējuma piešķiršanas mehānisms nodrošinātu pēc iespējas lielāku privātā sektora investīciju piesaisti;
- nostiprināt augstskolu vadošo lomu zinātnes un pētniecības attīstībā;
- nostiprināt zinātnes intelektuālo potenciālu un attīstīt lietišķos pētījumus inovatīvo tehnoloģiju jomā, radīt priekšnoteikumus zinātniskiem pētījumiem nozarēs, kurās ir atbilstošs potenciāls un attīstības perspektīvas.

2.1.1. Valsts un privātā sektora ieguldījumu zinātniskajā darbībā un attīstībā paaugstināšana

Zinātnes sasniegumu realizēšanu un inovatīvas uzņēmējdarbības attīstību Latvijā kavē nepietiekamās valsts un privātā sektora investīcijas šajā jomā. Jāatzīmē, ka gadu no gada tās pakāpeniski pieaug, bet tās viennozīmīgi ir par maz. Lai nodrošinātu ES Lisabonas stratēģijas izvirzīto uzdevumu – dalībvalstīm līdz 2010.gadam palielināt kopējo finansējumu pētniecībā un attīstībā līdz 3% no IKP (1% valsts finansējums, 2% privātā sektora finansējums), nepieciešami savādāki paņēmieni, lai veicinātu investīcijas zinātniskajā darbībā un attīstībā.

Nākošajā attēlā ir attēlots valsts un privātā sektora investīcijas zinātniskajā darbībā un attīstībā no 2000.gada līdz 2006.gadam.

Attēls 3. Valsts un privātā sektora investīcijas zinātniskajā darbībā un attīstībā no 2000.gada līdz 2006*. gadam (% no IKP)

Avots: IZM 2007, * 2006.gadā prognozētais

Finansējums zinātnei un pētniecībai Latvijā 2005.gadā bija 0,6% no IKP, tai skaitā 0,3% valdības finansējums. Tajā pašā laikā Eiropas Savienībā vidējie rādītāji ir gandrīz 2% no IKP. 2006.gadā kopējais finansējums zinātnei un pētniecībai palielinājās par 0,2%, sasniedzot 0,8% no IKP, tai skaitā valsts finansējums – 0,5% no IKP, bet privātais finansējums – 0,3% no IKP.

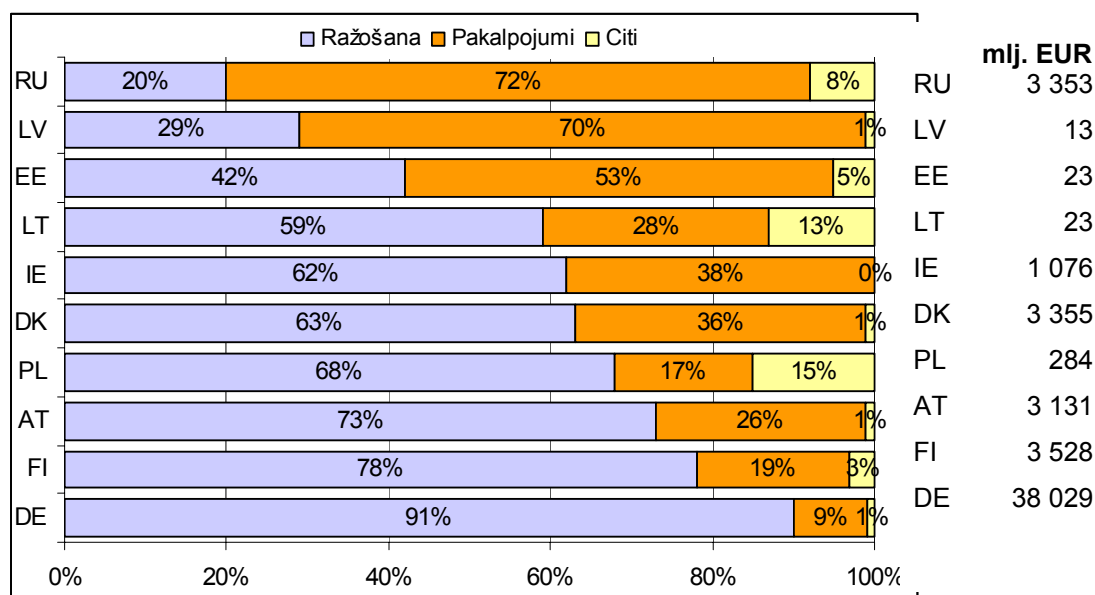
Valsts finansējums pētniecībai un attīstībai tika novirzīts galvenokārt:

- valsts pētījumu programmām prioritārajos zinātnes virzienos, kuri noteikti ar MK rīkojumu „Par prioritārajiem zinātnes virzieniem fundamentālo un lietisko pētījumu finansēšanai 2006.-2009.gadā”;
- zinātnisko institūtu bāzes finansējuma nodrošināšanai;
- zinātniskās darbības attīstībai augstskolās.

Lai īstenotu uz zināšanām balstītas tautsaimniecības attīstību atbilstoši LNLP, Augstākās izglītības, zinātnes un tehnoloģiju attīstības vadlīnijām 2002.-2010.gadam IZM ir nolēmusi katru gadu palielināt izdevumus pētniecībā un attīstībā par 0,15% no IKP, lai līdz 2008.gadam ieguldījumi pētniecībā un attīstībā sasniegtu 1,1% no IKP, bet jau 2010.gadā – 1,5% no IKP.

Neskatoties uz finansējuma pieaugumu Latvijā, pēdējos divos gados, vēl joprojām finansējums Z&A ir visai pieticīgs salīdzinājumā ar tādām Eiropas valstīm kā Somija, Zviedrija, Austrija u.c.

Attēls 4. Uzņēmēju izdevumi Z&A 2003.gadā mlj. EUR un % pa aktivitāšu sektoriem

Avots: Eurostat – Z&A statistika, OECD

Valsts saskatīja perspektīvas telekomunikācijas nozarē Somijā, tādejādi palīdzot attīstīties NOKIA. Un šobrīd Somijā ievērojams uzsvars tiek likts uz Z&A.

Līdzīgu atbalstu sniedza valsts sniedza gan Korejā, gan Ķīnā, kad lielu uzmanību pievērta telekomunikācijas nozarei un ieguldīja ievērojamus līdzekļus no valsts puses šīs nozares attīstībā, kā rezultātā uzņēmumi, piemēram, SAMSUNG, ir šobrīd

vadošais uzņēmums pasaulē. Lai efektīvāk pārvaldītu Korejas uzņēmumus, valsts pārņēma daļu no šo uzņēmumu kapitāldaļām.

Ieteikumi

- Izveidot rīcības plānu investīciju piesaistei Z&A. Šobrīd esošie ieguldījumi no privātā sektora puses ir zemi.
 - jāveido inovatīvai darbībai labvēlīga institucionālā vide;
 - jāveicina zinātnes, izglītības un privātā sektora sadarbība;
 - jāveicina zināšanu un tehnoloģiju pārnese (jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādes sekmēšana);
 - jāīsteno sistemātisks zinātnes popularizēšanas darbs. Mainoties kopējai attieksmei un izpratnei par zinātnes nozīmi, mainīsies arī privātuzņēmēju ieinteresētība ieguldīt līdzekļus zinātniskajā darbībā.

Vairākos Latvijā veiktos pētījumos par augstāko un profesionālo mācību iestāžu absolventu iekļaušanos darba tirgū un savstarpējo sadarbību, ir secināts, ka Latvijā nav veicinoša vide privāto ieguldījumiem Z&A.⁵

Darba devējiem nav ne nodokļu atvieglojumi, ne īpašu programmu. Piemēram, sākuma periodā LIAA administrētā programma darbinieku apmācībām un programmas administrēšana bija tik grūta, ka vairāki uzņēmēji apsvēra iespēju atteikties no šīs programmas. Gala atskaitei patērētais laiks pārsniedza jebkuru ieguldījumu.

Lai gan šobrīd ir izstrādāta atvieglotā programma, tās apstiprināšana aizkavējas un uzņēmēji ir neapmierināti, ka atkal nevar realizēt savas iespējas, jo cerēja uz valsts dotiem solījumiem – programma tiks atvērta 2007.gadā.

Valsts atbalstam un investīciju stimulēšanai no privātā sektora puses Z&A ir nepieciešams izvērtējums, kas atstumj privātos ieguldīt uzņēmuma attīstībā.

- Izvērtēt ārvalstu labos piemērus un meklēt iespējami labākos risinājumus tieši Latvijā.
Šobrīd uzskatīt, ka telekomunikācijas nozare būs tā, kas palīdzēs attīstīties Latvijai, nebūtu pietiekami tālredzīgi. Valstij vajadzētu izvērtēt vairāku desmitu valstu piemērus, kā valsts un uzņēmēji, savstarpēji sadarbojoties, ir spējuši attīstīt zinātnes nozari.

2.2. Zinātnes intelektuālā potenciāla paaugstināšana

Zinātnes intelekta potenciāls ir nepieciešams sekmīgai Latvijas valsts attīstībai. Patlaban Latvijas zinātnisko darbinieku, t.sk. ar doktora grādu, īpatsvars ir ievērojami zemāks kā citās ES valstīs.

Latvijas iedzīvotāju izglītības līmeņa paaugstināšana, palielinot iedzīvotāju iesaisti visos izglītības līmeņos, īpaši akcentējot vidējās profesionālās izglītības un

⁵www.oecd.org, OECD Education Working Papers No.6 Funding Systems and their Effects on Higher Education Systems

mūžizglītības lomu, un iegūstot darba tirgum nepieciešamās kvalifikācijas, ir svarīgs uzdevums darbaspēka konkurētspējas paaugstināšanai un Latvijas sociāli ekonomiskajai attīstībai kopumā.

Izglītības līmeņa paaugstināšana ir cieši saistīta ar tautsaimniecības izaugsmi, iedzīvotāju materiālās labklājības pieaugumu, bezdarba samazināšanos. Latvijai ir jāpalielina darba ražīguma un nodarbinātības līmenis, izlīdzinot tā atšķirības ar ekonomiski attīstītākajām valstīm un ES nospraustajiem mērķa rādītājiem. Dzīves līmeņa atšķirību saglabāšanās salīdzinājumā ar citām valstīm augoša izglītības līmeņa apstākļos var palielināt augsti kvalificēta darbaspēka aizplūdes risku uz ekonomiski spēcīgām valstīm, tādējādi samazinot uz inovācijām un intelektu balstītām tautsaimniecības izaugsmi.

Svarīgs uzdevums darbaspēka konkurētspējas paaugstināšanai un Latvijas sociāli ekonomiskajai attīstībai kopumā ir izglītības līmeņa paaugstināšana, palielinot iedzīvotāju iesaisti visos izglītības līmeņos, īpaši akcentējot vidējās profesionālās izglītības un mūžizglītības lomu un iegūstot tirgum nepieciešamās kvalifikācijas.

Augstskolu absolventu vidū atbilstoši iegūtajai izglītībai pašreiz strādā 73% absolventu. Atbilstoši izglītībai visbiežāk strādā arhitektūras un būvniecības, pedagogu izglītības un izglītības zinātnes, veselības aprūpes un sociālās labklājības jomas absolventi, neatbilstoši izglītībai – inženierzinātnes un tehnoloģijas, ražošanas un pārstrādes, kā arī humanitāro zinātņu un mākslas jomu absolventi. No profesionālo mācību iestāžu absolventi, neatbilstoši izglītībai strādā 57% absolventu. Šie rādītāji liecina par motivācijas trūkumu un nepārlicinātību, izvēloties studiju virzienu.

Sagaidāmais atalgojums ir viens no noteicošajiem faktoriem, kas ietekmē gan augstskolu, gan profesionālo izglītības iestāžu absolventu izvēli strādāt atbilstoši iegūtajai izglītībai: jo augstāks atalgojums, jo lielāka varbūtība, ka absolvents izvēlēsies strādāt savai izglītībai atbilstošā profesijā.

Saspringta demogrāfiskā situācija, ko raksturo nepietiekams paaudžu nomaiņas līmenis un negatīvs migrācijas saldo, saistībā ar izglītības līmeņa atšķirībām pēc dzimuma, vecuma un dzīvesveida ir drauds līdzsvarotai un ilgtspējīgai attīstībai Latvijas reģionos un valstij kopumā.

Analizējot pētniecībā un attīstībā iesaistītos cilvēkresursus, Latvijā tikai 0,8% nodarbināto iesaistīti pētniecībā un attīstībā, turklāt no tiem 2005.gadā aptuveni 67,7% strādā augstākās izglītības sektorā un tikai 14,2% strādā privātajā sektorā.

Tabula 9. Zinātnisko darbinieku skaits pa gadiem un sektoriem

	2003	2004	2005
Augstākās izglītības sektors	2222	2385	2224
Valsts sektors	517	490	589
Privātais sektors	464	449	469

Avots: CSP 2007

Eiropas Savienībā zinātnē nodarbināto īpatsvars pārsniedz 1,4%, kur tuvu pusei (49-53%) ir nodarbināti privātajā sektorā, un aptuveni 40% – augstākās izglītības sektorā.

Piesaistot struktūrfondu līdzekļus, ir panākts studentu skaita pieaugums inženierzinātnēs, dabas zinātnēs un vides zinātnēs, palielinot valsts budžeta finansēto vietu skaitu studiju programmās, kā arī palielinot stipendijas doktorantūras programmās studējošiem.

Struktūrfondu veiksmīga piesaistīšana 2004.-2006.g., modernizējot pētniecības iestāžu infrastruktūru, ir būtiski uzlabojusi Latvijas pētniecības iestāžu konkurētspēju un to iespējas iesaistīties starptautiskos konsorcijs pētniecības projektu pieteikumu gatavošanai.

„Atbalsts doktorantūras programmu īstenošanai un pēcdoktorantūras pētījumiem”. Nacionālās programmas mērķis ir paaugstināt augstākās izglītības kvalitāti un konkurētspēju, dot iespēju augstskolām atjaunināt akadēmisko personālu. Konkrētā projekta uzdevums ir atbalstīt dabaszinātņu un inženierzinātņu doktorantu un jauno zinātnieku pētniecības darbu. šī programma tiek īstenota no 2004.gada.

Pateicoties efektīvai Struktūrfondu līdzekļu izmantošanai, 2007.gadā Latvijā ir 1800 doktorantu. 2006.gadā doktorantūras studijas sekmīgi beidza 106 doktoranti un 2007.gadā doktorantūru beidza 170 – 200 doktorantu.

Kopš 2004.gada darbojas NP **„Atbalsts zinātniskās infrastruktūras modernizēšanai valsts zinātniskajās institūcijās”**, piesaistot ERAF līdzfinansējumu. Tās mērķis ir modernizēt infrastruktūru valsts zinātniskajās institūcijās, kas realizē zinātniskos pētījumus prioritārajos zinātnes virzienos.

2007.gada prioritātes zinātnē

- Valsts pētījumu programmu īstenošana atbilstoši zinātnes prioritārajiem virzieniem.
- Bāzes finansējuma nodrošināšana valsts zinātniskajām institūcijām.
- Atbalsts lietišķajiem pētījumiem.
- Pieaugošs atbalsts emeritētajiem zinātniekiem (līdz 150 Ls/mēnesī).
- Finansējuma pieaugums fundamentālajiem un lietišķajiem grantiem.
- Zinātniskās literatūras pieejamības nodrošināšana.
- Sabiedrības izpratnes veidošana par zinātnes nozīmi un jauniešu motivācija pievērsties zinātniskajai darbībai.

Valsts budžeta naudas līdzekļu sadalījums zinātnei (pēc Izglītības un zinātnes ministrijas datiem):

- Programma „Zinātne” (zinātniskās darbības nodrošināšana – 8.8 mlj. LVL, tirgus orientēto pētījumu programma – 844 tūkst. LVL, atbalsts dalībai ES pētniecības programmās – 900 tūkst. Ls, valsts pētījumu programmas – 6.3 mlj. LVL, bāzes finansējums – 14.8 mlj. LVL).
- Programma „Augstākā izglītība” – 5,65 mlj LVL.

Ieteikumi valsts un privātā sektora ieguldījumu zinātniskajā darbībā un attīstībā paaugstināšanai un zinātnes intelektuālā potenciāla paaugstināšanai:

- paralēli sistemātiska finansējuma pieauguma nodrošināšanai Z&A ir nepieciešams **esošo līdzekļu mērķtiecīga un racionāla izmantošanas plānošana un pārraudzība**. Ne vienmēr kvalitāte ir tieši saistīta ar ieguldīto līdzekļu apjomu, ir būtiski, lai līdzekļi tiktu ieguldīti, balstoties uz ekselences kritērijiem.
- Galvenā uzmanība būtu jāvelta Latvijas **zinātnes integrācijai Eiropas Pētniecības telpā**, aktīvi iesaistoties starptautiskajās pētniecības programmās un bilaterālās sadarbības aktivitātēs. Aktīvāk būtu jāizmanto iespējas iesaistīties ES 7.Ietvara programmas ERA-net un ERA-net plus projektos, kā arī Eiropas Tehnoloģiskajās platformās un Kopējās tehnoloģiju iniciatīvās.
- Lai gan Latvija ir maza un vairākas nozares Latvijai nešķiet interesantas, ārvalstīs tām tiek sniegts ievērojams atbalsts, piemēram, kosmosa programmas, enerģētika u.c. Latvijā nav desmitiem uzņēmumu, kuri varētu strādāt šādā programmā, taču dažas var būt interesantas ne tikai Latvijai, bet visai pasaulē kopumā.
- Latvijā ir jāattīsta **profesionālo speciālistu doktorantūra**, iesaistot to izveidē un attīstībā privāto sektoru. Privātam sektoram ir daudz interesantāki un nepieciešamāki tie zinātnieki, kas spēj atbilstoši uzņēmuma prasībām veikt pētījumus.

2.3. Zināšanu un tehnoloģiju pārnese ražošanā veicināšana

Iestājoties Eiropas Savienībā, Latvijai kā vienam no mazāk attīstītajiem ES reģioniem bija iespēja iesaistīties ES reģionālās politikas īstenošanā, izmantojot ES sniegto finanšu palīdzību ekonomiskai un sociālajai attīstībai. 2004.-2006.gada plānošanas periodā lielākie finanšu instrumenti, kuru ietvaros Latvija saņēma finanšu palīdzību, bija ES struktūrfondi un Kohēzijas fonds.

Sākoties jaunajam ES daudzgadu finanšu ietvaram 2007.-2013.gadā, tiek noteikti gan jauni SF un KF finansējuma apjomi, gan izstrādāts jauns to izmantošanas tiesiskais regulējums, gan arī sagatavoti plānošanas dokumenti atbalstāmajās teritorijās. Lai veicinātu inovāciju attīstību, 2007.-2013.gada plānošanas periodā atbalsts tiks sniegts:

- **kompetences centru izveidei** (finansējums 36.32 mlj LVL);
- **koordinētas tehnoloģiju pārnese sistēmas izveidošanai** (5 mlj LVL);
- **jaunu augsto un vidējo tehnoloģiju nozares uzņēmumu finansēšanai tehnoloģiju inkubatoros** (16,5 mlj LVL);
- **augsti kvalificētu darbinieku piesaistei;**
- **atbalsts iekārtu un instrumentu iegādei inovatīvo produktu ieviešanai ražošanā;**
- **kā arī investīcijām uzņēmumos, kuri ražošanas procesā rada augstu pievienoto vērtību.**

2006.gada 29.novembrī stājās spēkā Eiropas Komisijas politikas dokuments **Konkurētspējas un inovāciju ietvara programma** (2007.-2013). Konkurētspējas un inovāciju ietvara programma (2007.-2013) jeb KIP apvienos kopējā ietvarā 9 specifiskas Kopienas atbalsta programmas, kas ir būtiski Eiropas produktivitātes, inovāciju kapacitātes un ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai, vienlaicīgi ņemot vērā attiecīgos vides aspektus. KIP ir izveidota ar nolūku pielāgoties Finanšu perspektīvas

(2007.-2013.) ietvaram un ietvers specifiskus pasākumus komercdarbības, MVK, rūpniecības konkurētspējas, inovāciju, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju, vides tehnoloģiju un inteligentās enerģijas jomā, kurus līdz šim regulē vairāki citi Padomes tiesību akti. Tādējādi KIP sekmēs Kopienas konkurētspēju un inovāciju kapacitāti zināšanu sabiedrībā, kas attīstās, pamatojoties uz līdzsvarotu ekonomisko izaugsmi un konkurētspējīgu sociālo tirgus ekonomiku ar augsta līmeņa aizsardzību un uzlabotu vidi. Jāatzīmē, ka KIP neattiecas uz zinātnes un tehnoloģiskās attīstības aktivitātēm, ko nosaka EK līguma 166.pants. KIP aptver dažādus mērķus un mērķgrupas; programmas struktūra paredz nodrošināt katra individuālā komponenta redzamību, tāpēc KIP ietvaros tiek izdalītas 3 atsevišķas apakšprogrammas jeb pīlāri:

1. Komercdarbības un inovāciju programma. (Pēc Latvijas Bankas pārstāvju teiktā – dažas bankas izdala ekoloģiskos kredītus).
2. Informācijas un komunikāciju tehnoloģiju politikas atbalsta programma.
3. Inteligentās enerģijas – Eiropas programma.

Komercdarbības un inovāciju programma apvieno kopā aktivitātes, kas attiecas uz uzņēmējdarbību, maziem un vidējiem uzņēmumiem (MVU), industriālo konkurētspēju un inovāciju. Komercdarbības un inovāciju programma atbalsta aktivitātes, kas veicina, sekmē un attīsta inovāciju (ieskaitot eko – inovāciju) pašos uzņēmumos. Tas iekļauj veicināšanu specifiskajos inovāciju sektoros, klasteros, publiskās – privātās inovācijas partnerībās un inovācijas menedžmentā.

Otrā no trijām programmām – Informācijas un komunikāciju tehnoloģiju politikas atbalsta programma veicina informācijas un komunikācijas pārņemšanu komercdarbībā, administrācijā un publisko sektoru pakalpojumos.

Intelligentās enerģijas – Eiropas programmas mērķis ir atbalstīt ilgtspējīgu attīstību, kas attiecas uz enerģiju un vides aizsardzību veicināšanu.

Jāsecina, ka tikai aptuveni 19% no Latvijas uzņēmumiem uzskatāmi par inovatīviem un tirgū ievieš jaunus vai uzlabotus produktus. Inovatīvo uzņēmumu īpatsvars Latvijā ir ievērojami zemāks nekā vidējais rādītājs ES valstīs, kur tas ir 45% no visiem uzņēmumiem.

Nacionālo patentu skaits ir neliels (ik gadu tiek izsniegti aptuveni 100-150 patenti), un to nozīmīgums no konkurētspējas viedokļa pasaulē nav augsts. Pēc patentu skaita uz 1000 iedzīvotājiem Latvija šobrīd ievērojami atpaliek no ekonomiski attīstītām pasaules valstīm (salīdzinājumā, piemēram, ar Somiju un Zviedriju Latvijā šis rādītājs ir 5 reizes mazāks).

2006.gadā reģistrētais patentu skaits bija 75, no tiem – 10 starptautiskie patenti. Mērķis ir sasniegt nacionālo patentu skaita pieaugumu 2007.gadā līdz 80, no tiem starptautiskie – 18, 2008.gadā – 95/24 un panākt inovatīvo uzņēmumu skaita pieaugumu līdz 32% 2008.gadā.

Tabula 10. Inovatīvi uzņēmumi Latvijā

	Darbinieku skaits	2001 - 2003	2002 – 2004
Apstrādes rūpniecība	10 - 49	272	240
	50 - 249	175	153
	> 250	46	46
Pakalpojumi	10 - 49	212	334
	50 - 249	74	76
	> 250	21	31

Avots: CSP 2007

No 2002.-2004.gadam Latvijā visplašāk tehnoloģiskās inovācijas tika ieviestas mazajos uzņēmumos ar 10-49 strādājošiem. Uzņēmējdarbības uzsācējiem pietrūkst nepieciešamo zināšanu sekmīgai uzņēmējdarbības veikšanai. Nepietiekamu finansējuma pieejamību parasti uzskata par galveno šķērslī uzņēmējdarbības uzsācējiem. Tā tas ir arī Latvijā, jo vairumā gadījumu no tiem, kas ir nopietni apsvēruši iespēju uzsākt uzņēmējdarbību, to nav darījuši, jo finanšu tirgus nepiedāvā iespējas piesaistīt līdzekļus jaunam uzņēmumam bez pietiekama nodrošinājuma. Lai veicinātu uzņēmējdarbības uzsākšanu, ir nepieciešami pasākumi uzņēmējdarbības motivācijas sekmēšanai visos izglītības posmos, sākot jau ar pamatzglītību. Tāpat uzņēmējdarbības uzsācējiem jānodrošina atbalsts no brīža, kad cilvēks vēlas uzsākt uzņēmējdarbību līdz brīdim, kad uzņēmums patstāvīgi var konkurēt tirgū. Šāda veida atbalsts ietvertu sekojošus instrumentus – apmācības, konsultāciju pakalpojumus ieskaitot konsultāciju atbalstu, kā arī atbalstu finanšu pieejamības nodrošināšanai uzsācēju biznesa plāna īstenošanai.

Biznesa inkubatoru izveide 2006.gadā. Latvijas reģionos 2006.gada beigās tika izveidoti biznesa inkubatori Ogrē un Līvānos. No 2007.gada 2.janvāra Līvānos aktīvi savu darbību uzsāka Līvānu Inženiertehnoloģiju un inovāciju centrs (LIIC), kurā atrodas arī biznesa inkubators ar aparātubūves produktu attīstības laboratoriju.

2007.gada februārī Ekonomikas ministrija izsludināja atklāto projektu pieteikumu konkursu Inovācijas centru un biznesa inkubatoru attīstības programmas ietvaros. Uz projektu pieteikumu konkursu varēja pieteikties tikai Latvijas reģionu inovāciju centri un biznesa inkubatori. Projektu atbalstīšanas gadījumā, šiem reģionu biznesa inkubatoriem tiks nodrošināts finansējums diviem gadiem. Maksimālais finansējuma apjoms – 200 000 latu vienam biznesa inkubatoram uz vienu gadu.

Pagaidām Latvijā tehnoloģisko centru un biznesa inkubatoru izveidošana salīdzinoši ar citām ES valstīm ir pasīva. Būtu nepieciešama klasteru veidošanās, kas nodrošinātu ātrāku tautsaimniecības konkurētspējas pieaugumu.

Ieteikumi:

- **Izvērtēt** attiecīgās ekonomikas **nozares stāvokli un attīstības perspektīvas** Eiropā un pasaulē, kā arī Latvijā.
- Latvijā jauniem uzņēmumiem ir zemi dzīvotspējas rādītāji, bet jauniem uzņēmējiem ir nepietiekamas zināšanas uzņēmējdarbības veikšanai.
- **Izvērtēt pašreiz pasaulē attīstīto virzienu potenciālu** un turpmākās attīstības iespējas Latvijā, kā arī perspektīvo virzienu attīstības iespējas Latvijā.

- Lielākā daļa uzņēmumu strādā pamatā ES iekšējam tirgum (vai vismaz lielākā daļa no produkcijas tiek realizēta šajā tirgū), maz apgūst ārpus ES tirgus.
- Latvijā joprojām nespēj izšķirties, kuras tad būtu prioritārās nozares, kurās investējot un attīstot, spētu veicināt valsts ekonomisko attīstību.
- **Nodrošināt informāciju MVU par finansēšanas iespējām uzņēmumu attīstībai;**
- Šobrīd uzņēmēji var saņemt finansējumu uzņēmējdarbības uzsākšanai visos posmos, izņemot pašu pirmsākumu – pirmsēklas finansējums Latvijā nav pieejams.
- **Veicināt produktu pievienotās vērtības paaugstināšanos.** To varētu sekmēt, stimulējot MVU ieguldīt tehnoloģijās, lai pievienotu produkta pievienoto vērtību.
- Nepietiekama uzņēmumu aktivitāte nozarēs ar augstu pievienoto vērtību un iespēju robežās minimālu darbaspēka un dabisko resursu ietilpību, nepietiekams jauno tehnoloģiju pielietojums dažādās uzņēmējdarbības sfērās, īpaši uzsverot tās, kuras ieņem lielāku īpatnību IKP struktūrā.
- **Stiprināt organizācijas kapacitāti, attīstot Zināšanu pārvaldību.**
- Izstrādāt stratēģisku plānu, lai **samazinātu kvalificēta darbaspēka aizplūšanu** Jāatzīst, ka šis ir viens no kavējošākajiem faktoriem Latvijas reģionu attīstībā. Lai novērstu šo negatīvo migrācijas procesu, var tikt ierosinātas vairākas aktivitātes: Studentu prakses vietu nodrošināšana Latvijas uzņēmumos; augstskolu un uzņēmumu sadarbība; Pašvaldības studiju fonda izveide (mācību atbalsts).
- Šobrīd ir ļoti zems Z&A iesaistīto cilvēkresursu skaits.
- **Veicināt Latvijas reģionu biznesa inkubatoru klastera izveidi.** Šis būtu viens no svarīgākajiem mērķiem, lai veicinātu visas Latvijas reģionu inovatīvas uzņēmējdarbības attīstību, jo tikai kopīgiem spēkiem – apvienojoties visiem reģiona rajoniem vienotam mērķim, varēs sekmīgāk piesaistīt finansējumu no atbalsta institūcijām;
- **Nodrošināt tuvinātu saikni starp biznesa vidi un akadēmisko vidi.** Vērtējot citu valstu pieredzi šajā jomā, jāatzīst, ka tas ir viens no priekšnoteikumiem veiksmīgas, inovatīvas uzņēmējdarbības, reģionu attīstībā. Latvijā šī saikne starp biznesa vidi un akadēmisko vidi ir vāja. Būtu jāveicina pašvaldību, uzņēmumu un augstskolu sadarbība vienotam mērķim. Uzdevumi, kas būtu jāveic, lai īstenotu šo mērķi: veicināt vietējo zinātnieku pētījumu realizāciju; izveidot „vidutāju” starp uzņēmēju, augstskolu un pašvaldību; projektu īstenošana iesaistot uzņēmējus, pašvaldības, akadēmisko vidi – zinātniekus un studentus.
- **Sekmēt inovāciju ieviešanu Latvijas uzņēmumos.** Šīs aktivitātes varētu veikt pašvaldība, organizējot dažādus izglītojošos kursus, popularizējot pozitīvus uzņēmumu piemērus par inovāciju ieviešanu;
- Organizēt regulāras inovatīvo biznesa ideju autoru un potenciālo ideju realizētāju diskusijas, organizēt inovatīvu biznesa ideju konkursus Latvijas reģionos; (šobrīd tas notiek, bet tomēr ne tik aktīvi, kā būtu nepieciešams). Šī mērķa sasniegšanai varētu iesaistīt tehnoloģiskos un inovāciju centrus, kompetences centrus.
- Izplatīt uzņēmējiem „saprota valodā” informāciju par inovatīvu uzņēmumu darbības atbalsta programmām.
- Reģionu uzņēmumi dažkārt nespēj ne saprasties, ne interpretēt izvirzītās prasības, bet valsts pārstāvji skaidro informāciju atsaucoties uz pantiem,

punktiem. Pastāv uzskats, ka, uzrakstot elektronisku vēstuli valsts pārvaldei, uz to varēs atbildēt dators, jo atsaucēs uz pantiem var rakstīt arī dators.

- Valdībai būtu jāstimulē inovāciju ieviešanu uzņēmumos, izmantojot nodokļu politiku;
- Programmas ietvaros būtu jānosaka prioritārās nozares katrā Latvijas reģionā, ņemot vērā to tautsaimniecības attīstības īpatnības, tendences un perspektīvas un **jāizstrādā Latvijas reģionu kopējo rīcības plānu inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībā.**
- **Jāpopularizē brīvās nišas, kurās uzņēmumi varētu veiksmīgi attīstīties, veidojot jaunus – inovatīvus produktus;**
- Jāveicina **aktīvāku biznesa inkubatoru un tehnoloģisko centru izveidi;**
- Jāveicina **starptautisko sadarbību, piesaistot ārvalstu finansējumu.**

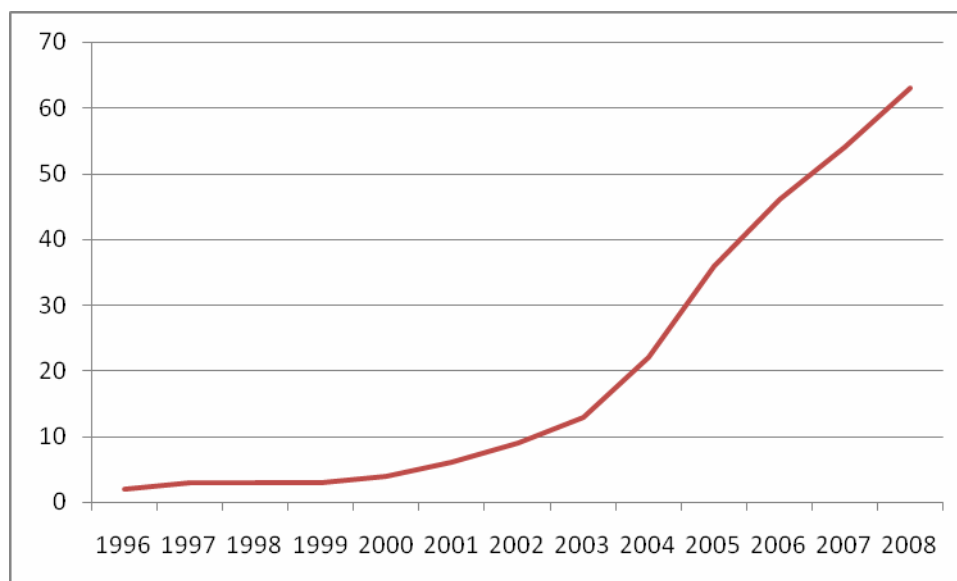
Latvijas augstskolas veiksmīgi darbojas dažādos starptautiskos projektos, taču diemžēl par to dalību var uzzināt tikai no zinātāju vai dalībnieku puses.

2.4. Interneta pieejamības paaugstināšana

Programma paredz sekmēt plašu IKT pielietojumu valsts un pašvaldības dienestos, MVU un mājsaimniecībās, attīstot dažādus pakalpojumu sniegšanas kanālus un organizācijas, veidojot tehnisko un organizatorisko infrastruktūru pakalpojumu sniegšanai un ērtai izmantošanai, izveidojot vienotu valsts reģistru sadarbību.

Valsts lomai šajā sektorā ir bijusi pārāk pasīva gan attiecībā uz piekļuvi internetam, gan attiecībā uz internetā pieejamajiem valsts pārvaldes pakalpojumiem – interneta pieejamība ir līdzeklis ekonomikas efektivitātes paaugstināšanai, piem., pieeja interneta datu bāzēm, banku pakalpojumiem, finansējuma projektiem. Gadu no gada tā interneta pieejamība palielinās, tomēr tā nav pietiekama.

Attēls 5. Interneta lietotāju skaits gada sākumā, %

Avots: LIA 2007

Būtisks informācijas sabiedrības attīstības rādītājs ir interneta lietotāju skaits, kas raksturo iedzīvotāju pieejamību informācijai un publiskās pārvaldes pakalpojumiem, kā arī elektronisko pakalpojumu (turpmāk – e-pakalpojumi) attīstības līmeni. Analizējot apkopotos Latvijas Interneta asociācijas datus, interneta lietotāju skaits, sākot no 2001.gada, pakāpeniski pieaug. 2006.gada sākumā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, interneta lietotāju skaits palielinājās par 10%. 2007.gada sākumā interneta lietotāji pieauga līdz 54%. Tiek prognozēts pakāpenisks interneta lietotāju skaita pieaugums arī nākamajos gados.

Lai piekļūtu internetam, visvairāk tiek lietots dators, kā arī mobilais telefons. 2005.gadā internets bija pieejams gandrīz visās publiskajās bibliotēkās, kā arī lielākajā daļā pašvaldību iestādēs. Interneta un datoru lietotāju nelielo skaitu ietekmē nelielais datoru skaits mājāsaimniecībās. Kopumā IKT nelietošanas iemesli – nav iespēju, nevar atļauties, trūkst iemaņu.

Elektroniskā pārvalde (turpmāk – e-pārvalde) ir pieeja publiskās pārvaldes īstenošanā, kas pamatojas uz IKT iespēju un e-biznesam raksturīgo darbības principu izmantošanu, nodrošinot publisko pakalpojumu kvalitātes un efektivitātes uzlabošanu, kā arī sabiedrības līdzdalības palielināšanu publiskajā pārvaldē.

Ieteikumi:

- Interneta pieejamības palielināšana reģionos ārpus Rīgas; IKT izmantošana publisko pakalpojumu sniegšanā un saņemšanā Latvijā, salīdzinot ar citām ES valstīm, attīstās samērā lēni. Joprojām notiek plaša „papīru komunikācija” starp iestādēm, jo informācijas apmaiņai nav izveidotas atbilstošas un drošas datorsistēmas.

Daudzi iedzīvotājiem un uzņēmējiem svarīgi pakalpojumi vēl nav pieejami elektroniskā formā, lielai daļai valsts iedzīvotāju, īpaši vecāka gadagājuma cilvēkiem, ir nepietiekamas zināšanas datora un interneta lietošanā.

- Izmantot iespēju, īstenojot ICT projektus CORDIS 7.ietvarprogrammā, kur ir iespējams iegūt salīdzinoši lielu finansiālo atbalstu dažādu e-projektu realizēšanai.

Viena no aktīvākām projektu realizētājām ir Vācija, kas tādejādi ir attīstījusi IT nozari savā valstī.

E-paraksta ieviešana izglītības iestādēs, valsts iestādēs un vēstniecībās, lai efektīvāk organizētu administratīvo darbu. E-paraksta pieejamības trūkums un sarežģītais IT programnodrošinājums mazina pieeju katram Latvijas iedzīvotājam. E-paraksta izmaksas ir 80 LVL, bet tas nav vienīgais ieguldījums. E-paraksts popularitāti varētu iegūt, ja uzņēmējiem tas tiktu izsniegts pie reģistrēšanās komercreģistrā, tādejādi uzņēmējs, vērsoties kādā valsts institūcijā, varētu izmantot vienu e-parakstu.

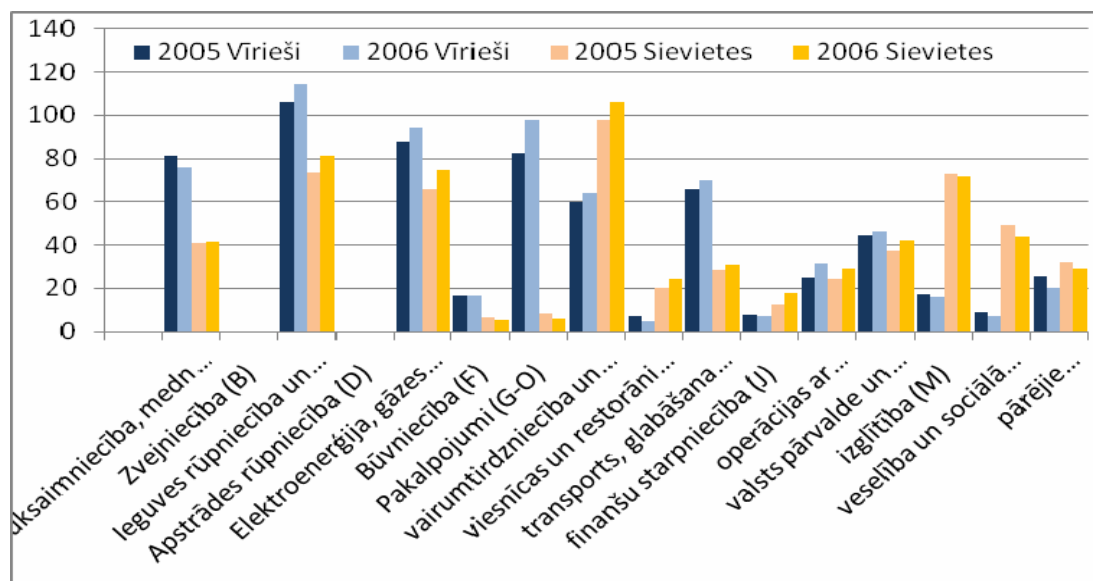
- Informēt iedzīvotājus par pieejamajām iespējām e-pakalpojumu sfērā. E-pakalpojumu attīstību traucē arī reizēm nepietiekošā pakalpojumu satura kvalitāte un informācijas atjaunošana,
- Atrast objektu katrā reģionālajā vienībā, piemēram, kas spēj uz frančizes pamata piedāvāt iedzīvotājiem pilnu pakalpojumu spektru – pastu, banku, apdrošināšanu, aptieku utt.

2.5. Rūpniecības konkurētspēja

Rūpniecības politikai ir būtiska nozīme inovāciju īstenošanā, eksportspējas paaugstināšanā un produktivitātes līmeņa paaugstināšanā.

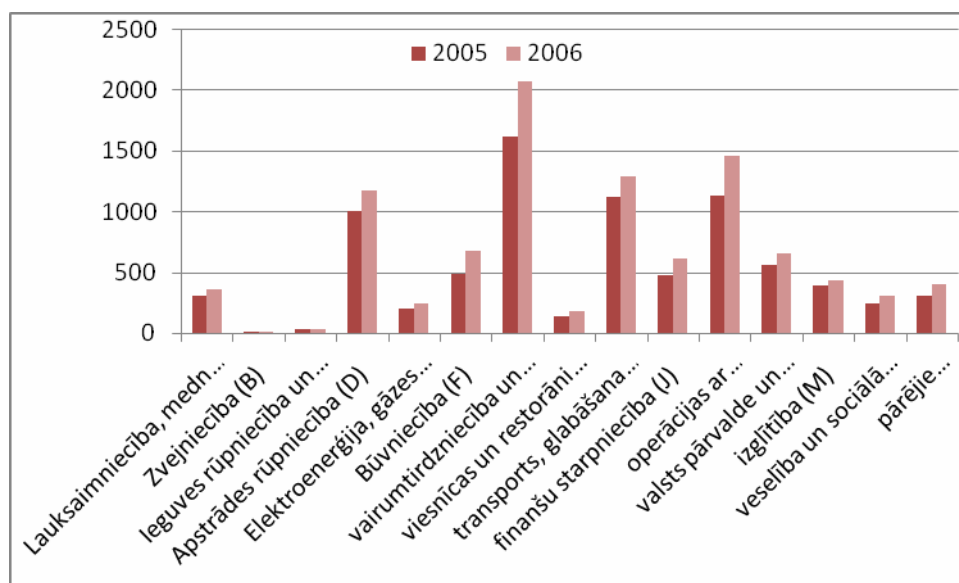
Jaunajā plānošanas periodā 2007.-2013.gadi ir vairākas programmas, kas tieši paredzētas augstākminēto pasākumu realizēšanai.

Attēls 6. Nodarbināto skaits pa nozarēm

Avots : CSP 2007

Attēls 7. IKP pa darbības veidiem (mlj. LVL)

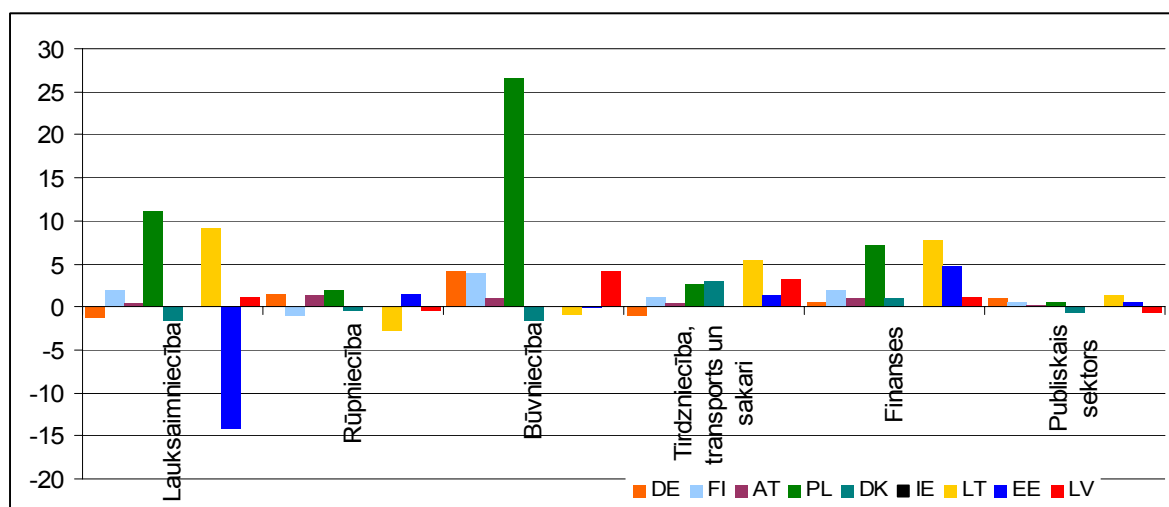

Avots: CSP 2007

2006.gadā par 9% pieauga ieguves rūpniecībā nodarbināto skaits, bet izstrāde pieauga par 25%. Visstraujāk nodarbināto skaits pieauga finanšu starpniecībā (25%), kam seko operācijas ar nekustamo īpašumu (23%) un pakalpojumi (15%), bet būvniecībā nodarbināto skaits samazinājās par 3%.

IKP pieauga visstraujāk būvniecībā 38%, veselības aprūpē (31%), un pārējie pakalpojumi (29%), bet vismazākais pieaugums zvejniecībā (6%). Rūpniecības nozare veido 11% no IKP, un ir nozīmīga joma tautsaimniecībā.

Attēls 8. Kopējā pievienotā vērtība % pret iepriekšējo periodu (sezonalitāte), salīdzinot ar 2007.gada 1.ceturksni

Avots: EUROSTAT 2007, * EUROSTAT nav dati par Īriju (IE)

Visstraujākais PV pieaugums ir būvniecība Polijā. Salīdzinot Latvijas PV izmaiņas ar citām valstīm, tad Latvija īpaši neizceļas Eiropā, vienīgi PV ir samazinājusies publiskajā sektorā par 0,7%.

Intelektuālā īpašuma aizsardzības pasākumi Latvijā un arī Eiropā nav pietiekoši efektīvi. Eiropas lielās valstis nespēj aizsargāt savu īpašumu ārzemēs, piemēram, Ķīnā, Indijā farmācijas nozarē, pārtikas nozarē.

Jaunās dalībvalstis ir nostādītas neizdevīgā pozīcijā attiecībā uz intelektuālā īpašuma aizsardzību, jo tiesiskā bāze Latvijā ir izveidota vēlāk.

Saasinoties konkurencei, intelektuālā īpašuma aizsardzības pasākumiem rūpniecībā ir jābūt konkrētākiem un noteiktākiem, tas ļaus Latvijas produkcijai kļūt konkurētspējīgākai. Esošie pasākumi nav bijuši pietiekoši efektīvi, bet plānotie pasākumi neaptver visu spektru.

Kopumā rūpniecībā ir jāstiprina uzņēmēju kapacitāte, pievēršot uzmanību Latvijas uzņēmumiem. Konkurence Latvijā tiek organizēta atbilstoši ES nostādnēm, taču Latvijas uzņēmumi ir daudz mazāki un nepieredzējušāki. Daudzi ārvalstu uzņēmumi atver savus uzņēmumus Latvijā, jo viņiem tiek sniegta atbilstoša informācija, viņi pārzina tirgu un riskē, toties Latvijā iedzīvotājiem mentalitāte ir balstīta uz mazāku risku.

Pēdējo 3 gadu laikā daudzi Latvijas uzņēmumi ir nonākuši ārvalstu uzņēmēju īpašumā gan par zemu samaksu, gan tirgus vērtībai atbilstošu samaksu. Diemžēl ne vienmēr šie līdzekļi ir tik lieli, ja uzņēmums darbotos vēl 5 gadus, ne vienmēr šis uzņēmums turpina realizēt iepriekšējos uzdevumus, piedāvā iepriekšējos produktus. Lai gan šeit darbojas tirgus apstākļi, dažkārt tas liecina par uzņēmēju vēlmi ātri nopelnīt, nedomājot, kas notiks tālāk.

Ieteikumi:

- Organizēt informatīvos pasākumus par Latvijas uzņēmēju iespējām piesaistīt ES līdzekļus.
Izvērstie pasākumi, izmantojot ES struktūrfondus, dos iespēju rūpniecības sektoram attīstīties, bet papildus ir nepieciešams sabiedrību informēt par citām Eiropas programmām, kuras apsaimnieko Eiropas institūcijas, t.sk. 7. ietvara programma, kas var sniegt ievērojamu atbalstu uzņēmumiem, kas vēlas attīstīt inovācijas. Šo programmu šobrīd galvenokārt izmanto Latvijas augstskolas, daži zinātnieki.

- Sniegt operatīvu informāciju par iespējamām izmaiņām politikā, likumdošanā, nodokļu uzskaitē.
Informācijas vakuums starp valsts institūcijām, asociācijām un arodbiedrībām nerada uzticēšanos stabīlai valsts attīstībai. Latvijā ir izstrādātas daudzas ES programmas, taču programmas tiek pārstrādātas vairākkārt, sarežģījot uzņēmēju dzīvi, aizkavējot ES naudas apguvi. Rodas situācija, ka 2007.-2013. programmas ietvaros Latvija nevarēs apgūt līdzekļus 2007. gadā, jo programmas netiks atvērtas, bet uzņēmēji vairs necer, ka valsts kādreiz tās atvērs.

Kādas asociācijas pārstāvis informē, ka, ja apmācību programma netiks atvērta līdz pavasarim, uzņēmumi nespēs konkurēt ES.

- Izvērst informatīvos pasākumus intelektuālā īpašuma aizsardzībai. Tas veicinās Latvijas produkcijas konkurētspēju.
- Izglītēt uzņēmējus par biznesa attīstības iespējām, izdzīvošanu konkurences apstākļos, piesaistot ārvalstu ekspertus.
Latvijā ir nepieciešams radīt drošu vidi uzņēmējdarbībai, citādi pēc 10 gadiem visi Latvijas uzņēmumi būs pārdoti ārvalsts uzņēmumiem, bet iegūtā pievienotā vērtība aizplūds no Latvijas.

Latvijā trūkst augstas klases augstāko vadītāju. Lielo uzņēmumu vadītāji ceļo no viena uzņēmuma uz citu, bet maz ir jauni spēcīgi vadītāji, kas spēj skatīties uz uzņēmumu no malas, bet tai pašā laikā palīdzēt tam strauji attīstīties. Līdzīga situācija ir Krievijā, taču tur trūkst vidējā līmeņa vadītāji. Ja situācija nemainīsies, šīs trūkstošās vietas aizpildīs ārvalstu speciālisti, bet Latvijas speciālisti spēs pildīt vidējā līmeņa vadītāju pienākumus un spēcīgākie speciālisti aizceļos no Latvijas.

Kopumā analizējot situāciju, var secināt, ka Latvijā trūkst ilgtermiņa skatījuma gan valsts pārvaldē, gan privātajā sektorā.

2.6. Resursu ilgtspējība

Latvijā ir neizmantota iespēja atjaunot zivju resursus iekšējos ūdeņos. Šādus pasākumus ievieša Norvēģija un paaugstināja zivsaimniecības nozares attīstību, uzlaboja vides kvalitāti ūdeņos, atjaunoja ekosistēmu ūdeņos, paaugstināja nodarbinātību utt.

Latvijā ir veikti zinātniskie pētījumi par zivju resursu atjaunošanas iespējām iekšējos ūdeņos, Zemkopības ministrijas institūcijās tika iesniegta informācija un pētījums, kas nepieciešams šo jautājumu risinājumā, taču kopumā atbalstu šis pētījums neguva. Rezultātā tika secināts, ka valsts institūcijas nespēj nodalīt atbildību valsts institūciju līmenī – kurš atbild par upju, ezeru ekosistēmas uzlabošanu, kas atbild par zivju resursu atjaunošanu iekšējos ūdeņos, kas var sniegt atļauju uzsākt šos pasākumus u.c.

Šie projekti tiek ieviesti arī Kaļiņingradā un Lietuvā.

Latvijā, kas zivsaimniecība atrodas uz iznīkšanas robežas, inovatīvi projekti netiek atbalstīti, jo valsts pārstāvji nespēj sakoordinēt savu darbību un nodefinēt, kur uzņēmumam ir jāgriežas, lai sasniegtu šo rezultātu.

Atjaunojamo resursu izmantošanas uzsākšana un ieviešana ir laikietilpīga. Tas nedod tūlītēju atdevi, taču mērķtiecīgi pētījumi dod vēlamu rezultātu.

Atkritumu pārstrādes jomā ir vērojami uzlabojumi, notiek atkritumu sadale pēc veida (papīrs, metāls, plastmasa, stikls, pārtika), taču tas nenotiek mērķtiecīgi. Piemēram, sadale notiek tikai lielākajās pilsētās, kamēr Polijas mazpilsētās atkritumu sadale notiek dzīvojamās mājās.

Atkritumu pārstrādē konkurence arī nav augsta un patērētājam ir jāizvēlas noteikts pakalpojumu sniedzējs, bet to pārstrādes procesa uzlabošanā ir nepieciešami uzlabojumi.

Biodegvielas ieviešanai reālā dzīvē ir jāturpina attīstīties, palielinot biodegvielas izmantošanas procentu, taču ir nepieciešami pētījumi par ietekmi uz produktiem.

Pie resursu ilgtspējības ir jāpiemin Igaunija, kas uzsāka saules bateriju ražošanas būvniecību, aizsteidzoties pārējām Baltijas valstīm priekšā.

Latvijā ir veikti vairāki nozīmīgi pētījumi par vēja ģeneratoru izmantošanas iespējām un tika secināts, ka vēja ģeneratoru darbības lauks ir pie nosacījuma, ka vējš pūš robežās no 5-20m/s. Diemžēl Latvijā valdošais vējš pūš robežās līdz 5m/s. Vēja stiprums augstumā, kur darbojas vēja ģenerators pūš nedaudz stiprāk 7 m/s, taču ne pietiekami kā Dānijā, tādēļ Latvijā ir jāizmanto īpaši vēja ģeneratori, kuri ļauj izmantot zemāka stipruma vēju, tomēr arī kopumā tas nav īpaši izdevīgi, ja elektrība ir jātransportē tālāk, jo tad šai elektrībai ir lielāki zudumi kā ieguldījumi. Visstiprākie vēji pūš Kurzemes jūrmalā.

Lai gan vēja parku attīstības iespējas Latvijā ir ierobežotas, ir nepieciešama resursu izkliecinātība, lai nerastos atkarība no noteikta pakalpojuma.

Latvijā var izmantot apgriezto siltuma katlu, kas ļauj izmantot zemes siltumu. Kā eksperti uzskata, tad šis potenciāls ļauj samazināt atkarību no gāzes padeves, nedaudz palielinot elektrības patēriņu, taču šī katla izmantošanu var atļauties vidēji turīgi iedzīvotāji. Kā uzskata vairāki eksperti, siltuma katlu izmantošana ir daudz progresīvāka un izdevīgāka kā citi apkures veidi.

Ieteikumi:

- Latvijai vajadzētu apsvērt **citu valstu pētījumu** lietderību un meklēt risinājumus to **pielāgošanai Latvijas apstākļos**. Jauni pētījumi var būt dārgi un neefektīvi, taču pētījumu veikšanai var izmantot 7.ietvara programmas līdzekļus. Jāatzīst, ka Latvijā var iestāties situācija, ka Latvijas eksperti nespēs objektīvi novērtēt situāciju, jo šie eksperti paši darbojas savos projektos, tāpēc viņiem ir izdevīgi atbalstīt sev vēlamo nozari.
- Veicinot konkurētspēju un palielinot uzņēmumu peļņu, daudzu priekšmetu/lietu ilgspēja ir samazinājusies. Ja produkts tika saražots pirms 20 gadiem, kalpo vēl šodien, tad šobrīd, meklējot efektīvāko, labāko produktu, ir izveidoti daudzi citi produkti, kas netiek pilnībā izlietoti/izmantoti. Rūpniecībā ir ieviestas kvalitātes prasības attiecībā uz drošumu, pārtikā – attiecībā uz cilvēku veselību, bet rūpniecībā – uz kalpošanas laiku netiek pievērsta uzmanība. Šis jautājums ir maz skatīts un tā lietderība būtu jāpārrunā ar ekspertiem.
- Latvijā vajadzētu meklēt iespēju izmantot atkritumus atkārtoti. Šajā jomā nav meklēts potenciāls un iespējams ir jāveido atbilstoši dokumenti, lai attīstītu šo procesu.

3. Investīcijām un darbam labvēlīgas un piesaistošas vides veidošana

3.1. Iekšējais tirgus, administratīvie pasākumi

Latvija ir gandrīz visaktīvākā direktīvu pārņēmēja un ieviesēja visā Eiropā (2.-4.vieta). Diemžēl Latvija direktīvā iekļauto ne tikai ievieš, bet arī papildina / interpretē sev saprotamā veidā, padarot sarežģītāku dzīvi Eiropā Latvijas uzņēmējiem kā citu valstu uzņēmējiem. Kā piemēru varētu minēt pārtikas nozari.

Dažkārt Latvijas valsts institūciju pārstāvji – direktīvu ieviesēji neizprot tur izskaidroto un nodarbojas ar likumdošanas interpretāciju sev saprotamā veidā. Piemēram, gaļas pārstrādes uzņēmumi informē, ka viņiem nākas skaidrot valsts institūciju pārstāvjiem ietvērto informāciju MK noteikumos un direktīvās. Direktīvas no valsts institūciju puses netiek izprastas pilnībā.

Latvijas Tirgotāju asociācijas pārstāvis atzīmē, ka ieviestie normatīvi ir veicinājuši papildus uzņēmumu radīšanu, lai nodrošinātu direktīvu izpildi, piemēram, kvalifikācijas pasākumi.

Kopumā prasības, kas ieviestas attiecībā uz pārtikas precēm, ir pozitīvi novērtētas, taču attiecībā uz procesiem – šis regulējums ir pārāk strikts.

Latvijā ir uzlaboti pasākumi, lai atvieglotu uzņēmumu reģistrācijas procesu, kā arī uzlabota valsts institūciju sadarbība, tādejādi atskaišu iesniegšana tiek organizēta vienā institūcijā, bet citās institūcijās, piemēram, statistikas atskaites sagatavošana aizņem ievērojamu laiku un daļa no informācijas pārklājas ar VID atskaitēm, piemēram, CSP tiek iesniegta informācija par ievestajām precēm pa preču kodiem, un līdzīga informācija tiek iesniegta arī par dabas resursu nodokli. **Vienas pieturas**

atskaišu princips ir jāizvērs valsts pārvaldē, tas mazinātu dažādu izziņu pieprasīšanu citā valsts institūcijā.

Publisko iepirkumu likums stājās spēkā 2006.gadā maijā, līdz ar to direktīva ir ieviesta praksē.

3.2. Konkurence

Laikā no 2005.-2007.gada vidum ir palielinājusies konkurences vairākos sektoros.

Šobrīd Latvijā konkurence lielā mērā nosaka tirgus virzību elektronisko sakaru (telekomunikāciju) nozarē. Tomēr arī šajā nozarē Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas veiktā tirgus analīze apliecina to, ka lielākie tirgus dalībnieki daudzu pakalpojumu sniegšanā saglabā būtisku ietekmi tirgū. Arī atsevišķu tirgus dalībnieku uzrādītie finanšu rezultāti (augstā rentabilitāte) apstiprina to, ka konkurences līmenis nozarē nav sasniegjis efektīvu konkurenci.

Vēl viena nozare, kurā konkurence ir nostiprinājusies, ir ekspresspasta (kurjerpasta) pakalpojumi. Bet tā kā šīs nozares attīstība daļēji ir saistīta ar vispārējo pasta pakalpojumu sniegšanu, un šajā jomā joprojām pastāv likumā noteikts monopola pakalpojumu apjoms, arī šeit efektīva konkurence nav sasniegta.

Citās valsts līmenī regulētās sabiedrisko pakalpojumu nozarēs – elektroenerģijas apgāde, gāzes apgāde, un dzelzceļa transports – konkurences līmenis ir zems. Gāzes apgādē līdz 2010.gadam saglabājas likumā noteiktas tiesības vienam komersantam kontrolēt gāzes apgādes infrastruktūru. Elektroenerģijas apgādē kopš 2007.gada jūlija visiem tirgus dalībniekiem ir tiesības brīvi izvēlēties piegādātāju, tomēr atsevišķu lielu komersantu pārziņā koncentrētās elektroenerģijas ražošanas jaudas Baltijas reģionā nerada labvēlīgu vidi straujai konkurences attīstībai. Savukārt dzelzceļa nozarē pasažieru pārvadājumi tiek dotēti no valsts budžeta, līdz ar to konkurences attīstības iespējas ir ierobežotas.

Sabiedrisko pakalpojumu sniegšanā primārais mērķis ir pakalpojumu ekonomiskā un ģeogrāfiskā pieejamība, savukārt konkurence ir tikai viens no līdzekļiem primārā mērķa sasniegšanai. Savukārt konkurences uzraudzība tiek veikta tādēļ, lai uzraudzītu pakalpojumu sniedzējus ar būtisku ietekmi tirgū un neļautu tiem ļaunprātīgi izmantot savu tirgus varu. Efektīvas konkurences attīstība notiek tikai tajās sabiedrisko pakalpojumu nozarēs, kur tehnoloģiski tas ir iespējams, kā šobrīd telekomunikācijās. Visās jomās konkurences uzraudzība paredz nediskriminējošu nosacījumu nodrošināšanu citiem tirgus dalībniekiem, tajā skaitā – nodrošinot piekļuvi cita tirgus dalībnieka infrastruktūrai, lai sekmētu konkurenci apkalpošanas jomā, izmantojot vienotu infrastruktūru. Būtisks princips sabiedrisko pakalpojumu nodrošināšanā ir investīciju sekmēšana, lai uzturētu pakalpojumu pieejamību, kā arī lai savlaicīgi ieviestu jaunākās tehnoloģijas, palielinot konkurences potenciālās iespējas. Šobrīd Latvijā būtu lietderīga investīciju apjoma palielināšana sabiedrisko pakalpojumu jomā.

Elektroenerģijas tirgū ir pārdalītas funkcijas – ražotājs, pārvade un sadale.

Latvija ir šaurs tirgus, tāpēc konkurence dažos preču / pakalpojumu tirgos ir ļoti zema vai nav jomās, kur ir būtiska mēroga ekonomija, t.sk. dabīgie monopoli. Jauniem uzņēmumiem, ja viņi plāno ienākt tirgū, ir nepieciešamas lielas investīcijas, kas nedod vēlamo atdevi investoriem nepieciešamā laikā, tāpēc arī brīvs pakalpojumu tirgus neveidosies. Lai mazinātu šo apstākli, Latvijā var veidot brīvu preču / pakalpojumu tirgu Baltijas valstu tirgū, veidojot līdzīgi kā Skandināvijā NordPool modelis elektroenerģijas tirgū.

3.3. Uzņēmējdarbības vide un reģionālais ietvars

Latvijā uzņēmējdarbības vide uzlabojas. Uzņēmēji kļūst pieredzējušāki, zinošāki. Uzņēmumi novērtē, ja tiem tiek sniegts ES atbalsts. ES atbalsta saņemšana ir likusi uzņēmējiem, t.sk. lauksaimniekiem izprast uzņēmējdarbības principus un ir iemācījusi strādāt konkurences apstākļos, taču būtiski ir palielinājušie administratīvie pasākumi.

ES atbalsta saņemšana arī ir kropļojusi tirgu, radot nevienlīdzīgus konkurences nosacījumus. Uzņēmumi apvienojas asociācijās, lai aizsargātu intereses, taču asociācijas aizsargā lielāko tirgus spēlētāju intereses, piemēram, olu ražošanas uzņēmumi.

Kā atzīmē Latvijas komercbanku pārstāvji un dažu asociāciju pārstāvji, valsts kontrolēšanas tieksme ir pat pieaugusi līdz ar iestāšanos ES, izvirzot visai daudz absurdu prasību. Tajā pat laikā valsts institūcijas arvien cenšas uzlabot savu darbību un ir operatīvākas, pretim nākošākas uzņēmējiem. Kā pozitīvu piemēru var minēt VID, ar kuru tagad ir krietni vieglāk strādāt nekā pirms pāris gadiem, taču ne visos gadījumos. Piemēram, kad uzņēmēji vēršas VID par kādiem specifiskiem jautājumiem, ar kuriem ikdienā konkrētais uzņēmums nesaskaras, VID mēdz atbildēt, ka piemēros sodu, ja neizpildīs pareizi, un neatbild uz jautājumu, šāda atbilde tika sniegta arī biedrībām un sabiedriskām organizācijām, kādā citā gadījumā - VID personas atbild, par ko Jūsu grāmatvede saņem algu?

Dialogs starp valsts institūcijām un uzņēmumiem uzlabojas, tomēr ne visos aspektos un vietās.

Uzņēmēji stingrāk pastāv uz savām tiesībām, bet valsts institūcijas uz prasībām, piemēram, vieni maksā nodokļus, tāpēc no valsts sagaida kvalitatīvus pakalpojumus, otri – aicina piedalīties valsts pārvaldes īstenošanā un uzņēmējdarbības sekmēšanā, bet uzņēmumi to uzskata par pienākumu, kas netiek atmaksāts. Tas liek secināt, ka savstarpējā sadarbība nav pilnīga. Latvijai par piemēru ir jāņem liberālāko Rietumvalstu pieredze uzņēmējdarbības nodrošināšanā un administrēšanā, atsakoties no smagnējiem birokrātiskiem risinājumiem.

3.4. Mazie un vidējie uzņēmumi

Veiktie pasākumi uzņēmuma kultūras stiprināšanā ir bijuši interesanti, lai piesaistītu Latvijas uzņēmējus, bet tas nav paplašinājis uzņēmēju skatījumu - domāšana - vietējos mērogos, kultūra - Eiropas, taču plašāki skatījumi, piemēram, ārpus ES, ir maz. Tas neveicina uzņēmumu konkurētspēju, jo daudzi uzņēmumi nespēj izdzīvot konkurences apstākļos, bet konkurenti pārņem izdevīgāko no jaunienācējiem. Arī attiecībā uz *goodwill* - uzņēmuma nemateriālā vērtībā tas netiek atspoguļots.

Daudzi uzņēmējdarbības vides pasākumi veikti lielo uzņēmumu attīstībai, taču dažkārt MVU attīstība notiek pēc pašu uzņēmēju iniciatīvas. Lai varētu eksportēt produkciju, ir nepieciešami dažādi sertifikāti, piemēram, kvalitātes sertifikāti, EUR1. To saņemšanā ir nepieciešams patērēt ne mazums līdzekļu, bet to saņemšanai ir jāalgo specializēts uzņēmums. Šobrīd dažas asociācijas ir uzsākušas sarunas par sertifikācijas izmaksu, kas saistās ar darbinieku apmācību, sertifikāta iegūšanas izmaksu segšanu vienoti.

Sertifikātu iegūšanu Latvijā vai ES tiek uzlikts kā pienākums, bet to atdeve ir zemāka kā izmaksas. Iespējams, ka būtu nepieciešama diskusija Eiropas līmenī par dažu sertifikātu nepieciešamību.

Arī kopumā vērtējot standartu ieviešanu, tas ir mazinājis mazo uzņēmumu konkurētspēju. Šie uzņēmumi ievieš visas prasības, bet līdzekļu attīstībai neatliek, kā to atzīst tekstiluzņēmumu asociācijas pārstāvis.

VID informatīvie pasākumi tiek organizēti nevis, lai uzlabotu savstarpējo sadarbību, bet kā pienākumus uzliekoši. Esošā kampaņa „maksā nodokļus vairāk” uzņēmējiem izraisa izbrīnu, ja uzņēmums maksā nodokļus atbilstoši likumdošanai. Vai šis aicinājums/pavēle rosina papildus maksāt nodokļus, kas likumā nav paredzēti? Bet citos gadījumos uzņēmēji netiek pienācīgi informēti par iespējām samazināt ar nodokļiem apliekamo ienākumu.

Dokumentu aprītei uzņēmēju vidū vajadzētu samazināties, ja e-pārvalde tiktu izvēsta efektīvāk, piemēram, pavadzīmju izdrukāšana papīra formātā piegādes vietā. Tas samazinātu papildus dokumentācijas nepieciešamību, ja dokumenti neietver pilnu informāciju.

Latvijā maziem veikaliem nav piemērota uzņēmējdarbības vide. Tas ir veicinājis ārvalstu uzņēmumu ekspansiju Latvijā. Latvijas mazie veikali ir apvienojušies nelielās ķēdēs, taču viņi nespēj izturēt konkurenci un dempinga pasākumus no lielveikalu puses, piemēram, Maxima uz ziemassvētkiem pārdeva rotaļlietas zem pašizmaksas, piemēram, SIA Rimonne pārstāvju informācija 2006.gada beigās.

Transporta infrastruktūras uzlabošanai ir ievērojama ietekme uz Latvijas attīstību. Kvalitātes prasības ES un Krievijā ceļu infrastruktūrai ir atšķirīgas - ES prasības ir zemākas. Tiek atjaunoti ceļi dažādos posmos, tiek ieguldīti nozīmīgi līdzekļi un kopumā ceļu kvalitāte ir uzlabojusies, tomēr līdzekļu izlietojums nav caurspīdīgs.

Kravu pārvadājumu infrastruktūra pa sauszemi atrodas uz apdraudējumu robežas. Latvija vairāk kā pirms desmit gadiem sevi sludināja kā tranzīta valsts, kas nodrošina iespēju lēti un ātri pārvadāt ES preces uz Krieviju un atpakaļ. Šo pasākumu realizēšanai tika attīstīta osta, būvētas noliktavas u.c., taču ceļu kvalitāte un robežu caurlaidība nepieauga tik strauji un šie jautājumi nav risināti pietiekami aktīvi. Esošā situācija izraisa vides un apsaimniekošanas problēmas reģionos, radot papildus izmaksas reģionu pašvaldībās.

Pasažieru pārvadājumu jomā pakalpojumu kvalitāte ir uzlabojusies, bet konkurence Rīgas pārvadājumos nav realizēta.

Dzelzceļa pakalpojumu kvalitāte ir mainījies uz sliktāko pusi – pasažieru skaits nav palielinājies, cenas pieaugušas, nodarbināto skaits ir augsts, un tuvākā nākotnē netiek plānots aizstāt darbiniekus ar efektīvām tehnoloģijām.

Ieteikumi:

- Pirms kādas jomas izvirzīšanu par prioritāru ir jāpārdomā visi aspekti un nepieciešamības gadījumā ir jānovērš iespējamās sekas pirms to iestāšanās. Latvijā ilgtermiņa skatījuma trūkumu var redzēt gan valsts pārvaldē, gan uzņēmējdarbībā. Uzņēmējdarbībā to veicina vēlme nopelnīt pēc iespējas īsākā laikā.
- Pārskatīt nepieciešamību izstrādāt jaunus normatīvos aktus un tos papildināt bez būtiskas vajadzības. Tā kā Eiropas normatīviem ir augstāks spēks kā nacionālai likumdošanai (pārākuma princips), tad gadījumā, ja Latvija neievieš direktīvu, subjekts var vērsties pret valsti par direktīvu neieviešanu, kuru rezultātā ir radušies zaudējumi, bet direktīva jebkurā gadījumā ir jāpilda. Ja dalībvalsts neievieš direktīvu, ES var piemērot sankcijas dalībvalstij. Iespējams, ir jāskata jautājums par efektīvāku direktīvu ieviešanas pasākumu, neradot papildus normas, kas ir pretrunīgas.

Dažkārt Latvija ir pieņēmusi kādu jaunu regulējumu, bet nav izdomājusi tā ieviešanas mehānismu, par piemēru var minēt akcīzes noliktavu licencēšanu. Pārejot uz akcīzes noliktavām, tika pieņemts, ka noliktavām ir jāpārreģistrējas, taču kad pienāca pirmā diena, Latvijā vēl nebija izdomāts, kur jāreģistrējas, kam jāiesniedz pieteikums, lai noreģistrētos, kas to izvērtēs un kas notiks, ja kādam pēkšņi licenci neizsniegs, kur to kravu likt.

Normatīvo aktu bāze nav uzņēmējdarbības vidi veicinoša, īpaši, ja normatīvi mainās vairākas reizes gadā.

- Reģistrējot uzņēmumu, piešķirt uzņēmumam elektronisko parakstu un meklēt risinājumus elektroniskā paraksta izmaksu samazināšanai, šobrīd e-paraksta izmaksas ir ap 80 LVL.
- Konkurences padomei nepieciešams izvērtēt elektronisko sakaru tirgus konkurenci, cenas u.c. Elektronisko sakaru jomā cenu līmenis ir augsts, kas mazina uzņēmēju konkurētspēju īpaši reģionos.
- Noteikt ārvalstu investoru ietekmes risku tautsaimniecībā. Latvijai ir rūpīgi jāseko līdzi, vai valstij svarīgas nozares nenokļūst citu valstu investoru politiskās ietekmes lokā, kas var ietekmēt Latvijas tautsaimniecību kopumā. Atsevišķu valstu pārstāvji var izmantot to kā politisko ietekmēšanas instrumentu. Piemēram, Krievija mēģināja ietekmēt Ukrainu, atslēdzot gāzes padevi tieši pirms Ziemassvētkiem 2005.gada decembrī (www.tvnet.lv u.c. ziņu portāli).

Risku analīze būtu nepieciešama ikvienā jomā, tas palīdzētu veidot ilgtermiņa skatījumu un izvērtēt iespējamo scenāriju iestāšanos pirms to reālas iestāšanās.

- Uzņēmējdarbības vides attīstībai ieviest citus efektīvākus pasākumus, piemēram, diskusijas pašvaldību līmenī, aptaujas organizēšanas, aktīvākas diskusijas ar izglītības iestādēm par nepieciešamo darbaspēku. Veidojot savstarpējo sadarbību, kur iesaistās asociācijas, federācijas u.c. pārstāvji dažkārt netiek piesaistīti uzņēmumi, kuriem šis jautājums ir aktuāls. Valsts informē, ka ir iesaistījusi pārstāvjus, taču šīs konkrētās nozares pārstāvji varbūt nav nemaz apvienojušies, piemēram, asociācijās. Pašvaldību līmenī ir iespējams šos jautājumus risināt, uzaicinot pārstāvjus uz tikšanām Šādu praksi pielieto Vidzemes reģiona pašvaldības.

Dialogs ar Rīgas domi tiek raksturots kā „nekāds”. Reģionos uzņēmējdarbības vides attīstība balstās uz personālijām. Šobrīd nenotiek dialogs par administratīvi teritoriālās reformas nozīmi uzņēmējdarbībā.

- Ir nepieciešama izanalizēt tranzīta jomas attīstību. Transporta apjomi palielināsies, bet saglabājoties robežu caurlaidībai iepriekšējā līmenī vides kvalitāte strauji pasliktināsies.
- Tūrisma nozare Latvijā ir strauji attīstījusies, un arī tūrisma plūsma ir palielinājusies. Diemžēl, ja šī attīstība notiks ekspanzīvi, Latvija nespēs reaģēt uz ekonomisko tūristu plūsmu. Tūrisma plūsmai ir arī vairākas negatīvās sekas, piemēram, masu nekārtības. Tūristu skaitam pieaugot, policiju darba apjoms pieaug (piedzērušies tūristi, zādzības, laupīšanas utt.). Pieaugot iespējām ceļot, pieaug smago noziegumu skaits, piemēram, Īrijā pieaudzis slepkavību skaits, ko izdarījuši ārvalstnieki.

Tūrisma plūsma palielina atkritumu daudzumu un diemžēl arī pieprasījumu pēc importa precēm, jo tūristi labprāt pērk savā zemē zināmos produktus. Ņemot vērā Latvijas produktu mazpazīstamību, pieprasījums pēc Latvijas produktiem nepieaug.

Ir nepieciešams mainīt Latvijas tēlu tūristu skatījumā, jo ieobraucēji meklē vieglas izklaides, lētas akcīzes preces (alkohols, tabakas izstrādājumi), bet Latvijas iedzīvotāji šos tūristus apmāna (dārgas kafejnīcas, taksometri).

3.5. Administratīvi teritoriālā reforma

Administratīvi teritoriālā reforma Latvijā objektīvi ir nepieciešama. Vietējās pašvaldības pagastu līmenī ir pārāk mazas, to administratīvā spēja (kapacitāte) ir zema, iedzīvotājiem sniedzamo pakalpojumu loks ir visai šaurs. Virkne mazo pašvaldību pat nespēj veikt visas ar likumu noteiktās autonomās (obligātās, pastāvīgās) funkcijas. Administratīvo reformu īstenoņāji ir veikuši aprēķinus vairākus gadus pēc kārtas, un tie liecina par stipru korelāciju starp iedzīvotāju skaitu pašvaldībā un teritorijas attīstības indeksu (pēdējais parāda sociāli ekonomiskās attīstības līmeni teritorijā).

Mazās pašvaldībās attīstības indekss ir zemāks, vidējās un lielās pašvaldībās tas ir augstāks.

Realizējoties teritoriālai reformai, pastāv uzskats, ka būs sekojoši uzlabojumi:

- paaugstināsies pašvaldību administratīvā spēja;
- pašvaldības kļūs finansiāli spēcīgākas;
- paaugstināsies ES struktūrfondu pieprasījuma projektu kvalitāte un rezultativitāte;
- uzlabosies pašvaldību darbības kvalitāte.

Vairākām pašvaldībām apvienojoties vienā pašvaldībā (novadā), rodas iespēja reāli atdalīt lēmējvaru no izpildvaras. Pašvaldībā, kur iedzīvotāju skaits pārsniedz 5000, saskaņā ar likumu "Par pašvaldībām" domei jāieceļ izpilddirektors un šo amatu nevar pildīt domes priekšsēdētājs. Šāda prasība sekmē lēmējvaras atdalīšanu no izpildvaras. Izpilddirektora institūcijas ieviešana rada iespējas:

- nodalīt saimnieciskos jautājumus no politiskiem;
- nodalīt stratēģisko vadību no operatīvās vadības;
- iesaistīt pašvaldības vadībā profesionālu vadītāju;
- nodrošināt pašvaldības stabilitāti, kad lēmējvaras līmenī notiek izmaiņas.

Novada izveidošana paaugstina finanšu līdzekļu koncentrācijas iespējas. Lielākai pašvaldībai ir lielākas iespējas investīcijām un to piesaistei, paredzot arī pašvaldības līdzfinansējumu, pieaug pašvaldības kredītspēja. Lielākā pašvaldībā, koncentrējot budžeta līdzekļus, ir iespēja piesaistīt kvalificētus speciālistus, paaugstināt darbinieku profesionalitāti, nodrošināt specializāciju.

Daudzas ārvalstu pašvaldības meklē sev piemērotus sadarbības partnerus. Lielāka pašvaldība ir pievilcīgāks partneris.

Ieteikumi:

- **Analizēt turpmāko pašvaldību attīstību, ieviešot monitoringa pasākumus.** Jau šobrīd izstrādātie teritoriju plāni tiek izveidoti ilgtermiņam, taču plānu izstrādātāji dažkārt nav profesionāli, bet pašvaldību deputāti realizē sev izdevīgas intereses, piemēram, Jūrmalā. Šos plānus varēs apstrīdēt tikai Satversmes tiesā, kas būtu nepieciešams, ja tie tiktu izstrādāti nevis steigā, bet, izvērtējot visus aspektus.

Rēzeknes pilsētas attīstības plāna trūkums kādam uzņēmumam gandrīz apdraudēja tā dalību ES projektos.

Kamēr pašvaldība nespēja ievēlēt deputātus, pašvaldībā netika pieņemti lēmumi, kā rezultāta uzņēmums nevarēja iegūt izziņu no pašvaldības. Tas liecina, ka iestājoties noteiktiem apstākļiem, uzņēmējdarbība var tikt apdraudēta no valsts puses.

Ja situāciju uzņēmums nerisinātu, balstoties uz personālijām, uzņēmums nespētu iegūt izziņu no pašvaldības. Lai risinātu šo situāciju, ir nepieciešams monitorings no valsts puses, lai šādas sekas neiestātos.

- Mērķtiecīgi realizējot administratīvo reformu, samazināsies nelabvēlīgie rajoni, kas veicinātu reģionu attīstību, tāpēc būtu ieteicams, **realizējot reformas, pārspriest ar attiecīgo reģionu uzņēmējiem.**

Vairums reģionu uzņēmumi atzīst, ka viņi nav aicināti piedalīties pašvaldībā, kad tika apspriesta šī reforma. Divi uzņēmēji no Gulbenes un Alūksnes atzina, ka viņi ir piedalījušies, bet tikai tāpēc, ka paši aktīvi darbojas pašvaldībā.

- **Veicināt speciālistu profesionālismu pašvaldībās.**

Projekta iniciatori ir pārliecināti, ka, realizējot reformu, pašvaldību speciālistu profesionālisms pieaugs, bet to nav iespējams radīt, ja šiem speciālistiem netiek nodrošināti atbilstoši darba apstākļi un viņiem trūkst nepieciešamo zināšanu. Diemžēl šobrīd vairums pašvaldībās speciālistu profesionālisma trūkums ir raksturojams kā ikdienišķa problēma.

3.6. Efektīva, droša un ilgstpējīga enerģijas piegāde

Enerģētikas sektors aptver ļoti plašu spektru loku, tas ir saistīts gan ar indivīdu, gan valsti kopā, gan tautsaimniecības nozarēm atsevišķi. Enerģētikas sektors ne tikai ir saistīts ar visām pārējām tautsaimniecības nozarēm, kā transports, pārtikas ražošana, tirdzniecība, pakalpojumu sniegšana utt., bet palīdz nodrošināt šo nozaru kvalitāti, realizāciju, piemēram, kvalitatīvi izgatavoti produkti, jo ir nodrošināta elektroenerģijas padeve, informācijas vai priekšmetu nenosūtīšana laikā, kuru ietekmēja degvielas trūkums vai elektroenerģijas nepietiekamība u.tml.

Enerģētikas sektoru plašākā nozīmē var iedalīt kā gāzes, elektrības, siltumenerģijas un naftas nozarēm.

Lai atsauktos un runātu par noteiktiem mērķiem konkrētā tautsaimniecības nozarē Eiropas Savienības kontekstā, pirmkārt jau ir nepieciešams norādīt uz pamatnostādņēm Eiropas Savienības politikā - saskaņā ar Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 2.pantu, kas nosaka kopēja tirgus izveidošanu, pakāpeniski saskaņojot dalībvalstu ekonomisko politiku, veicinot ekonomiskās darbības harmonisku attīstību, nepārtrauktu un līdzsvarotu darbību sfēras paplašināšanu, stabilitātes pieaugumu un strauju dzīves līmeņa celšanos visās Eiropas Savienības dalībvalstīs, tiek realizēta visu šķēršļu atcelšana, citiem vārdiem sakot, realizētās brīvības, ko šis Līgums garantē Eiropas pilsoņiem - brīvu preču kustību, pakalpojumu sniegšanas brīvību un apmešanās brīvību.

Kad tika publiskota jaunā Eiropas Savienības Konstitūcija, tās I-3.panta 3.punktā ir noteikts „Savienības darbība ir vērsta uz to, lai panāktu stabilu Eiropas attīstību, kuras pamatā ir līdzsvarota ekonomiskā izaugsme un cenu stabilitāte, sociālā tirgus ekonomika ar augstu konkurētspēju, kuras mērķis ir panākt pilnīgu nodarbinātību un sociālo attīstību, kā arī vides augsta līmeņa aizsardzību un tās kvalitātes uzlabošanu. Tā veicina zinātnes un tehnikas attīstību.” Tātad Eiropas Savienība tika veidota, lai panāktu stabilu tās attīstību, nodrošinot līdzsvarotu ekonomisko izaugsmi, cenu stabilitāti, taču ievērojot vides tiesības. Eiropas Savienība ir vērsta uz līdzsvarotu ekonomisko izaugsmi, ievērojot vides tiesības.

Eiropas Konstitūcijas 14.panta 2.punktā ir noteikts, ka enerģētikas nozarei ir dalīta kompetences joma, t.n, ka gan ES, gan dalībvalstīm būs likumdošanas tiesības, bet dalībvalsts varēs savu kompetenci īstenot tādā mērā, ja Savienība būs pārtraukusi savu kompetenci vai nevēlēsies to tālāk īstenot.

Tieši energoefektivitātes un atjaunojamās enerģijas loma enerģētikas nozarē kļūst arvien lielāka. To ietekmē gan vides aizsardzības nozīmīgums, gan pārmērīgo dabas resursu izmantošana un to izsīkšana, gan dalībvalstu ierobežojošie dabas resursi.

Pat analizējot Eiropu no ģeogrāfiskā viedokļa, tā ir izvietota ap ūdeni un Eiropa atrodas samērā zemu virs jūras līmeņa, tāpēc palielinoties gaisa temperatūrai un paaugstinoties jūras līmenim, Eiropu var apdraudēt ūdens, īpaši dzeramais ūdens, tādēļ Kioto protokola prasību izpildei tieši Eiropā ir ļoti liels atbalstītājs.

Šobrīd esošajam elektroenerģijas tirgus liberalizācijas procesam Eiropā ir vairākas negatīvās sekas:

- Līdz ar tirgus atvēršanu un konkurences pieaugumu elektroenerģijas cena ir samazinājusies, kas savukārt neveicina patēriņa samazinājumu, bet tieši otrādi – pieaugumu.

Enerģētikas nozare ir saistīta ar dabas resursu izmantošanu un enerģijas patēriņa ietekmi uz vidi. Līdz ar dažādu ierobežojumu ieviešanu un vairākiem citiem faktoriem, kas regulēja sabiedriskā pakalpojumu sniedzēja cenu, un pirkjspējas pieaugumu, cena ir saglabājusies atbilstoši tā ražošanas iespējām, taču patērētājs nav izvērtējis izmantotās enerģijas nepieciešamību un efektivitāti.

- Valstu tirgi joprojām nav savstarpēji integrēti, trūkst cenu konverģences. Elektroenerģija joprojām netiek tirgota starp dažādām valstīm, nav izveidoti starpsavienojumi daudzās valstīs, tas savukārt rada sablīvējumu.

96% no visas šobrīd saražotās elektroenerģijas, kas iegūta, izmantojot atjaunojamās energoresursus, iegūti no 3 lielajām hidroelektrostacijām – Rīgas, Ķeguma un Pļaviņu HES; mazās hidroelektrostacijas saražoja aptuveni 2%, bet vēja ģeneratori un biogāzes stacijas – attiecīgi 1,5% un 0,8% no kopējā saražotā elektroenerģijas apjoma valstī.

Jaunākie pētījumi aicina izmantot citus lauksaimniecības produktus, nevis rapsi. Tas ir saistīts ar lauksaimniecības ilgtspēju.

Ieteikumi:

- **Izvērtēt kodolenerģijas attīstības nepieciešamību, un izvērtēt Francijas izstrādātās politikas iespējamo izmantojamību Latvijā.**

Ja Baltijas valstis uzsāks izbūvēt atomelektrostaciju Ignalinā, būvniecības procesā var neatrasties speciālisti, kas varētu palīdzēt izveidot drošu un videi draudzīgu staciju. Ja sākumā netiks ievēroti preventīvie vides tiesību ievērošanā, ieguldījums stacijas izveidē būs neefektīvs, tā var radīt draudus gan apkārtējai videi, gan visiem Baltijas iedzīvotājiem, t.sk. jūrai. Izbūvējot AES, ir paredzēts tās kalpošanas laiks aptuveni 40-50 gadi.

Francija 2006.gada janvārī nāca klajā ar savu redzējumu par Eiropas enerģētikas politikas nākotni, kas lielā mērā atbilst Eiropas Komisijas priekšlikumam. Viena no atšķirībām abos redzējumos ir kodolenerģija un tās attīstība. Francija liek uzsvartu uz kodolenerģijas attīstību, kas ir strīdīgs jautājums daudzās Eiropas Savienības valstīs. Kā liecina „Eurobarometer”

aptauja, Eiropas Savienības iedzīvotāji daudz labprātāk dotu priekšroku atjaunojamo enerģijas veidu, nevis kodolenerģijas attīstībai.

Francijas izstrādātā Eiropas enerģētikas politikas perspektīva balstīta uz konkrētiem priekšlikumiem enerģijas pieprasījuma un piedāvājuma regulēšanā, enerģētikas izpētes un attīstības veicināšanā, kā arī priekšlikumiem Eiropas Savienības starptautisko darbību jomā. Francija piedāvā veidus, kā samazināt enerģijas patēriņu rūpniecības un transporta sektoros, kā veicināt energoefektivitāti un atjaunojamo enerģijas veidu izpēti un attīstību, kā garantēt drošas un konkurētspējīgas energoresursu piegādes.

Jautājums par kodolenerģijas attīstību jau vairākus gadus ir sadalījis Eiropas valstis divos pretējos blokos. Lielbritānijā sāka diskusija par valsts enerģētikas politiku un tās kodolenerģijas programmas lomu. Vācija turpretim nolēmusi slēgt savu pēdējo kodolenerģijas staciju līdz 2025.gadam.

Baltijas valstis nesen vienojās par jaunas kodolenerģijas stacijas būvniecību Lietuvā. Toties Austrija ir distancējusies no kodolenerģijas izmantošanas. Lielākā daļa valstu plāno slēgt kodolenerģijas stacijas līdz kādam noteiktam laikam.

Eiropas Komisija ir izteikusi priekšlikumu izveidot kodoldrošības tiesisko bāzi, nosakot kopēju standartus, kas tiktu piemēroti, Eiropas Savienības tiesiskajā sistēmā integrējot starptautiski atzītos Starptautiskās Atomenerģijas aģentūras principus, taču būtisku uzsvaru liekot uz kodolatkritumu likvidēšanas programmu un augstas radioaktivitātes atkritumu pilnīgu likvidāciju.

- **Izveidot vides un enerģētikas politikas dokumentu, kas būtu saimnieciski izdevīgākais Latvijai.**

Katras valsts iespējas atšķiras no direktīvās noteiktajām prasībām. Bagātās Rietumeiropas valstis jau gadu desmitus īsteno vides politiku, tādējādi virzoties uz virzīto mērķi vides jomā. Mazāk turīgo Eiropas Savienības dalībvalstu iespējas bieži aprobežojas ar juridiskajām prasībām, fiziski dzīvē tās neīstenojot, jo trūkst materiālās bāzes. Tieši pēdējos gados ir attīstījies Kohēzijas fonds, kur daļa no resursiem tiek novirzīti vides prasību izpildei, tomēr īsā laika periodā novērst vairāku gadu desmitu radīto instalāciju trūkumus nav iespējams.

Jauniem tirgus dalībniekiem, lai viņi varētu kļūt par konkurētspējīgiem energotirgus dalībniekiem, kas savukārt izpilda visas Eiropas Savienības prasības, ir jābūt finansiāli elastīgiem novirzīt resursus vides prasību izpildei un šie finanšu resursi ir milzīgi.

- **Stingri aizsargāt tautsaimniecības intereses ES, piemēram, attiecībā uz kvotu tirdzniecību**

Latvija nedrīkst pieļaut, ka ES attieksme pret vecajām dalībvalstīm ir pielaidīgāka un tām izdevīgāka.

Latvijai ir jāmeklē sadarbības iespējas ar lielajām valstīm, mēģinot rast lobījumus savu interešu aizstāvēšanai. Tik mazai valstij kā Latvijai ir grūti stāties pretim ES, ja tiek ierobežota Latvijas tautsaimniecības attīstība.

- **Turpināt īstenot projektus, kas saistās ar energoefektivitātes paaugstināšanu.**

Veiksmīgs Eiropas Savienības panākums videi draudzīgu tehnoloģiju ieviešanā ir ielu apgaismojuma energoefektivitātes paaugstināšanā, izmantojot efektīvākas spuldzes ar mazāku jaudu.

Tā ir problēma Rietumeiropā, kur jau gadu desmitus ir plaši attīstīts ielu apgaismojuma tīkls. Laika gaitā ir izveidojusies situācija, ka šajā jomā izmantotās tehnoloģijas ir novecojušas un ir neefektīvas (no elektroenerģijas izmantošanas viedokļa). Līdz ar to nomainot vecos dzīvsudraba spuldžu gaismekļus pret moderniem nātrija spuldžu gaismekļiem ir iespējams panākt nozīmīgu enerģijas ietaupījumu, jo nātrija spuldze ar divas reizes mazāku enerģijas patēriņu, nodrošina ādu pašu apgaismojuma līmeni nekā enerģiju vairāk patērējošā dzīvsudraba spuldze. Tai pašā laikā Latvijā, ielu apgaismojums ir bijis ļoti vāji attīstīts, līdz ar to šeit mazāk var runāt par nomaiņu, bet gan par šī segmenta attīstību, balstoties uz efektīvām tehnoloģijām.

Līdz ar to mēs nevaram runāt un nedrīkstam runāt, ka šajā jomā Latvija var samazināt patērējamās jaudas, šeit var runāt tikai un vienīgi par efektīvu enerģijas izmantošanu tagad un nākotnē.

Izvērtēt, vai Latvijā varētu tikt ieviests atbalsts energoefektivitātes pasākumu paaugstināšanai uzņēmumos.

- **Papildināt normatīvus mežu atjaunošanas pasākumu īstenošanai**
Latvijā apmežošanas pasākumi tiek veikti samērā lēni, toties skandināvu pārstāvji, saņem pat līdzekļus, ja viņi atjauno mežus citā ES dalībvalstī.

Pienākumus uzliekošie pasākumi mežu atjaunošanā Latvijā nav bijuši pietiekoši efektīvi, šeit nepieciešami uzlabojumi likumdošanā.

3.7. Valsts un privātā partnerība

VPP ir jauninājums nozarē. Uzņēmēji nelabprāt iesaistās aktīvā darbībā. Tas ir saistīts ar nekonkrētību no valsts puses. Uzņēmēji vēlas garantijas, bet valsts vēlas mazāku atbildību. Šeit nepieciešams dialogs no iesaistītām pusēm un potenciāliem dalībniekiem. Realizējoties administratīvi teritoriālai reformai, iesaistīto dalībnieku skaits VPP palielināsies.

4. Nodarbinātības politika

4.1. Nodarbinātības veicināšana

Latvijas izvirzītie nodarbinātības mērķi 2010.gadam nedaudz atpaliek no ES noteiktā līmeņa, jo vairākas problēmas Latvijas darba tirgū liedz noteikt augstākus mērķus. Galvenās problēmas saistās ar:

- izteiktām nodarbinātības un bezdarba reģionālām atšķirībām – augsts bezdarba līmenis no Rīgas attālākos rajonos, tajā pašā laikā pastāvot noteiktas kvalifikācijas darbaspēka trūkumam Rīgā;
- relatīvi augsts nedeklarētās nodarbinātības līmenis atsevišķās tautsaimniecības nozarēs (būvniecībā, apstrādes rūpniecībā, lauksaimniecībā un transporta pakalpojumos), kas samazina sociālās nodrošināšanas pabalstus un liedz samazināt darba nodokļu slogu, kas īpaši negatīvi ietekmē zema atalgojuma strādājošos;
- paaugstināts bezdarba risks jauniešiem, personām pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, iedzīvotājiem ar vājām latviešu valodas zināšanām u.c. sociālās atstumtības riska grupām;
- darbaspēka kvalifikācijas neatbilstība darba tirgus prasībām.

Lisabonas programmas ietvaros Latvijas nodarbinātības politikā tika noteiktas sekojošas prioritātes:

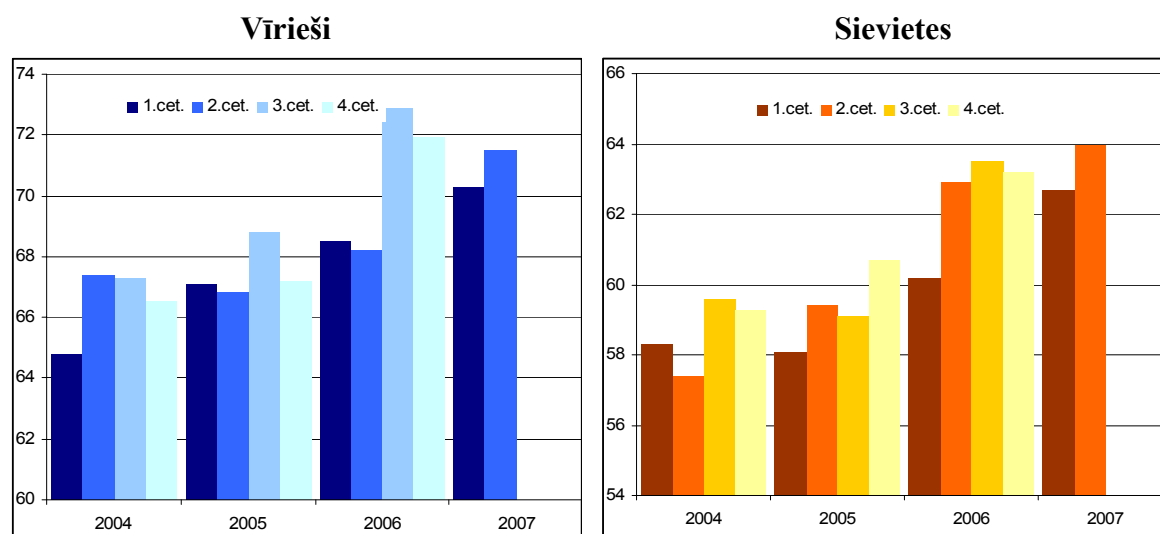
- iekļaujoša darba tirgus veicināšana, paplašinot aktīvo nodarbinātības pasākumu klāstu, lai uzlabotu bezdarbnieku, īpaši sociālās atstumtības riska grupu, tai skaitā iedzīvotājiem ar vājām latviešu valodas zināšanām konkurētspēju darba tirgū, uzlabojot NVA un darba devēju sadarbību;
- veicināt ekonomiskās aktivitātes vāji attīstītos reģionos, pilnveidojot uzņēmējdarbības vidi, veicinot komercdarbības un pašnodarbinātības attīstību, sniedzot valsts atbalstu, lai mazinātu reģionālās atšķirības;
- intensīvāk risināt nedeklarētā darba problēmu un stimulēt iedzīvotājus darboties formālajā ekonomikā, palielinot neto darba algu zema atalgojuma strādājošiem, paaugstinot minimālo algu un palielinot neapliekamā minimuma apmēru, nostiprinot kā valsts kontroles institūcijas, tā sociālo partneru apvienības (arodbiedrības, uzņēmēju apvienības u.tml.);
- paplašināt izglītības un apmācību iespējas, īpaši personām ar zemu kvalifikāciju, kā arī attīstīt mūžizglītību, vienlaicīgi uzlabojot izglītības kvalitāti un attīstot profesionālās orientācijas pasākumus.

Programmā 2005.-2008. gadam ir definēti šādi nodarbinātības veicināšanas galvenie uzdevumi:

- veicināt iekļaujošu darba tirgu;
- veicināt ekonomiskās aktivitātes vāji attīstītajās teritorijās;
- samazināt nedeklarēto nodarbinātību.

Dzīves cikla pieeja nodarbinātībai, aktīvo nodarbinātības pasākumu uzlabošana un dažādošana līdz ar darba tirgus institūciju, nodarbinātības partnerības un sociālā dialoga attīstību ir pamatelementi, kas veido Programmas nodarbinātības politikas pasākumu kopumu. Latvijas mērķis ir 2008. gadā sasniegt 65% nodarbinātības līmeni, t.sk., sieviešu – 61% un vecākiem cilvēkiem – 48% un atbilstoši 2010. gadā – 67%, 62% un 50 %.

Attēls 9. Nodarbināto īpatsvars (%) Latvijā 2004.-2007.

Avots: CSP 2007

Latvijā pēdējos gados vērojamā straujā ekonomikas attīstība pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū. Pēdējo piecu gadu laikā (2001-2005) nodarbinātības līmenis ir palielinājies par 5,8 procentpunktiem. 2000. gadā nodarbinātības līmenis Latvijā salīdzinājumā ar ES vidējo bija par 4,9 procentpunktiem zemāks, bet 2005. gadā tas atpalika tikai par 0,5 procentpunktiem.

2005. gadā nodarbinātības līmenis bija par 1 procentpunktu augstāks nekā iepriekšējā gadā un sasniedza 63,3%. Tas par 4,7 procentpunktiem atpaliek no Programmā noteiktā mērķa 2010. gadam. Straujāk pieaug vīriešu nodarbinātības līmenis, 2005. gadā palielinoties par 1,2 procentpunktiem un sasniedzot 67,6%, kas ir gandrīz Programmā noteiktā 2010. gada mērķa līmenī (68%). Jāatzīmē, ka sieviešu nodarbinātības līmenis Latvijā (2005. gadā 59,3%) ir augstāks nekā ES vidējais (2005. gadā 56,3%).

Mainoties nodarbināto skaitam, ir uzlabojušies bezdarba rādītāji. Īpaši strauji tas samazinājās 2005. gadā un bija 8,9% (gadu iepriekš 10,4%). Mazāks ir kļuvis ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars. Ilgstošā bezdarba līmenis 2005. gadā bija 4,1%, un tas tikai par 0,1 procentpunktu atpaliek no 2010. gadam noteiktā mērķa līmeņa.

2005. gadā būtiski ir samazinājies jauniešu bezdarba līmenis – no 18,1% 2004. gadā līdz 13,6% 2005. gadā (15-24 gadu vecuma grupā). Pieaudzis nodarbināto jauniešu skaits, bet samazinājies ekonomiski aktīvo jauniešu skaits, jo arvien vairāk jauniešu turpina izglītību.

Krietni samazinājusies ir arī jauniešu bezdarba līmeņa atšķirība no vidējā bezdarba līmeņa valstī. Jauniešu bezdarba līmenis 2004. gadā bija par 7,7 procentpunktiem augstāks nekā vidējais valstī, bet 2005. gadā vairs tikai par 4,7 procentpunktiem. Tā ir viena no zemākajām atšķirībām ES dalībvalstu starpā.

2005. gadā palielinājies gados vecāku cilvēku nodarbinātības līmenis. Tas 2005. gadā bija 49,5% (55-64 gadu grupa), kas ir par 1,6 procentpunktiem vairāk nekā iepriekšējā gadā un pārsniedz Programmā noteikto mērķi 2008. gadam un nedaudz atpaliek no

2010. gadam noteiktā mērķa līmeņa. Tomēr jāatzīmē, ka gados vecāku cilvēku nodarbinātības līmenis būtiski ir palielinājies sievietēm (no 41,9% 2004. gadā uz 45,3% 2005. gadā), bet nedaudz samazinājies vīriešiem (no 55,8% uz 55,2%). Tas skaidrojams galvenokārt ar atšķirīgo pensionēšanās vecumu sievietēm un vīriešiem. Pašlaik vīriešu pensionēšanās vecums ir 62 gadi, bet sieviešu – 61. Ir noteikts, ka sievietēm 2008. gadā pensionēšanās vecums būs 62 gadi, tāpēc sieviešu nodarbinātības līmenis šajā vecuma grupā palielinās.

4.2. Dzīves cikla pieeja nodarbinātībai

Latvijā jauniešu nodarbinātība ir pieaugusi. Daudzi jaunieši, mācoties dienas nodaļā tiek iesaisti darba tirgū. Augstskolas informē, ka dienas nodaļas studentu skaits samazinās, jo jaunieši aiziet strādāt vai pāriet uz nepilna laika klātieni vai neklātieni, lai apvienotu darbu ar mācībām.

Tas savukārt ietekmē viņu zināšanu līmeni un profesionālo sagatavotību.

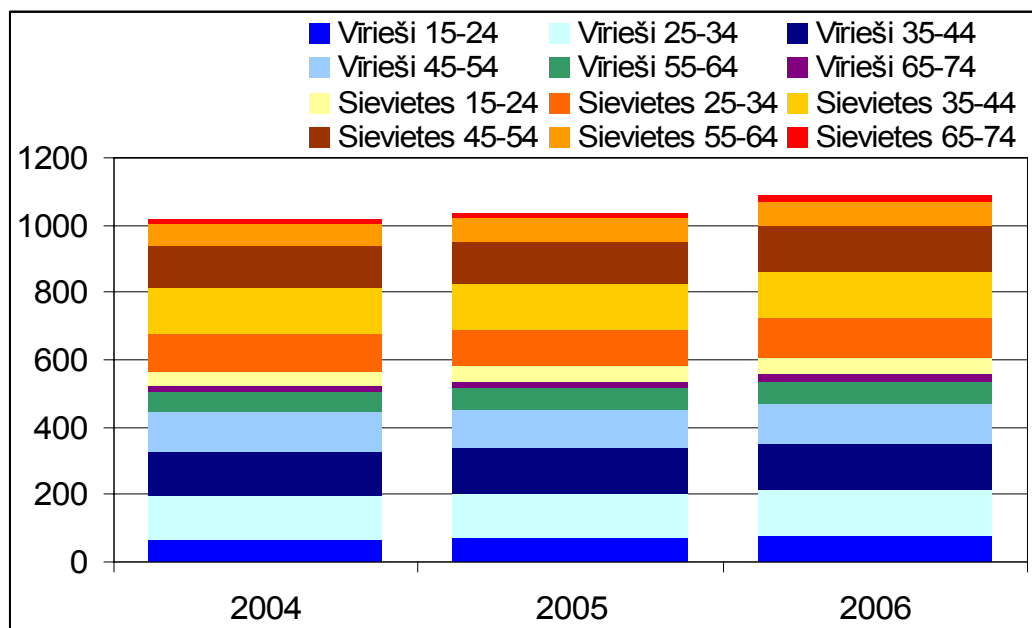
Sadarbība starp izglītības iestādēm un darba devējiem neveidojas pietiekoši efektīvi, lai sagatavotu jauniešus darba tirgū.

Vairāki eksperti atzīst, ka **darba devēji nav ieinteresēti vai viņiem trūkst iemaņu, lai kopēji ar izglītības iestādēm sagatavotu jauniešus darba tirgum**, taču ir daži lielie uzņēmumi, kas labprāt apmāca jaunos speciālistus vai nodrošina ar prakses vietām, un pēc tam jaunieši paliek strādāt uzņēmumā.

Augstskolas veica pētījumu, par studentiem un to nodarbinātību pēc augstskolas pabeigšanas vai to iekļaušanos darba tirgū mācību procesa laikā un tika secināts:

- Akadēmiskās programmas nav pietiekoši orientētas uz darba tirgu kā profesionālās.
- Nepietiekami tiek mācīta radoša pieeja darbam. Bieži universitātēs māca rīkoties tā, kā visi līdz šim ir darījuši.
- Ja students pēc augstskolas beigšanas nestrādā, programma nav bijusi slikta.
- Dažkārt studenti spēj pārprofilēties uz laiku.
- Nav vienota viedokļa par to, ka studenti aizbrauc strādāt uz ārzemēm, taču eksperti atzīst, ja studenti aizbrauc strādāt savā specializācijā, tas ir pozitīvi.
- Studentiem, kas izglītību ieguvuši par valsts budžeta līdzekļiem, bet aizbrauc strādāt uz ārzemēm, ir jāmaksā valstij kompensācija u.c.

Attēls 10. Nodarbinātība pēc vecuma 2004.-2006. tūkst. cilvēki

Avots: CSP 2007

Nodarbināto skaits starp vīriešiem 2005.gadā ir pieaudzis par 2%, bet 2006.gadā par 5%. Ir palielinājies nodarbināto skaits vecumā vīriešiem līdz 24 gadiem. Nodarbināto skaits starp sievietēm 2005.gadā ir pieaudzis par 1%, bet 2006.gadā – 6%. Sievietēm palielinās nodarbināto skaits pirmspensijas un pensijas vecumā.

Tabula 11. Nodarbināto skaita pieauguma temps 2004.-2007. 2 ceturksņi*

	Vecums	2005	2006	2 cet 2007
Vīrieši	15-24	7%	11%	7%
	25-34	1%	3%	5%
	35-44	2%	0%	0%
	45-54	2%	5%	4%
	55-64	-2%	6%	4%
	65-74	22%	13%	2%
Sievietes	15-24	8%	10%	21%
	25-34	-2%	6%	-6%
	35-44	-3%	2%	-3%
	45-54	2%	4%	6%
	55-64	7%	6%	6%
	65-74	-7%	40%	12%

*2007.gada 2 ceturksņi ir attiecināti pret tādu pašu periodu 2006.gadā

Avots: CSP 2007,

Nodarbināto skaits starp gados jauniem cilvēkiem pieaug, tas pats attiecināms arī uz sievietēm un gados veciem cilvēkiem. Taču nodarbinātas sievietes vecumā no 25-44 gadiem samazinās. Tas varētu būt raksturojams ar ievērojamu skaitu sieviešu, kas devušās bērnu kopšanas atvaļinājumā.

Sakarā ar vispārēju darbaspēka trūkumu personām pēc bērna kopšanas atvaļinājuma nav īpašu problēmu atgriezties darba tirgū, izņemot gadījumus, ja šīm personām nav profesionālo iemaņu vai šis pārtraukums ir ilgstošs.

Dzimumu līdztiesības jomā atalgojums par paveikto darbu ir atšķirīgs un dažkārt pat būtiski.

Tabula 12. Darba samaksa pa darbības veidiem vīriešiem un sievietēm 2004-2006

	2004		2005		2006		Vīriešu darba samaksas pieaugums 2006 (%)
	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	
Lauksaimniecība	178	157	204	180	242	211	15%
Zvejniecība	124	129	148	143	207	149	39%
Ieguves rūpniecība	227	181	243	195	300	215	40%
Apstrādes rūpniecība	192	156	218	177	263	209	26%
Elektroenerģija, gāze	283	236	348	224	390	323	21%
Būvniecība	159	163	183	172	242	226	7%
Vairum- mazumtirdzniecība	188	136	215	157	269	187	44%
Viesnīcas un restorāni	149	116	173	125	210	154	36%
Transports, glabāšana, sakari	235	213	282	236	319	283	13%
Finanšu starpniecība	643	369	871	443	985	555	77%
Operācijas ar nekustamo īpašumu	232	195	269	206	317	260	22%
Valsts pārvalde un aizsardzība	262	253	319	297	357	355	1%
Izglītība	199	191	242	222	275	250	10%
Veselība un sociālā aprūpe	201	180	231	203	301	260	16%
Pārējie komunālie, sociālie un individuālie pakalpojumi	185	144	226	165	278	195	43%
Pavisam	212	179	249	204	296	244	21%

Avots: CSP 2007

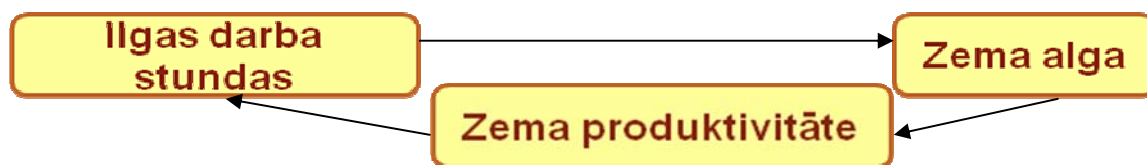
Lai gan ir veikti vairāki pētījumi par dzimumu līdztiesību, un attiecībā uz nodarbinātību šie jautājumi tiek risināti, taču atalgojuma atšķirība ir pārāk liela.

Tai pat laikā Latvijā veidojas situācija, kas raksturīga Japānai – darbinieki strādā ilgās darba stundas, lai noturētos darba tirgū, nodrošinātu atbilstošus sadzīves apstākļus, bet dažkārt šīs ilgās darba stundas netiek uzskaitītas.

Ieteikumi:

- **Izvērtēt aktualitāti, kas saistās ar ilgu darba stundu darba dienām, un nepieciešamības gadījumā ieviest pasākumus, kas samazinātu darbinieku „pārstrādāšanos”.**

Līdzīgi jautājumi tiek apskatīti arī citās ES valstīs, jo ilgās darba stundas mazina produktivitāti, toties var atstāt ievērojamu iespaidu uz sociālo sfēru – jaunas arodslimības, papildus ieguldījumu darbinieku veselības stāvokļa uzlabošanā, darbaspēka samazināšanas u.c. Ilgās darba stundas strādā daudz mazkvalificētie darbinieki un veidojas slēgts loks – ilgās darba stundas ⇒ zema alga ⇒ zema produktivitāte ⇒ ilgās darba stundas

- Latvijā nav apskatīts jautājums **par sieviešu darba novērtējumu vidē, kur valda vīrieši.**

Analizējot situāciju, kas sievietes uzņemas galveno lomu ģimenē, tai pat laikā viņa nodarbojas ar naudas pelnīšanu, taču darbs, kas tiek veikts sabiedrības labklājības veidošanai – bērnu audzināšanai, skološanai, mājas darbu veikšanai u.c. netiek uzskatīti par atbilstošiem pienākumiem.

Šeit veidojas arī negatīva tendence - mātēm, kas vēlas atgriezties darbā, nav kur atstāt bērnus, jo valsts bērnudārzos primāri tiek atbalstīti militārās personas, bērnudārza darbinieki, bērnudārzu skaits ir pārāk mazs, bet mātei nav kur atstāt bērnu un tā nespēj atgriezties darbā u.c.

- LNLK ietvaros, tika plānots, attīstīt bērnudārzu, rotaļu un attīstības centru, aukļu pakalpojumus (galvenokārt pašvaldību finansējums), veicināt bērnu dienas aprūpes centru veidošanu darba vietās (metodisko ieteikumu izstrāde), izveidojot vienotu informācijas sistēmu par aukļu pakalpojumiem.

Pieaugot bērnu skaitam Latvijā, daudzas mātes ir saskārušās ar problēmu, kur atstāt bērnu, lai varētu atgriezties darbā. Bērnudārzi ir pārpildīti ar bērniem, bet vecākiem nav iespējams tos atstāt pie tuviniekiem, paziņām, vai algot aukles finansiālu apstākļu dēļ. Šis jautājums netiek risināts.

- Organizēt pasākumus motivācijas paaugstināšanai personām, kas atrodas pensijā un kas tika atlaistas vecuma dēļ, bet kas vēlētos atgriezties darba tirgū. Ir daudz pieredzējuši speciālisti, kas tiks atlaisti no darba, jo viņi sasniedza pensijas vecumu, taču šobrīd viņi vairs nevēlas atgriezties, kad Latvijā valda darbaspēka trūkums. Šie cilvēki ir aizgājuši no darba piespiedu dēļ, taču šobrīd viņu pieredze varētu noderēt jomās, kur šo speciālistu nav tik daudz, t.sk. skolās.

- Aktualizēt jautājumu par mūžizglītības nozīmi pirmspensijas vecuma cilvēkiem darba tirgū.

Latvijā ir ievērojams skaits iedzīvotāju, kas neprot apieties ar jaunākajām tehnoloģijām, bet atrodas pat vadošos amatos, un šīs funkcijas izpilda viņu padotie.

Datorprasmju un svešvalodu trūkums ir būtisks iemesls, kāpēc personas pēc 45 gadiem nespēj iekļauties darba tirgū.

4.3. Iekļaujoša darba tirgus veicināšana

Tabula 13. Darba meklētāji un neaktīvie iedzīvotāji pēc izglītības līmeņa un dzimumam (tūkst. cilvēki)

Dzimums	Izglītības līmenis	Skaitis (tūkst.)					
		2001	2002	2003	2004	2005	2006
Darba meklētāji							
Vīrieši	Augstākā izglītība	4,8	5,8	4,7	4,6	4,3	3,9
	Arodizglītība vai profesionālā vidējā izglītība	28,7	25,4	20,5	21,8	20	14,5
	Vispārējā izglītība	21	18,5	16,9	19,2	13,4	9,7
	Pamatizglītība	25,2	25,3	19,5	16	15,1	15,6
Sievietes	Augstākā izglītība	7,2	6,6	5,7	5,8	6,3	6,7
	Arodizglītība vai profesionālā vidējā izglītība	23,7	23,6	21,9	20,6	16	10,8
	Vispārējā izglītība	18,9	20,1	20,2	19,6	15,6	10,8
	Pamatizglītība	11,4	9,2	9,6	11	8,3	7,8
Ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji							
Vīrieši	Augstākā izglītība	23	20,5	18,3	16,7	16,7	15,4
	Arodizglītība vai profesionālā vidējā izglītība	56,1	50,5	52,4	48,7	48,8	47,5
	Vispārējā izglītība	55,3	47,2	44,4	48,5	52,1	47,4
	Pamatizglītība	129,2	112,1	111,8	114,5	110	103,8
	Zemāka par pamatzglītību	47,3	37,5	42	37	34,5	31,4
Sievietes	Augstākā izglītība	40,2	38,5	34,7	37,4	37,2	34,3
	Arodizglītība vai profesionālā vidējā izglītība	103,2	91,9	85,4	81,3	89	89,1
	Vispārējā izglītība	116,5	101,4	107,3	107,2	106,1	96,9
	Pamatizglītība	182,4	144,6	143,4	145,8	145,9	139,6
	Zemāka par pamatzglītību	94,4	50,3	50,7	41,8	37,8	36,6

Avots: CSP 2007

Latvija vienu no savām prioritātēm ir izvirzījusi iekļaujoša darba tirgus veicināšanu, paplašinot aktīvo nodarbinātības pasākumu klāstu un mobilizējot esošos bezdarbniekus. Aktīvie nodarbinātības pasākumi ir mērķēti uz sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu – jauniešu vecumā no 15-24 gadiem, ilgstošo bezdarbnieku, personu pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, pirmspensijas vecuma bezdarbnieku, personu ar invaliditāti, personu ar garīga rakstura traucējumiem, iesaistīšanu darba tirgū.

NVA, pateicoties ESF līdzfinansējumam, īsteno šādus aktīvos nodarbinātības politikas pasākumus bezdarba samazināšanai:

- bezdarbnieku profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšanai;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- pasākumi noteiktām personu grupām.

Kopumā valsts finansētos aktīvajos nodarbinātības pasākumos, ko organizē NVA, iesaistīto bezdarbnieku gadījumu skaits pastāvīgi pieaug: 1999.gadā – 36 943, 2000.gadā – 38 200, 2001.gadā – 50 154, 2002.gadā – 51 076, 2003.gadā – 54 729, 2004.gadā – 77 026, 2005.gadā – 179 599, 2006.gadā – 166 354.

Ar 2007.gada 21.jūnija grozījumiem Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā ir paplašināta aktīvo nodarbinātības pasākumu mērķa grupa, nosakot, ka aktīvie nodarbinātības un bezdarba samazināšanas preventīvie pasākumi turpmāk būs pieejami arī ekonomiski neaktīviem iedzīvotājiem – personām, kurām ir alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarība; personām, kuras aprūpē kādu ģimenes locekli; citiem bezdarbniekiem atbilstoši vietējā darba tirgus situācijai, kā arī citām politikas plānošanas dokumentos noteiktām mērķa grupām.

Valsts ekonomiskā attīstība un īstenotie aktīvās nodarbinātības politikas pasākumi labvēlīgi ietekmē situāciju Latvijas darba tirgū, un gūstot atbalstu arī no ES struktūrfondu investīcijām ne tikai cilvēkresursos, bet arī infrastruktūrā, arī nodarbinātības un bezdarba rādītāji pēdējos gados turpināja uzlaboties. Lai arī progress pēdējos gados ir nenoliedzams – salīdzinājumā ar 2000.gadu Latvijā bezdarba līmenis samazinājies no 13,7% līdz 6,9% 2006.gadā, uzlabojušies sociālam riskam pakļauto iedzīvotāju nodarbinātības rādītāji, tomēr vēl kā būtisks izaicinājums ir iekļaujoša darba tirgus veidošana, lai darbaspēka trūkuma apstākļos ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju grupu pārstāvjiem būtu motivēta iespēja iekļauties darba tirgū. Šajā sakarā būtu nepieciešams lielāks atbalsts mūžizglītības nodrošināšanai, jo kā pierādījusi līdzšinējā prakse, integrējot bezdarbniekus darba tirgū, apmācība un pārkvalifikācija ir efektīvākais aktīvais nodarbinātības pasākums, kas palīdz atjaunot un pilnveidot darba tirgū nepieciešamās prasmes un iemaņas.

Būtiski ir tas, ka NVA ir deleģētas samērā plašas tiesības aktīvo nodarbinātības pasākumu ieviešanā un praksē tiek pielietots, elastīgās pieejas princips, kas ļauj NVA filiālēm uz vietas reģionos elastīgi reaģējot uz vietējo darba tirgus un bezdarba situāciju saskaņā ar darba devēju pieprasījumu, organizēt bezdarbnieku un darba meklētāju iesaistīšanu aktīvajos nodarbinātības pasākumos un veicināt personu iesaistīšanu darba tirgū.

Vienlaicīgi gan jāuzsver, ka bezdarbnieku un darba meklētāju iesaistīšana aktīvajos nodarbinātības pasākumos notiek esošā finansējuma ietvaros un jebkuru jaunu pasākumu ieviešana prasa papildus finansējumu vai arī esošo pārorientāciju, kādu pasākumu sašaurinot vai pārtraucot finansējumu.

Lai arī šobrīd NVA vairāk līdzekļu investē tajos reģionos, kur ir nelabvēlīgāka situācija darba tirgū un īpaši atbalsta sociālās atstumtības riskam pakļautās iedzīvotāju grupas, kas noteiktas Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā, diemžēl joprojām saglabājas ievērojamas bezdarba rādītāju atšķirības reģionos. Uz 2007.gada jūniju Rīgas reģionā reģistrētā bezdarba līmenis bija tikai 3,5%, bet Latgales reģionā – 12,1%. Nepietiekamo darba vietu skaita dēļ, kā arī nepietiekami attīstītās uzņēmējdarbības, vājās infrastruktūras, mājokļu un transporta nodrošinājuma dēļ nav iespējama līdzsvarota darba tirgus attīstība un līdz ar to arī iekļaujoša darba tirgus veicināšana.

Lai mazinātu emigrācijas iespējamību un sekmētu nodarbinātības līmeņa celšanu un uzturēšanu arī reģionos, kur nodarbinātības situācija ir nelabvēlīga nepietiekamas transporta infrastruktūras dēļ, sākot ar 2008.gadu tiek plānots sniegt atbalstu ģeogrāfiskās (reģionālās) mobilitātes veicināšanai (jauns bezdarba samazināšanas preventīvais pasākums), lai līdzfinansētu pasākumus, kas saistīti ar nodarbināto

pārvietošanos starp dzīves vietu un darba vietu. Tomēr iespējams ierobežoto finanšu resursu dēļ šī aktivitāte netiks ieviesta pilnā apmērā.

Latvijā iekļaujoša darba tirgus veicināšanai ir veikti daudzi nozīmīgi pētījumi. Ir uzsākts apjomīgs darbs iekļaujoša darba tirgus izveidē un NVA ir viens no nopietniem dalībniekiem iekļaujoša darba tirgus veicināšanā. Par veiksmīgu uzskatu invalīdu nodarbinātības jautājumu risināšanu. Valstī būtiski ir paplašinājušās invalīdu nodarbinātības iespējas, pakāpeniski tiek nodrošināta vides pieejamība invalīdiem ar kustību traucējumiem, Latvijā tiek veidoti reģionālie atbalsta punkti invalīdu profesionālās rehabilitācijas nodrošināšanai. NVA sniedz atbalstu invalīdu nodarbinātības iespēju uzlabošanā, iesaistot bezdarbniekus ar invaliditāti, subsidētās nodarbinātības pasākumos. Atzīmējama šo pasākumu augstā efektivitāte, jo pēc darba iemaņu apgūšanas subsidētajā darba vietā 70% (t.i., 70 no 100 iesaistītajiem bezdarbniekiem – invalīdiem) iekārtojas pastāvīgā darbā. Visās NVA organizētajās aktivitātēs darba vai mācību vieta tiek pielāgota atbilstoši invalīda funkcionālo traucējumu veidam un šo pielāgojumu nepieciešamību un veidus nosaka ārsts – ergoterapeits.

Atzinīgi vērtējama NVA un Profesionālās karjeras izvēles aģentūras apvienošana.

Dzimumu līdztiesības problēmas pastāv, joprojām sievietes saņem par 20% mazāk nekā vīrieši par līdzvērtīgu darbu. Tā kā katastrofāli trūkst darbaspēka, tad vairāk uzmanības jāpievērš invalīdu nodarbināšanai, ilgstošo bezdarbnieku integrācijai darba tirgū.

Latvijas darba tirgū šobrīd vēl pastāv darba tirgus horizontālā un vertikālā segregācija, joprojām sievietes saņem par 20 % mazāk nekā vīrieši par līdzvērtīgu darbu. Kā darba devēju, tā arī darbinieku apziņā ir stereotipi par sieviešu un vīriešu profesijām, kā rezultātā sievietes ļoti reti izvēlas, piemēram, metinātājas profesiju un vīriešiem nav raksturīga skolotāja darba izvēle. CSP veiktie profesiju apsekojumu rezultāti liecina par ļoti nozīmīgām atšķirībām vīriešu un sieviešu skaita sadalījumā pa profesiju pamatgrupām. Vērtējot Profesiju apsekojumā ietvertos datus par darba samaksas dinamiku pa dzimumiem, redzams, ka gandrīz visās profesiju pamatgrupās strādājošo vīriešu vidējā darba samaksa stundā pārsniedz sieviešu vidējo darba samaksu. Lai gan dzimumu līdztiesības problēmas valstī ir apzinātas un Labklājības ministrijas vadībā tiek veikti pasākumi darba tirgus segregācijas mazināšanai, šie pasākumi nav pietiekoši efektīvi – darba samaksa ir izlīdzinājusies par 1%.

Ir jāatzīst, ka tieši cilvēki ar invaliditāti ir viena no šobrīd esošajām darbaspēka rezervēm Latvijā, tomēr šīs rezerves pilnvērtīgu izmantošanu apgrūtina tas, ka valstī nav izveidota informatīvā sistēma par darbaspējīgajiem invalīdiem, kas vēlas strādāt. Šīs problēmas risināšanai, ir nepieciešams izveidot cilvēku ar invaliditāti datubāzi, kurā iekļaujama informācija par katra indivīda darbaspējām un to ierobežojumiem, iegūto izglītību un vēlmi strādāt, kā arī funkcionālo traucējumu veidu un ārsta rekomendācijām cilvēka veselības stāvokļa uzturēšanai;

Latvijai ir raksturīgs augsts ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju skaits. Šeit konstatējamās vairākas problēmas:

- daļa ekonomiski **neaktīvo iedzīvotāju ietilpst kategorijā „mājsaimnieces”**, kas lielā mērā izskaidrojams ar bērnu trūkumu gan pilsētās, gan lauku teritorijās. Šai problēmai iespējami vairāki risinājumi: darba devēju motivēšana iespēju robežās ieviest elastīgu darba laiku; **attālinātu darba vietu** attīstība, ieviešot IT risinājumus un dažāda veida e-darbu, kas dod iespēju cilvēkam strādāt mājas apstākļos; pirmsskolas vecuma bērnu dienas centru izveide bērnu uzraudzībai vecāku darba laikā un jaunu bērnu celtniecība vai pašvaldību teritorijās esošo brīvo telpu pielāgošanas bērnu vajadzībām;
- otra nozīmīga grupa ir ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji, kas tādi ir kļuvuši sava inertuma vai kaitīgu ieradumu dēļ. Šīs iedzīvotāju grupas atgriešanai darba tirgū ir nepieciešami kompleksi atbalsta pasākumi: sociālā darbinieka, psihologa u.c. speciālistu konsultācijas indivīda motivācijas paaugstināšanai; psihiatra, psihoterapeita, narkologa u.c. speciālistu ārstnieciskās konsultācijas personības problēmu risināšanai; ģimenes terapija – grupu nodarbības personām ar atkarību problēmām un viņu ģimenes locekļiem; sadzīves organizēšana un ierastās vides maiņa, tai skaitā „Pusceļa mājas” vai grupu dzīvokļi pašvaldībā; – ārsta palīdzība atkarības problēmu risināšanā („Minesotas 12 soļu programma” u.c.); noturības stiprināšana atkarības problēmu risināšanā (atbalsta grupu kustība noturības veidošanai pret atkarību, anonīmie alkoholiķi, u.c.); darba terapija elementāro darba prasmju atjaunošanai vai apguvei un valsts atbalstīts algots darbs indivīda apgūto darba prasmju nostiprināšanai. Jāatzīmē, ka šīs iedzīvotāju grupas atgriešanas darba tirgū priekšnosacījumi ir cieša pašvaldību, valsts institūciju un nevalstisko organizāciju sadarbība, nepieļaujot funkciju dublēšanos, un papildu finansējuma piešķiršana šīs mērķa grupas sociālajai rehabilitācijai.

Ieteikumi:

- **Izvērtēt pētījumu rezultātus, ko veikušas daudzas valsts institūcijas, lai veicinātu iekļaujošu darba tirgu.**

Vairāki institūciju pārstāvji informē, ka Latvijā ir jau veikti pētījumi par daudziem pasākumiem nodarbinātības problēmu uzlabošanai un šie pētījumi pārklājas, piemēram, Labklājības ministrija, Izglītības ministrija, šo ministriju pakļautībā, pārraudzībā esošās iestādes, bet kopēju vienotu skatījumu neveido, tāpēc būtu nepieciešams šos pētījumus apkopot un izvēlēties labākos risinājumus.

- **Migrācija.** Šis jautājums nav iekļauts LNLP, jo darbaspēka migrācija aktuāla kļūva līdz ar ES robežu atvēršanu. Darbaspēka migrācija notiek ne tikai no Latvijas, bet arī pretējā virzienā.
- **Turpināt īstenot nodarbinātības un bezdarba samazināšanas preventīvos pasākumus.**
Bezdarbnieku pārkvalifikācijas un nodarbinātības pasākumi ir devuši vēlamu atdevi, bet papildus ir nepieciešams apzināt iemeslus, kāpēc iedzīvotāji ar vidējiem un augstiem ienākumiem, kļūst par bezdarbniekiem.

Kā viens no iemesliem, kāpēc par bezdarbniekiem tiek reģistrēti labi atmaksāti speciālisti, ir specifiskāko profesiju pārstāvji, jo darba piedāvājums ir ierobežots un lielākā laika periodā viņiem ir grūtāk iekļauties darba tirgū.

Pasākumi, kas saistās ar algotu pagaidu darbi ir veiksmīgi tām personām, kas ilgstoši nestrādā. Rietumeiropā bezdarbnieku skaits, kas ilgstoši atrodas ārpus darba, ir aktuāls.

- **Veicināt uz ārvalstīm aizbraukušo nodarbināto atgriešanos**, nodrošinot viņus **Latvijā** ar atbilstošiem sadzīves apstākļiem, darbu, uzņēmējdarbības vidi, apmācībām kvalifikācijas paaugstināšanai un prasmju nodrošināšanai vai citiem viņiem būtiskiem aspektiem.

Latvijā tika izveidota vienkārša sistēma latviešiem, kas vēlējās pārcelties uz dzīvi Latvijā – repatrianti.

Šobrīd šis jautājums kļūst aktuāls personām, kas izbrauca, lai strādātu ES valstīs. Lai veicinātu šo personu atgriešanos, ir jāizstrādā programmas, piemēram, kas būtu līdzīga repatrianti atgriešanās programmai, kas ieinteresētu viņiem atgriezties Latvijā.

- **Sabiedrības integrācijas jautājumu risināšana, pieaugot ārvalstnieku nodarbināto skaitam un nedeklarēto ārvalstnieku nodarbinātību uzraudzība.**

Nedeklarēto ārvalstnieku iecelšanas jautājums kļūst arvien aktuālāks, pieaug ārvalstnieku, iecelotāju skaits. Uzlabojoties situācijai, Latvijā varētu iebraukt „ekonomiskā labuma meklētāji”.

Latvija vajadzētu mācīties no Vācijas un Dānijas kļūdām, kad nepārdomāta rīcība būtiski ietekmē valsts turpmāko attīstību.

- **Dažādu etnisko pārstāvju un kultūras saplūšana var radīt savstarpējās sapratnes trūkumu.** Latvijā nav izpratnes par dažādām etniskām, sociālām, kultūras atšķirībām, piemēram, musulmaņu un ebreju tradīcijām. Ja Latvija nepievērsīs uzmanību, var rasties dažādas sadursmes pret atšķirīgām grupām, bet Latvijai var nākties stāties Eiropas Cilvēktiesību tiesā par to, ka nav aizsargātas šo personu tiesības.

Vārda „nēģeris” lietošanai sabiedrībā nav pievērsta uzmanība, ko, neprecīzi tulkojot, citu valstu pārstāvji uztvertu kā rupju apvainojumu.

- **Veselības jautājumi tiek risināti pastarpināti**, nav veikta analīze par nākotnes potenciālām arodslimībām.

Veselības jautājumiem ir jāpievērš lielāka uzmanība un jāveic nozīmīgi pētījumi, jo ārstu trūkums un to aizceļošana, medmāsu un sociālo darbinieku trūkums visā pakalpojumu spektrā, radīs neatgriezeniskas sekas un Latvija nespēs tās novērst īsā laika periodā. Tai pat laikā pieaug nodarbināto veselības problēmas, jo darbs galvenokārt ir mazkustīgs u.c.

- **Nedeklarētās nodarbinātības samazināšana.** Valsts darba inspekcija (VDI) ir uzsākusi aktīvu darbu nelegālās nodarbinātības mazināšanai. NVA un VDI 2007.gada 29.maijā noslēdza sadarbības līgumu par savstarpējo sadarbību

informācijas par personu nodarbināšanu bez rakstveida darba līguma noslēgšanas sniegšanā un darba devēju, kas iesaistīti NVA aktīvo nodarbinātības pasākumu īstenošanā, pārbaudes veikšanā. Atbilstoši šim līgumam NVA informē VDI par gadījumiem, kad NVA rīcībā nonāk informācija par personu nodarbināšanu bez rakstveida darba līguma noslēgšanas vai informācija par citiem darba tiesisko attiecību vai darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem. Savukārt VDI elektroniski informē NVA par personām, kuras tiek nodarbinātas bez rakstveida darba līgumu noslēgšanas. Minētā sadarbības līguma ietvaros š.g. maijā un jūnijā NVA ir saņēmusi informāciju par 550 nelegāli nodarbinātajām personām.

Tomēr joprojām apmēram 30% darbinieku tiek nodarbināti bez darba līgumiem.

Pasākumi, kas veikti nedeklarētās nodarbinātības samazināšanai, kopumā tiek vērtēti pozitīvi. Tā kā nedeklarētā nodarbinātība ir viena no aktuālākajām darba tirgus problēmām, jebkādu pasākumu veikšana, lai to samazinātu, vērtējama atzinīgi. Valsts VDI darbība nedeklarētās nodarbinātības samazināšanai tiek vērtēta atzinīgi, lai arī ierobežotās kapacitātes un finansējuma dēļ nav iespējams realizēt visas ieceres. Jāatzīmē VDI darbs, rīkojot preventīvās akcijas, tas ir, pēc savas iniciatīvas pārbaudot iespējamās normatīvo aktu noteikumu pārkāpējus.

Politikas plānošanas dokuments LNLP paredz vairāku pasākumu veikšanu nedeklarētās nodarbinātības samazināšanai (atbildīgās institūcijas – Finanšu ministrija un Labklājības ministrija). LNLP paredz nedeklarētās nodarbinātības problēmu risināt, stimulējot iedzīvotājus darboties formālajā ekonomikā, palielinot neto darba algu zema atalgojuma strādājošiem, paaugstinot minimālo algu un palielinot neapliekamā minimuma apmēru, kā arī nostiprinot gan valsts kontroles institūcijas, gan sociālo partneru apvienības.

Lai sasniegtu LNLP noteiktos uzdevumus, ir veiktas šādas aktivitātes:

1. Valsts darba inspekcijas administratīvās spējas paaugstināšana, piesaistot papildu personālu, pilnveidojot kontroli pār darba tiesību normu ievērošanu, paaugstinot sabiedrības informētības līmeni par darba tiesību jautājumiem, kā arī izstrādājot koordinācijas mehānisma modeli operatīvai informācijas apmaiņai ar atbilstošajām valsts pārvaldes iestādēm un citām institūcijām (2005.-2009.gads):
 - 1.1. Administratīvās spējas paaugstināšana - ir izstrādāts „Pasākumu plāns 2005.-2009.gadam Valsts darba inspekcijas administratīvās spējas paaugstināšanai saistībā ar nelegālās nodarbinātības samazināšanu”, kas paredz VDI piešķirt 23 papildus darbiniekus nedeklarētās nodarbinātības samazināšanai, kā arī pilnveidot kontroles metodes.
 - 1.2. Informācijas apmaiņas uzlabošana – 2006.gadā noslēgta starppresoru vienošanās starp VDI un VID par savstarpējās informācijas apmaiņu un par VID Datu noliktavas sistēmas lietošanu. Savstarpējās informācijas apmaiņai VDI noslēgusi vienošanos arī ar Valsts robežsardzi. Turklāt katra VDI

reģionālā inspekcija slēdz Sadarbības līgumu ar attiecīgā rajona (pilsētas) Pašvaldības policiju.

- 1.3. Sabiedrības informētības paaugstināšana – 2006.gadā VDI veica informatīvo kampaņu “Darba līgums strādā!”, kuras mērķis bija akcentēt darba līguma nepieciešamību un nozīmi stabilās darba attiecībās. Kampaņas ietvaros VDI informatīvās teltis viesojās sekojošās Latvijas pilsētās: Gulbenē, Daugavpilī, Rēzeknē, Valmierā, Jelgavā, Liepājā, Ventspilī un Rīgā. Lai paaugstinātu sabiedrības informētības līmeni par nelegālo nodarbinātību, VDI kopumā gada laikā ir veikusi 330 konsultatīvos pasākumus.
2. Arodbiedrību un darba devēju apvienību lomu stiprināšana uzņēmējdarbībā, veicinot uzņēmēju apvienošanās uzņēmēju organizācijās, lai radītu labvēlīgu vidi sociāli-atbildīgās uzņēmējdarbības reputācijas palielināšanai:
3. Ar 2006.gada 21.septembrī veiktajiem grozījumiem Darba likumā ietverta norma, kas paredz, ja darba devēju organizācijas vai darba devēju organizāciju apvienības biedri kādā nozarē nodarbina vairāk nekā 50 procentus darbinieku (iepriekšējo 60 procentu vietā), ģenerālvienošanās, kas noslēgta starp darba devēju organizāciju vai darba devēju organizāciju apvienību un darbinieku arodbiedrību vai darbinieku arodbiedrību apvienību (savienību), ir saistoša visiem attiecīgās nozares darba devējiem un attiecas uz visiem darbiniekiem, kurus nodarbina šie darba devēji. Ar šo normu tiek veicināts tas, ka sociālajiem partneriem pašiem ir iespēja ietekmēt situāciju konkrētajā nozarē, piemēram, paredzot augstāku minimālo algu par valstī noteikto.
4. Pētījuma veikšana neregistrētās nodarbinātības novērtējumam, lai pilnveidotu analītisko bāzi statistiski pamatotu lēmumu pieņemšanai (2005.-2007.gads):
5. Veikts pētījums „Neregistrētās nodarbinātības novērtējums”, kura mērķis ir sniegt neregistrētās nodarbinātības skaitlisko novērtējumu, to izraisīto iemeslu un faktoru analīzi, kā arī priekšlikumus neregistrētās nodarbinātības samazināšanai. Pētījuma rezultātā tika apzināts neregistrētās nodarbinātības apmērs valstī, kas pēc pētījuma datiem ir:
 - 2006.gadā 24% Latvijas strādājošo tika nodarbināti bez darba līgumiem un/vai ar „aplūkšņu algu”;
 - 2006.gadā zaudētie ienākumi valsts budžetā, kas netika iekasēti – aptuveni 334 mlj. LVL.

Papildus augstāk minētajam, nedeklarētās nodarbinātības samazināšanai ir veikta tiesiskā regulējuma pilnveidošana. 2006.gada 30.novembrī Ministru kabinetā pieņemts informatīvais ziņojums „Par nepieciešamajiem priekšlikumiem nelegālās un neregistrētās nodarbinātības ierobežošanai” (turpmāk – informatīvais ziņojums), kas paredz šādas darbības:

- veikt uzlabojumus normatīvajos aktos;
- Ekonomikas ministrijas Būvniecības informācijas sistēmas izmantošana neregistrētās nodarbinātības ierobežošanā;
- darba devēju un sabiedrības informēšana par korektu darba tiesisko attiecību veidošanu, kā arī neregistrētās nodarbinātības radītajām sekām;
- VDI un VID kapacitātes stiprināšana;
- ilgtermiņa risinājuma organizēšana, t.i., vienota nodarbināto personu reģistra izveidošanas nepieciešamības izvērtēšana.

Pašreiz norisinās darbs pie informatīvajā ziņojumā iekļauto priekšlikumu realizēšanas. Piemēram, Labklājības ministrija ir izstrādājusi grozījumus Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, paredzot lielākus naudas sodus par darba līguma rakstveida formas neievērošanu (grozījumu projekts pašreiz tiek saskaņots ar iesaistītajām institūcijām).

Piemēram, informatīvajā ziņojumā tiek paredzēti risinājumi šādām ar būvniecību un neregistrēto nodarbinātību saistītām problēmām:

- problēma – galvenais darbuzņēmējs (ģenerāluzņēmējs) var sniegt informāciju tikai par to, kādi apakšuzņēmumi strādā būvobjektā, nezinot to, cik un kādi darbinieki tur strādā. Risinājums - noteikt, ka gadījumā, ja būvlaukumā būvdarbus veic vairāki darbuzņēmēji, galvenais būvuzņēmējs sastāda visu būvobjektā strādājošo darbinieku sarakstu, norādot tajā darbuzņēmēju, pie kura nodarbināts darbinieks. Pašreiz noris darbs pie grozījumu 2003.gada 25.februāra Ministru kabineta noteikumos Nr.92 „Darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus” sagatavošanas, kuros tiek iestrādāts iepriekš minētais risinājums, kā arī priekšlikums par darba apliecību ieviešanu būvniecības nozarē;
- problēma – Būvniecības likuma 1.panta 7.punktā definēts termins būvētājs – fiziskā vai juridiskā persona (nekustamā īpašuma īpašnieks, nomnieks vai lietotājs), kas veic būvniecību „saviem spēkiem”. Jēdziens „būvētājs” būvniecības normatīvajos aktos tiek attiecināts uz personām (pasūtītāju), kas būvē savām vajadzībām neizmantojot galvenā būvuzņēmēja (būvkomersanta) pakalpojumus. Praksē būvētājs saskaroties ar amatpersonām aizbildinās, ka māju būvē „saviem spēkiem” – būvniecību veic viņa „radi”, „draugi” vai „paziņas”, vai pēc brīvprātības principa, par to nesaņemot atlīdzību. Risinājums - Ekonomikas ministrijai līdz 2007.gada 1.oktobrim precizēt būvniecības normatīvajos aktos lietoto jēdzienu par būvniecību “saviem spēkiem”.

Ieteikumi:

- **Sabiedrības informēšana par nedeklarētās nodarbinātības negatīvajām sekām**, kā arī par darbinieku un darba devēju tiesībām un pienākumiem. Tāpat joprojām nepieciešams turpināt iesākto šajā jomā. Sociālajiem partneriem ir būtiska loma sabiedrības informēšanā, kā arī sociālie partneri aktīvi iesaistās normatīvo aktu izstrādes procesā, izsaka savus priekšlikumus un iebildumus par ministrijas sagatavotajiem risinājumiem, tai skaitā nedeklarētās nodarbinātības apkarošanai. Sociālo partneru lomu nedeklarētās nodarbinātības samazināšanā var veicināt, tieši iesaistot šīs problēmas risināšanā – informējot savus biedrus par valsts pārvaldes iestāžu aktivitātēm un izmaiņām normatīvajos aktos, kā arī veidojot sociāli atbildīgu uzņēmējdarbības vidi.
- **Arodbiedrību loma** šajos procesos varētu būt vairāk **izglītojošu un informējošu darbību veikšana**.
- **Soda nauda, kas tiek iekasēta VDI, tiek atstāta kapacitātes stiprināšanai un darbinieku atalgošanai.**
- **Būtiskākas sankcijas pret tiem darba devējiem, kas ir pārkāpuši likumos paredzētās normas.**

Darba devēji atzīst, ka samaksāt soda naudu dažkārt ir lētāk kā nodarbināt oficiāli. Situāciju nelegālās nodarbinātības mazināšanā ievērojami varētu uzlabot **nodarbināto reģistra ieviešana** Latvijā un šī reģistra datu pieejamības nodrošināšana kompetentajām institūcijām (Valsts darba inspekcija, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, Valsts robežsardze, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, NVA u.c.). Sociālo partneru loma nedeklarētās nodarbinātības veicināšanā palielināma valsts līmenī deleģējot tiem noteiktas funkcijas, kā arī ieinteresējot sociālos partnerus īstenot dažādus pasākumus, kuru mērķis ir nedeklarētās nodarbinātības mazināšana.

- **Valsts pārvaldē daļai darbinieku plašāk ieviest attālinātās darbavietas (mājas), tās aprīkojot ar videokonferenču iespējām.**
- **Ekonomisko aktivitāšu veicināšana vāji attīstītajās valsts teritorijās.**

Īpaši atbalstāmo teritoriju (līdz 2002.gadam īpaši atbalstāmo reģionu) programma kopš 1997.gadā Saeimā pieņemta likumu „Par īpaši atbalstāmajiem reģioniem” ilgu laiku bija, mūsuprāt, vienīgais mērķtiecīgi lietotais reģionālās attīstības politikas instruments Latvijā. Diemžēl Reģionālā fonda apjoms bija pārāk mazs un simbolisks. Pozitīvi, ka līdz ar ES SF pieejamību kopš 2004.g. atsevišķa ERAF grantu shēma bija domāta tikai īpaši atbalstāmām teritorijām.

Valsts īstenotās aktivitātes vāji attīstīto reģionu attīstības veicināšanai šobrīd ir vērtējamā kā nepietiekamas. Lai arī reģistrētais bezdarbs valstī š.g. jūnijā ir 5,8%, kas nepārsniedz normālo bezdarba līmeni, tomēr Latgales reģionā atsevišķos rajonos bezdarbs ir 20% robežās (Rēzeknes rajonā – 19,5%, Ludzas rajonā 20,4%). Lai arī valstī ir darbaspēka nepietiekamība, Latgales reģiona NVA filiālēs darba devēji ik mēnesi kopā reģistrē NVA mazāk par 10 vakancēm, kas liek domāt par ļoti vāju uzņēmējdarbības attīstību šajā reģionā.

Ieteikumi:

- **Atbalstīt uzņēmējus darba vietu izveidē.**

Šajā jautājumā tiek piedāvāti dažādi risinājumi:

- Reģionālā mobilitāte uzlabojama, izveidojot **piemaksu sistēmu uzņēmējiem par katru jaunu darba vietu**, kuru izveido mazattīstītajās teritorijās vai pārnēsot ražotnes no Rīgas uz šīm teritorijām.
- Uzņēmēju reģionālā mobilitāte uz mazattīstītajām teritorijām palielināsies, ja **pašvaldības nodrošinās** tiem pieņemamu **tehnisko un sociālo infrastruktūru**.
- **Atvieglājumi nodokļu likumdošanā**, ja šie komersanti atver ražotnes vāji attīstītajos reģionos, valsts atbalsts komersantiem, kuri sava uzņēmuma darbībā ievieš jaunas tehnoloģijas vai darba metodes.

Vāji attīstīto reģionu attīstību varētu veicināt arī papildu finansiālā atbalsta sniegšana tiem komersantiem, kas uzsāk savā uzņēmumā nodarbināto darbinieku apmācību un valsts atbalsta ieviešana tiem vāji attīstīto reģionu iedzīvotājiem, kas izstrādājuši kvalitatīvu biznesa plānu pašnodarbinātības vai komercdarbības uzsākšanai.

- **Veicināt ģeogrāfisko mobilitāti.**

Latvijā līdzīgi kā citās ES dalībvalstīs tiek paredzēts, ka iedzīvotājiem darba nolūkos nāksies pārvietoties valsts teritorijā, tādēļ ir jāattīsta iedzīvotāju ģeogrāfiskā mobilitāte. Latvijas iedzīvotāju ģeogrāfiskās mobilitātes uzlabošanai būtu lietderīgi ieviest pasākumus darba meklētāju atbalstam darbinieka pārbaudes laikā, ja darbinieks izvēlēties darba vietu, kas atrodas tālu no viņa pastāvīgās dzīves vietas: transporta izmaksu kompensācija gadījumos, ja darba meklētājam ir pieteikta darba intervija citā rajonā; pārbaudes laikā – dotācija regulāru braucienu uz darba vietu citā reģionā apmaksai, kā arī dzīvokļa īres izmaksu kompensācija gadījumos, ja darba vieta ir citā reģionā, kur ir darbaspēka pieprasījums, u.c. NVA ir gatava uzņemties iedzīvotāju reģionālās mobilitātes atbalsta pasākumu organizēšanu un administrēšanu.

Viens no jautājumiem, par kuriem valstī būtu uzsākama diskusija, ir ārvalstnieku nodarbināšanas nepieciešamība Latvijā, prioritāri izskatot iespēju nodarbināt Eiropas Savienības valstu iedzīvotājus tajās nozarēs vai profesijās, kurās ir konstatēts īpaši liels darbinieku trūkums.

Ekspertu viedokļi par reģionālo mobilitāti nav vienprātīgi, tāpēc šo jautājumu izvērtēšanai ir nepieciešams specifiskāks pētījums.

- **Palielināt atbalstu vāji attīstītām teritorijām.**

Eksperti atzīst, ka ir darīts daudz, lai veicinātu attīstību vāji attīstītās teritorijās, taču valsts īstenotās aktivitātes, kas vērstas uz īpaši atbalstāmām teritorijām, šobrīd nav pietiekošas. Nepieciešamas lielākas investīcijas mazattīstītajām teritorijām.

Darbaspēka izmaksu jautājumi ir apskatīti iepriekšējās nodaļās.

5. Izglītības un prasmju uzlabošana

Programmas ietvaros prioritārie uzdevumi situācijas uzlabošanā ir:

- pilnveidot izglītības sistēmas spēju pielāgoties darba tirgus mainīgajām prasībām palielināt reģionālo pašvaldību un darba devēju līdzdalību un atbildību profesionālās izglītības pieejamības nodrošināšanā;
- uzlabot visu līmeņu izglītības pieejamību, samazināt no izglītības iestādēm atskaitīto audzēkņu skaitu;
- palielināt reģionālo pašvaldību un darba devēju līdzdalību un atbildību profesionālās izglītības pieejamības nodrošināšanā;
- izstrādāt mūžizglītības stratēģiju un atbalstīt sistēmas izveides uzsākšanu reģionu līmenī;
- īstenot jaunas Latvijas Nacionālās bibliotēkas un digitālās bibliotēkas projektu.

Visu līmeņu izglītības pieejamības uzlabošana un spēja pielāgoties darba tirgum.

Tabula 14. Ieguldījumi izglītībā 2003-2005 (mlj. LVL)

	mlj. LVL	Valdības kopējie izdevumi (%)
2003	383,0	17,2%
2004	434,1	16,3%
2005	554,9	17,3%

Avots: CSP 2007

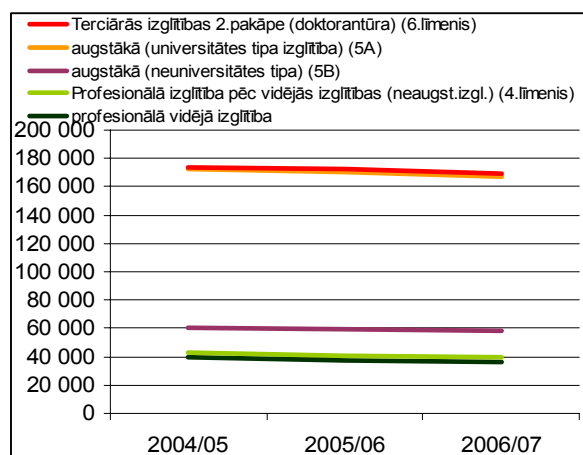
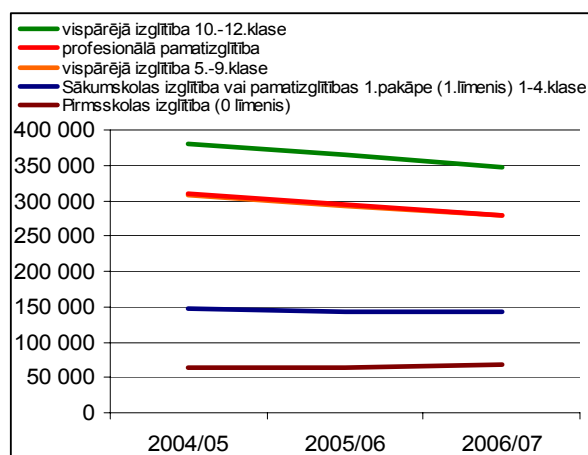
Tabula 15. Iekšzemes kopprodukts izglītības jomā 2003-2006 (mlj. LVL)

	2003	2004	2005	2006
Faktiskās cenas				
Izglītība	321,6	347,2	386,4	437,6
% pret IKP	5,0%	4,7%	4,3%	3,9%
2000.g. salīdzināmās cenas				
Izglītība	245,2	251,4	261,7	270,5
% pret IKP	4,2%	3,9%	3,7%	3,4%

Avots: CSP 2007

Ieguldījumi izglītības jomā ir pieauguši gadā vidēji par 17%. IKP izglītības jomā pakalpojumu apjomi samazinās attiecībā pret IKP, bet to apjoms katru gadu pieaug (2006.gadā par 13%).

Attēls 11. Izglītojamo skaits pa izglītības līmeņiem (2004-2007)

Avots :CSP 2007

Latvijā samazinās skolēnu skaits, īpaši strauji 5.-9. klasēs par 25 tūkst. cilvēku, bet pirmskolas izglītības iestādēs 2 gadu laikā ir pieaudzis par 4 tūkst.

Studentu skaits pieaug neuniversitātes tipa skolās (2 tūkst.) un doktorantūrā 0,4 tūkst., bet samazinās universitātes tipa skolās par 4 tūkst. Kopumā izglītojamo skaits 2 gadu laikā ir samazinājies par 37 tūkst. Salīdzinot šos datus ar iedzīvotāju skaitu vecumā no 7-24 gadiem, var secināt, ka vispārējo izglītību 5.-9. klasē 2006.gadā vajadzētu apgūt 157 tūkst., bet skolā reģistrēto skaits ir 150 tūkst., tātad ap 7000 bērnu skolās nav reģistrēti.

2006.gadā Latvijā bija reģistrēti 369 tūkst. Cilvēku vecumā no 7-19 gadiem, bet skolās no 1.-12. klasei un profesionālās skolās (1.,2. un 3.līmenis) reģistrēto skolēnu kopējais skaits 337 tūkst.

Tabula 16. Augstskolās un koledžās studentu skaits pa izglītības tematiskajām grupām 2004-2007 (gada sākumā)

	2003	2004	2005	2006
izglītība	18 603	17 739	16 007	13 587
humanitārās zinātnes un māksla	9 129	8 664	9 238	9 310
sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	68 983	71 272	71 049	69 551
dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	6 354	6 853	6 792	6 627
inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	14 899	12 352	13 159	13 531
lauksaimniecība	2 073	1 903	1 605	1 441
veselības aprūpe un sociālā labklājība	4 329	6 188	6 793	8 146
pakalpojumi	3 286	5 735	6 385	7 202
citur neklasificētās tematiskās grupas	-	-	97	102
Kopā	127 656	130 706	131 125	129 497

Avots: CSP 2007

Inženierzinātņu studentu skaits nedaudz pieaug. Strauji pieaug veselības aprūpē studējošo skaits, toties izglītības jomā studējošo skaits strauji samazinās, taču ļoti lielu īpatsvaru sastāda sociālās zinātnēs studējošo skaits. Studentu skaits, kas apgūst zināšanas par budžeta līdzekļiem, katru gadu sastāda ap 23% no kopējā skaita jeb 30 tūkst. Katru gadu valsts novirza ievērojamus līdzekļus valsts skolu atjaunošanai un modernizācijai materiāli tehniskajam nodrošinājumam, taču vairākkārt masu līdzekļos skolu pārstāvji ir izteikušies, ka finansējums ir neliels, skola var atjaunot kādu vienu klasi (fizikas), bet citu (bioloģijas) - nevar.

Reģionos, kur skolas atrodas tuvu, skolām vajadzētu apvienot vēlmes, attīstot noteiktu specializāciju, bet būtiskus eksperimentus varētu veikt citā skolā, kas noteiktā jomā specializējusies. Skolēnam dažkārt ir nepieciešams izprast priekšmeta nozīmi, bet specifiskās zināšanas būtu vēlams atstāt uz skolēna izziņas vēlmi vai specializāciju vēlākās klasēs.

NVA, organizējot bezdarbnieku profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas vai kvalifikācijas paaugstināšanas kursus vai īslaicīgus apmācību kursus darba tirgum nepieciešamo pamatprasmju un iemaņu apguvei, nākas labot pieļautās kļūdas izglītības jomā, tai skaitā iedzīvotāju profesijas izvēlē un apgūšanā.

Vērtējot izglītības pieejamību, 2007.gada jūnija beigās no 62 287 reģistrētajiem bezdarbniekiem 1150 bezdarbnieki (t.i., 1,8% no reģistrēto bezdarbnieku skaita) nebija ieguvuši pamatizglītību. Ir jāatzīst, ka tik zemu izglītības līmeni ieguvušajiem iedzīvotājiem ir ļoti mazas izredzes pilnvērtīgi iekļauties darba tirgū.

Profesionālajā izglītībā reģioni kļūst konkurētspējīgāki. Profesionālās vidējās izglītības programmās tiek radīta iespēja iegūt zemāka līmeņa profesionālo kvalifikāciju, nebeidzot pilnu izglītības programmu. Tiek īstenotas profesionālās izglītības programmas personām ar 7., 8. un 9.klašu izglītību.

Izglītības programmu saturu nosaka atbilstoši attiecīgās profesijas kvalifikācijas prasībām. Skolēniem ar dažādu iepriekšējo izglītību tiek piedāvātas dažāda līmeņa izglītības programmas.

Profesionālās izglītības likums šobrīd ir tapšanas stadijā.

Profesionālās izglītības programmās ir noteikts vispārizglītojošās daļas minimums - kopējs visām attiecīgā līmeņa programmām. Profesionālais saturs vienas izglītības grupas ietvaros satur virkni kopēju mācību priekšmetu. Tas nodrošina audzēkņiem vieglāku apgūstamās profesijas maiņu.

Profesionālās vidējās izglītības programmās tiek radīta iespēja iegūt zemāka līmeņa profesionālo kvalifikāciju, nebeidzot pilnu izglītības programmu.

NVA katra gada nogalē veic bezdarbnieku – tā gada absolventu aptauju, lai noskaidrotu apstākļus un šķēršļus, kas lieguši absolventam iekārtoties darbā vai turpināt mācības.

Tabula 17. NVA aptaujāto absolventu – bezdarbnieku dalījums pēc iegūtās izglītības

Iegūtā izglītība	2003./2004. mācību gads		2004./2005. mācību gads		2005./2006. mācību gads	
	skaits	(%)	skaits	(%)	skaits	(%)
Pamata izglītība	74	6,5	112	10,8	116	11,1
Vidējā vispārējā izglītība	341	30,3	304	29,3	316	30,2
Profesionālā izglītība	425	37,7	296	28,6	279	26,7
Augstākā izglītība	287	25,5	325	31,3	334	32,0
KOPĀ:	1127	100	1037	100	1045	100

Avots: NVA 2007

Kā redzams tabulā, pēdējo trīs gadu laikā ik gadus oktobrī un novembrī NVA ir reģistrēti vairāk kā tūkstotis tā gada izglītības iestāžu absolventu. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, nedaudz palielinājies to bezdarbnieku skaits, kas absolvējuši dažādas vispārējās vidējās izglītības iestādes un augstākās izglītības iestādes, bet nedaudz samazinājies profesionālās izglītības iestāžu absolventu – bezdarbnieku skaits.

Augstākās izglītības ieguvēju vidū lielāko īpatsvaru veido absolventi, kuri ir apguvuši šādas izglītības programmas/specialitātes:

- sociālo zinātņu bakalaura grāds ekonomikā (30 bezdarbnieki no kopējā skaita),
- sociālo zinātņu bakalaura grāds vadībizinātnēs, uzņēmējdarbības vadība (25),
- sociālo zinātņu bakalaura grāds tiesību zinātnēs/ jurists (24),
- skolotāju izglītības programmas (21),
- datorzinātnes (14),
- sociālo zinātņu bakalaura grāds psiholoģijā/ psihologs, praktiskais psihologs (14).

Profesionālās izglītības ieguvēju vidū lielāko īpatsvaru veido absolventi, kuri ir apguvuši šādas profesijas:

- pavārs, ēdināšanas servisa speciālists (31 bezdarbnieks no kopējā skaita),
- automehāniķis, automehāniķa palīgs (16),
- grāmatvedis (16),
- biroja darba organizators, sekretārs lietvedis (12),
- frizieris (9),

- apdares darbu strādnieks (8),
- programmēšanas tehniķis (7),
- konditors (6),
- transporta pārvadājumu komercdarbinieks (6).

Aptaujas rezultāti rāda, ka no visiem profesionālo un augstāko izglītības iestāžu absolventiem 55,1% mācību laikā bija organizēta mācību prakse pie darba devēja, 10,1% - izglītības iestādē, bet 15,4% - gan pie darba devēja, gan izglītības iestādē. Gandrīz 1/5 respondentu mācību prakse netika organizēta vispār. No profesionālo izglītības programmu absolventiem mācību prakse nebija organizēta desmitajai daļai.

Trīs nopietnākie bezdarba iemesli absolventu skatījumā:

- darba pieredzes trūkums,
- neapmierina darba devēju piedāvātā darba samaksa,
- trūkst darba vietu apgūtajā profesijā.

Labklājības ministrijas pasūtītā pētījuma „Detalizēts darbaspēka un darba tirgus pētījums tautsaimniecības sektoros” dati rāda, ka vislielākais strādājošo iztrūkums (vairāk kā 50%) 2007.gadā prognozēts šādās profesijās:

- vecākie dabaszinātņu speciālisti (trūkst aptuveni 1500 strādājošo);
- mežkopji un tiem radniecīgo profesiju pārstāvji (trūkst aptuveni 2400);
- lauksaimniecības, zemes darbu, celšanas un kraušanas iekārtu operatori (trūkst aptuveni 14 000).

Iegūtie darbaspēka pieprasījuma prognožu rezultāti rāda, ka vidējā termiņā (2007.-2013.g.) paredzēts darbaspēka nepietiekamības vislielākais pieaugums šādās profesijās:

- inženieri,
- būvinženieri,
- elektroinženieri,
- citi fizikas un inženierzinātņu speciālisti,
- skaitļošanas tehnikas operatori,
- ārsti,
- zobārsti,
- vidējais medicīniskais personāls,
- komercdarījumu speciālisti,
- civilās drošības, aizsardzības un citi speciālisti,
- lauksaimniecības darbinieki.

Prognožu rezultātu lielās atšķirības darbaspēka pieprasījumā un piedāvājumā pa atsevišķām profesijām skaidrojamas ar šādiem faktoriem:

- dažu profesiju zema prestižs iedzīvotāju preferencēs, ko būtiski ietekmē zemais atalgojums un šo profesiju nozīmīguma vērtējums sabiedrībā;
- darba devēju nepietiekamais novērtējums tehnoloģiskā progresa attīstībai;
- uzņēmēju aktivitātes trūkums ražošanas procesu kapitalizācijā.

Iegūto prognožu analīze rāda, ka strādājošo nepietiekamība 2007.gadā rodas 82 no apskatītajām 120 profesijām un 2013.gadā tā gaidāma jau 99 profesijās.

Tas liecina, ka jau no 2008. gada kopējais darbaspēka pieprasījums Latvijā sāks pārsniegt kopējo darbaspēka piedāvājumu. Turklāt līdz 2030. gadam šī situācija ar katru gadu vēl vairāk varētu saasināties. Tas saistīts gan ar nelabvēlīgo demogrāfisko situāciju, gan ar neatbilstībām darba tirgū saistībā ar straujām izmaiņām tautsaimniecības struktūrā, tehnoloģisko progresu, darbaspēka migrāciju un aizkavēšanos ar izglītības sistēmas pielāgošanu.

Savukārt īstermiņā, izņemot dažas nozares, darba tirgus situācija ir tuvu līdzsvaram, pie tam gan pieprasījumam, gan arī piedāvājumam ir tendence palielināties, taču nevienmērīgi. Līdz ar to daudzās sfērās, nemainot līdzšinējo politiku, jau vidējā termiņā nesabalansētība darba tirgū kļūs vēl izteiktāka.

Ja būtiski neuzlabosies darba ražīgums, kas varētu kvantitatīvi samazināt pieprasījumu pēc darbaspēka, nākotnē Latvija saskarsies ar akūtu nepieciešamību piesaistīt strādājošos no citām valstīm. Lai uzlabotu situāciju, jāpārskata budžeta vietu sadalījums gan vidējo profesionālo, gan arī augstskolu līmenī, kā arī jāpiešķir papildu līdzekļi mūžizglītībai, jo īpaši nodarbināto personu prasmju un iemaņu uzlabošanai, apmācībai un pārkvalifikācijai, uzmanību vēršot uz preču un pakalpojumu ražošanu ar augstu pievienoto vērtību un eksporta potenciālu, kā arī neaizmirstot par bezdarbnieku kvalifikācijas uzlabošanu un tādu personu apmācību nodrošināšanu, kas atrodas uz izkrišanas no darba tirgus robežas.

Attiecībā uz **sadarbību starp valsts institūcijām un darba devējiem piedāvājuma nodrošināšanā darba tirgum**, jāatzīmē, ka NVA ir izveidots samērā veiksmīgs sadarbības forums – darba devēju un izglītības iestāžu pārstāvju padome, kas analizē darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma jautājumus saskaņā ar NVA organizētās darba tirgus īstermiņa prognozēšanas rezultātiem un veic tiem atbilstoša izglītības programmu pasūtījuma plānošanu bezdarbnieku un darba meklētāju apmācībām un konkurētspējas celšanas pasākumiem saskaņā ar tautsaimniecības vajadzībām. Tomēr tā kā tas attiecas tikai uz bezdarbniekiem un darba meklētājiem, tad lielākas cerības uz kopējām darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma prognozēšanas un līdzsvarošanas iespējām tiek liktas līdz ar šādas funkcijas attīstību valsts aģentūras „Latvijas Statistikas un darba tirgus institūts” ietvaros.

Valsts, pašvaldību institūciju, nevalstisko organizāciju un darba devēju sadarbības un interešu saskaņošanai nodarbinātības politikas īstenošanā, visās 27 NVA filiālēs 2004. gada aprīlī ir izveidotas NVA filiāļu konsultatīvās padomes. Katrā konsultatīvajā padomē ir iekļauti septiņi padomes locekļi no konkrētās NVA filiāles, sociālā dienesta, arodbiedrības, darba devēju organizācijām, izglītības iestādēm un nevalstiskajām organizācijām.

Lai arī Izglītības un zinātnes ministrija ir izveidojusi dažādus forumus un padomes sadarbībai ar darba devējiem un daļēji tiek ņemtas vērā darba devēju intereses izglītības piedāvājuma nodrošināšanā, tomēr līdzšinējais efekts drīzāk vērtējams kā minimāls. Lai panāktu darba devēju lielāku ieinteresētību un motivāciju, kā arī atbilstošu ekspertu piesaisti, Izglītības un zinātnes ministrijai jāparedz daudz lielāks finansējums šādu ekspertu atalgojumam profesiju standartu izstrādei u.c.

Kāds eksperts komentē, ka mācību programmas, pēc kuras **apguva visus priekšmetus**, bija labākas. Visi apguva gan matemātiku, fiziku, ķīmiju, bioloģiju.

Skolēns 9.klasē un agrāk ne vienmēr ir spējīgs izdarīt izvēli turpmākajai profesionālai attīstībai. Pašreizējie piecdesmitgadnieki, kuriem bija visi iepriekšminētie priekšmeti ir gan izcili mākslinieki, gan filologi un humanitāro zinātņu pārstāvji. Kā atzīmē vairāki aptaujātie uzņēmēji, tad padomju laiku mācību grāmatas un programmas bija saprotamākas un skaidrākas. Mācību iestāžu pārstāvji atzīst, ka katru gadu pirmkursnieku sagatavotības līmenis ir arvien zemāks (to atzīmē praktiski visi augstskolu pasniedzēji).

Tomēr citi speciālisti uzskata, ka daži aspekti ir sliktāki, piemēram, problēmu risināšanā, tā bija vāja. Arī t.s. Makarenko sistēma novecojusi.

Šajā jomā ir citi viedokļi - jaunās metodikas, varbūt ne gluži visas, tomēr ir daudz atbilstošākas mūsdienu darba tirgus prasībām. Skolotāji, it īpaši vecāka gājuma (kas ir pārsvarā), ar grūtībām apgūst jaunas pieejas, kaut vai uz problēmu risināšanu orientēta, uz spēju analizēt, patstāvīgi domāt, mācību metodika, kas ir visas mūsdienu izglītības pamatā. Šī pieeja prasa no pašiem skolotājiem daudz augstāku kvalifikāciju, bet daudzi joprojām uzskata, ka teorija ir jāiemācās no galvas, jo tas no skolotāju viedokļa ir vienkāršāk, bet no skolēnu, nākamo darba devēju vai darba ņēmēju viedokļa, tas ir ne visai produktīvi.

Vidējā un profesionālajā izglītībā ir zināms valsts atbalsts, taču varētu būt ievērojami vairāk materiālā atbalsta pedagogiem, kas nodarbojas ar skolēniem ārpusstundu darbā, lai nodrošinātu, ka skolēni varētu apgūt mācību vielu un sekmīgi pabeigt mācību iestādes.

Ieteikumi:

- Organizējot likumdošanā noteiktos aktīvos nodarbinātības pasākumus, NVA piedāvā sekojošus risinājumus:

1) kvalifikācijas prakse izglītības ieguves laikā bieži vien netiek organizēta reālā darba vidē pie darba devēja, daudzkārt šī prakse tiek organizēta skolu darbnīcās vai netiek organizēta vispār. Jāatzīst, ka izglītības iestāžu materiāli tehniskā bāze prakses rīkošanai var neatbilst moderna darba tirgus prasībām un tās atjaunošana izmaksā ļoti dārgi, tādēļ ir nepieciešams **kvalifikācijas prakšu vietu izveidē iesaistīt darba devējus. Izglītības iestādēm būtu jāslēdz līgumi ar darba devējiem, kuriem ir nepieciešams darbaspēks, par kvalifikācijas prakšu īstenošanu darba devēju uzņēmumā;**

2) izglītības normatīvajos dokumentos, kas nosaka bezdarbnieku profesionālo apmācību un pārkvalifikāciju, ir noteikts vienāds stundu skaits kvalifikācijas praksēm, neņemot vērā izglītības programmas ilgumu (kvalifikācijas prakses ilgums ir 240h, neskatoties uz to, vai mācību ilgums šai programmā ir 320h, 640h, 960h vai 1024h). **Piesaistot darba devēju pārstāvjus, būtu lietderīgi izvērtēt, vai šāda sistēma praktisko iemaņu apgūšanā nodrošina reālās vajadzības darba vietā;**

3) šodienas darba tirgū, ieviešot jaunas darba metodes un attīstot tehnoloģijas, daudzās profesijās darbiniekiem nepieciešamās zināšanas un prasmes strauji mainās, tādēļ kā viena no nozīmīgākajām problēmām

profesionālās izglītības jomā ir nepieciešamība **aktualizēt profesiju standartus**. Lai nodrošinātu moderna darba tirgus prasībām atbilstošu speciālistu sagatavošanu, profesiju standartu aktualizēšanā ir iesaistāmi darba devēju apvienību vai darba devēju pārstāvji;

4) jaunu izglītības programmu izstrādei un programmu akreditācijai nepieciešamais ilgums ir aptuveni divi gadi. Darba devējiem nav iespēju gaidīt 2 līdz 3 gadus (izglītības programmas izstrāde un akreditācija + izglītības programmas apguvei nepieciešamais ilgums) līdz uzņēmumam nepieciešamo speciālistu saņemšanai no izglītības sistēmas. Iespējamais problēmas risinājums: **jāattīsta apmācība pie darba devēja, dodot iespēju darba devējam pašam sagatavot darbam nepieciešamos speciālistus**, praktiski apmācot viņus darba vietā. NVA gatava uzņemties mazajiem un vidējiem uzņēmumiem nepieciešamās darbinieku apmācības organizēšanu.

Katrā gadījumā darba devējiem vai vislabāk to asociācijām būtu jāinformē atbilstošās valsts pārvaldes iestādes un izglītības iestādes par speciālistu skaitu, kādi nozarei nepieciešami tuvākajos gados. Līdz ar to ir atbalstāmi tādi pētījumi un projekti darbaspēka pieprasījuma, kā arī piedāvājuma noteikšanā, kādus 2005.gadā ir veikusi Mašīnbūves un metālapstrādes rūpniecības uzņēmēju asociācija un Latvijas Elektrotehnikas un elektronikas rūpniecības asociācija.

Pētījumi liecina, ka darba devējiem nodarbinātības jomā ir izteikti neregulāri kontakti ar arodbiedrībām, nozaru ministrijām, nevalstiskajām organizācijām, pat ar darba devēju asociācijām. Relatīvi labāki, kaut arī pārsvarā neregulāri, ir darba devēju kontakti ar izglītības iestādēm un Nodarbinātības valsts aģentūru.

Visefektīvāk, ja darba devēji piedalītos tiem vajadzīgo speciālistu (vismaz speciālistu ar augstāko profesionālo, ja ne akadēmisko izglītību) sagatavošanas finansēšanā. Darba devējiem ir jābūt ieinteresētiem finansēt apmācību programmas, kas veicina iegūt darbam konkrētā uzņēmumā nepieciešamās specifiskās iemaņas (sevišķi, ja tās nav iespējams izmantot citā darba vietā).

Darba devēju uzskats ir, ka pašreizējā izglītības sistēma nespēj apmierināt augošās darba tirgus prasības.

- **Būtu nepieciešami plašāki pētījumi par skolotāju, pašvaldību darbinieku, skolēnu un vecāku atsauksmes sakarā ar mazo skolu slēgšanu**, un ne vienmēr pienācīga transporta nodrošināšanu nokļūšanai tālākā un lielākā skolā, šo bērnu mācību efektivitāte un attīstība, vai viņi regulāri apmeklē skolu.

Lauku bērni ir daudz radošāki, viņiem ir izteiktāka dabas izjūta, viņi veiksmīgāk attēlo mākslinieciskās dotības u.c.

- Pārskatīt mācību iestāžu programmas, ar mērķi **paplašināt interneta un attālināto mācību metožu izmantošanu**, kontaktstundās lielāku uzsvāru liekot uz praktiskajiem darbiem, problēmjautājumiem un konsultācijām.

Dažkārt speciālisti var apgūst **teorētiskās zināšanas pēc individuālās programmas**, bet praktiskās iemaņas pie darba devēja, taču maz ir tādu skolu, kas piedāvā apmācības pēc individuālās programmas. Latvijas reģionos dzīvojošie speciālisti izmanto ASV augstskolu piedāvātās programmas, jo tie nodrošina iespēju iegūt kvalifikāciju caur internetu, apmeklējot nepieciešamības gadījumā skolu.

- Valstij pieaugušo izglītošanas veicināšanai vajadzētu paredzēt nodokļu atlaides tiem darba devējiem, kas finansē pieaugušo izglītošanu savā uzņēmumā.
- Pašlaik valsts pārvaldes iestādes nepilda pilnvērtīgu starpnieka lomu starp darba devējiem un izglītības iestādēm.

Perspektīvākie pasākumi sadarbības starp valsts institūcijām un darba devējiem uzlabošanā darbīgāka tirgus pieprasījuma un piedāvājuma nodrošināšanā būtu **Nodarbināto reģistra izveidošana** (piemēram, Valsts ieņēmumu dienestā). Augstāko un profesionālo mācību iestāžu audzēkņu un absolventu reģistra izveidošana (piemēram, Izglītības un zinātnes ministrijā), un to sasaiste ar Valsts sociālās apdrošināšanas datu bāzi, Labklājības ministrijas NVA izveidoto Bezdarbnieku uzskaites un reģistrēto vakanču informācijas sistēmu, Valsts ieņēmuma dienesta datu bāzi, CSP un Ekonomikas ministriju.

Lai veicinātu valsts institūciju un pašvaldību sadarbību darba tirgum būtiskos jautājumos, potenciālie sadarbības partneri ir jāmotivē un jāieinteresē sadarbības uzsākšanai un tālākai attīstībai, dodot iespēju darba devējam iespēju darba devējam piedalīties kopēju lēmumu pieņemšanā un formulēt uzņēmuma aktuālās vajadzības un nodrošinot valsts institūciju konkrētu rīcību darba tirgus pieprasījuma apmierināšanā.

Neveicot papildu pasākumus, tuvākajos gados pieprasījuma pēc darbiniekiem apmierināšana var kļūt kritiska sekojošās nozarēs:

- Izglītībā,
- Veselībā un sociālā aprūpē,
- Apstrādes rūpniecībā,
- Ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē,
- Būvniecībā,
- Transportā, glabāšanā un sakaros,
- Finanšu starpniecībā;
- Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu, sadzīves aparātūras un iekārtu remonts.

NVA veic īstermiņa darba tirgus prognozēšanu, aptaujājot darba devējus. Tādējādi NVA rīcībā ir informācija par pieprasījumu pēc darbiniekiem tuvākā gada laikā. Pamatojoties uz darba devēju sniegto informāciju, NVA

secina, ka aptaujātajiem darba devējiem pārskatāmā laika periodā (tuvāko 12 mēnešu laikā) tiek plānota straujāka attīstība.

- Turpināt īstenot profesionālās orientācijas pasākumus.

Skolēniem, īpaši ap 8. un 9.klasi ir ļoti svarīgi, lai viņiem palīdzētu izvēlēties turpmāko profesiju. Skolēni ļoti novērtē iespēju būt par ēnu kādai personai, tā var iepazīties ar konkrētās profesijas ikdienu. Tas sniedz priekšstatu, kāda ir reālā darba diena.

- Latvijā ir izveidota nevienlīdzīga vide valsts un privātām augstskolām. Ir jānovērš atšķirīgais vērtējums un sertifikāciju izsniegšanas iespējas, jo dažkārt privātās skolas ir labāk sagatavotas studentu / skolēnu apmācībām.
- Veicināt apmācību programmas sociāli atstumtām iedzīvotāju grupām. Šis atbalsts nav pilnīgs. Tālmācību iespējas ir pieejamas tikai fragmentāri. Ja skata iespējamību nokļūt konkrētā skolā ar ratiņkrēsliem, tad vairums Latvijas skolās tas nav iespējams.
- Būtiska nepilnība izglītības sistēmā ir nespēja sniegt pilnvērtīgu informāciju skolām par finansējuma ieguves iespējām. Kāda Rīgas skola nezināja, kur tai vērsties, ja ir vēlme uzlabot skolas tehnisko nodrošinājumu.

Kopumā izglītības un nodarbinātības jomā ir saskatīti trūkumi, kas saistās ar informācijas apmaiņas traucējumiem. Tas savukārt rada nesapratni starp institūcijām, valsts pārvaldes iestādēm, privāto sektoru. Ir apsveicami, ka darbinieki tiek motivēti ar atbilstošu samaksu, taču privātais sektors vēlas par to saņemt kvalitatīvu pakalpojumu. Izpratnes trūkums abās pusēs rada informācijas pārrāvumu, kas savukārt rada atšķirīgu interpretāciju, piemēram, jautājumos par potenciālo darbinieku kvalifikācijas prasībām, par nepieciešamo speciālistu daudzumu u.c.

5.1. Mūžizglītības pieejamības paaugstināšana:

Mūžizglītība – izglītības ieguve mūža garumā – izglītības piedāvājuma skatījumā nav vienprātīga skatījuma. Daži eksperti uzskata, ka mūžizglītības jautājumi risinās un personas izmanto atbilstoši nepieciešamībai, taču citi eksperti uzskata – ka šis jautājums ir jauns un ir nepieciešami papildus pētījumi. Jautājums ir par iespējām izmantot šo piedāvājumu, kas pamatā reducējas uz finanšu resursiem (kas par to maksā?).

Ļoti liela iedzīvotāju labprāt izmantotu šīs iespējas, un tiek ieviesti daudzi pasākumi, to attīstībai. Kā arī vairāk informācijas par labiem un pozitīviem piemēriem.

Šeit būtu nepieciešams iesaistīt personas, kurām trūkst nepieciešamo iemaņu kādā jomā, piemēram, personām pēc 45 gadiem – datorprasmes. Veidot „labās prakses” stundas, kurās tiek stāstīts par biznesa izveidošanas iespējām, trūkumiem, būtiskākiem aspektiem.

Ja Latvijā ieviestu digitālo bibliotēku, liela daļa no iedzīvotājiem neprastu ar to rīkoties, bet daļai no iedzīvotājiem tā būtu nepieejama vai neizprotama (ja personai mājā nav elektrības, kam viņai digitālā bibliotēka?).

Latvijā dzīvo ļoti daudz mazturīgo iedzīvotāju, kas izmanto bibliotēkas, jo tur var izlasīt jaunāko literatūru. Ja šī projekta realizācijā tiek izmantoti ievērojami līdzekļi, tad pielietojumam ir jābūt tik vieglam, lai nepatērētu līdzekļus apmācot katru personu. Šie mazturīgie iedzīvotāji nesapratīs nozīmi milzīgam ieguldījumam bibliotēkas izveidē, ja persona nevar atļauties līdzekļus primitīviem izdzīvošanas apstākļiem.

Lai gan **eksperti atbalsta bibliotēkas digitalizāciju**, diemžēl Latvijas sociālais stāvoklis nav tik augsts, lai visi Latvijas iedzīvotāji atļautos par šiem izdevumiem maksāt visu atlikušo mūžu. Rīcībai ir jābūt ne tikai pārdomātai, bet tā ir ļoti rūpīgi jāizskaidro.

Tehnoloģisko prasmju un dabas zinātņu zināšanu līmeņa kopumā paaugstināšana:

Jānodrošina iespējami tuvu iedzīvotāju dzīves vietai saņemt karjeras izglītības un profesionālās orientācijas pakalpojumus. Protams, tas viss ir jāsāk jau pamatzglītības vecumā. Tipiska kļūda – profesionālās orientācijas jautājumus „novelt uz skolas pleciem”. Skolotāju sniegto informāciju skolēni neuztver tik nopietni kā sabiedrības, īpaši uzņēmumu (darba devēju) pārstāvju skaidrojumu.

Pēdējā laikā ir ievērojami palielinājies valsts atbalsts dabaszinātnēm, ir vairāki projekti jauno zinātnieku un doktorantu atbalstam.

LU pārstāve informē, ka dabaszinātņu doktorantiem ir patiesi bijis labs atbalsts, kas deva labus rādītājus: ievērojami vairāk aizstāvētas doktora disertācijas, ir atbalsts pētījumu pabeigšanai. Taču šādam atbalstam vajadzētu būt regulāram un ne tikai dabaszinātnēm, bet arī humanitārajām zinātnēm un sociālajām zinātnēm.

Lai motivētu izglītotus un zinošus cilvēkus darboties šajā jomā, nepieciešams vairāk informācijas par labiem piemēriem, informācija pašvaldībās un nodarbinātības valsts dienestā.

6. Eiropas Komisijas rekomendācijas un ieteikumi Latvijai

Eiropas Komisija Latvijai ir izteikusi trīs galvenās rekomendācijas:

- nodrošināt ekonomikas un budžeta ilgtspējību, īstenojot vairāk ierobežojošu fiskālo politiku, tādā veidā samazinot ekonomikas pārkaršanas riskus, un uzmanīgāk izvēloties izdevumu prioritātes;
- panākt lielāku progresu pētniecības un inovāciju politikā Latvijas nacionālajā Lisabonas programmā 2005.-2008.gadam definēto mērķu sasniegšanai, tas īpaši attiecas uz sadarbības veicināšanu starp pētniecības, izglītības iestādēm un uzņēmējiem;
- palielināt darbaspēka piedāvājumu un produktivitāti, uzlabojot reģionālo mobilitāti, kā arī izglītības un apmācības sistēmas atbilstību darba tirgus prasībām un ieviešot mūžizglītības sistēmu.

Papildus tam, Eiropas Komisija aicina Latviju pievērst uzmanību kontaktpunktu izveidošanai pirmās darbavietas meklētājiem, biznesa izglītības veicināšanai, aktīvas darba tirgus politikas turpināšanai un bērna aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošanai.

LNLP sadaļā „1.1. Fiskālā politika” iezīmētie pasākumi nav pietiekami, lai īstenotu minēto rekomendāciju. Šajā kontekstā fokuss būtu jānovirza vairāk uz fiskālās politikas lomu iekšējā pieprasījuma regulēšanai, tas ir, pretcikliskas fiskālās politikas realizēšanai, nevis jāizvirza absolūts mērķis - veidot sabalansētu budžetu ilgtermiņā. Tāpat būtu jāseko līdzi budžeta izdevumu struktūrai, ierobežojot budžeta izdevumus nozarēs, kurās ir vērojams nozīmīgs pieprasījuma kāpums un ierobežots piedāvājums, kas netiek līdzi pieprasījuma attīstībai (piemēram, būvniecība šobrīd).

Attiecībā uz fiskālo politiku, pretcikliskas fiskālās politikas veidošanas princips un procedūra būtu jāiestrādā nacionālajā likumdošanā.

Ilgstošais nepietiekamais finansējums zinātniskajai darbībai kopš 90.-tajiem gadiem ir radījis būtiskas problēmas šajā sektorā, un tās nav iespējams atrisināt dažu gadu laikā. LNLP pasākumi, Eiropas struktūrfondu veiksmīga piesaistīšana, dalība ES Ietvara programmās, IZM īstenotās aktivitātes Z&A atbalstam, veido vienotu kompleksu, kura sistemātiska īstenošana nodrošinās Z&A potenciāla realizēšanu. Šobrīd rodas situācija, ka administrēšanai un pārraudzībai tiek veltīta lielāka vērība kā praktisko ideju autoriem un īstenotājiem – pētniekiem un uzņēmējiem.

Latvijā ir izveidojusies situācija, kad darbavieta piedāvājums ir lielāks kā iespējamo darbinieku skaits. Daļa no darbiniekiem ir izceļojusi no Latvijas, bet cita daļa – nevēlas veikt mazkvalificētu darbu. Taču jautājumi par produktivitāti prasa papildus analīzi. Tieši pēdējo 3 mēnešu laikā darba samaksa ir augusi ļoti strauji, bet produktivitāte strauji atpaliek. Tai pašā laikā valsts institūciju pārstāvji publiskos saziņas līdzekļos pauž viedokli, ka daudzas izmaksas augs, jo Eiropā tas ir dārgāk, toties darba samaksas atšķirības ir krasī atšķirīgas. Nevar būt situācija, ka Latvija spēj maksāt kā Eiropā, bet saņemt algas pat 10 reizes zemākas kā Eiropā, tas veicina

nelegālo ienākumu esamību, bet iedzīvotāju grupām, kur šī atšķirība ir vēl augstāka ir jāmeklē iespēja segt šīs augstās izmaksas, tāpēc arī ļoti liela daļa iedzīvotāju izbrauc no Latvijas, lai nopelnītu naudu.

Šis jautājums ir komplikēts un prasa papildus pētījumu gan par iemesliem, gan cēloņiem, gan ietekmējošiem faktoriem un sekām.

Izglītības jomā ir jāveic vienreizēja visu darba devēju aptauja par nepieciešamajiem speciālistiem. Lai optimizētu un paātrinātu šo aptauju un pētījuma veikšanu, daļu no pētījuma varētu uzticēt veikt skolēniem, apzinot sava rajona uzņēmumus. Skolēni gūtu priekšstatu par konkrētu jomu, par pētījuma veikšanas raksturu.

Valstij vajadzētu pētījumu veikšanā iesaistīt augstskolas / profesionālās skolas, kas šos pētījumus varētu kāda uzraugošā personāla vadībā, bet skola par to veikšanu saņemtu atbalstu vai studenti stipendiju noteiktā summā.

Mūžizglītības jautājums Latvijā nav pietiekami apzināts.

Pielikums Nr.1 Būtiskākās izmaiņas nodokļu politikā

2007.gadā ir ieviests jauns nodoklis – **elektroenerģijas nodoklis**. Nodokļa likme:

1. No 2007.gada 1.janvāra līdz 2007.gada 31.decembrim – 0,35 LVL par megavatstundu.
2. No 2008.gada 1.janvāra līdz 2008.gada 31.decembrim – 0,45 LVL par megavatstundu.
3. No 2009.gada 1.janvāra līdz 2009.gada 31.decembrim – 0,55 LVL par megavatstundu.
4. No 2010.gada 1.janvāra – 0,71 LVL par megavatstundu.

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

Nodokļa likme:

- vispārīgā gadījumā gan rezidentiem, gan nerezidentiem nodokļa likme, kas jāmaksā no apliekamā ienākuma, ir 25%;
- atšķirīga nodokļa likme tiek piemērota sekojošiem ienākumu veidiem, kas izmaksāti fiziskajām personām – nerezidentiem:
 - 10 % izmaksātajām dividendēm;
 - 2% no izmaksātās atlīdzības par nekustamā īpašuma atsavināšanu, ja šādu ienākumu izmaksā juridiskā persona vai fiziskā persona, kas reģistrējusies kā saimnieciskās darbības veicējs.

Sākot ar 2008.gadu, likme nodoklim, ko maksā no saimnieciskās darbības ienākuma, ir noteikta 15%.

2007.gadā tika papildināts ar Likums „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”. Likuma normas nosaka:

- kārtību kādā ar iedzīvotāju ienākuma nodokli tiek aplikts ienākums no nekustamā īpašuma atsavināšanas, arī termiņus, kad ienākums no nekustamā īpašuma pārdošanas nav apliekams ar iedzīvotāju ienākuma nodokli;
- pārejas noteikumus kādā tiek aplikts ienākums no nekustamā īpašuma atsavināšanas līdz 2010.gada 1.jūlijam;
- kārtību kādā apliekams un nosakāms ienākums no kapitāla daļu, akciju vai cita veida līdzdalības atsavināšanas komercsabiedrībā vai citā personā, ja atsavināšanas gadā vai iepriekšējā gadā vairāk nekā 50 procentus no šādas personas aktīvu vērtības tieši vai netieši veidojis nekustamais īpašums;
- kārtību kādā nosakāms apliekamais ienākums no saimnieciskajā darbībā izmantota nekustamā īpašuma atsavināšanas vai pārklassificēšanas par personiskajām vajadzībām izmantojamu lietu;
- īpašus noteikumus apliekamā ienākuma noteikšanai no lauksaimniecības uzņēmuma vai lauksaimniecības zemes atsavināšanas, izpildot nosacījumus, lai saņemtu Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda atbalstu lauku attīstībai saistībā ar priekšlaicīgu aiziešanu pensijā;
- jaunu termiņu pēc kura netiek aplikts ienākums no fiziskās personas īpašumā augoša meža atsavināšanas izciršanai un tajā iegūto kokmateriālu atsavināšanas;
- jaunas normas attiecībā uz attaisnotajiem izdevumiem par iemaksām privātajos pensiju fondos, dzīvības apdrošināšanas prēmiju maksājumiem un ziedojumiem;

- jaunu attaisnoto izdevumu veidu par ieguldījumu fondu ieguldījumu apliecību iegādes izmaksām;
- ja personām, kuras pārod īres tiesības, nerodas saimnieciskās darbības izdevumi vai tie ir nebūtiski, tās var neregistrēties VID kā saimnieciskās darbības veicēji.

Neapliekamais minimums 2007.gadā – 50 LVL mēnesī, par apgādājamo – 35 LVL/mēnesī.

Nekustamā īpašuma nodoklis

No 2007.gada 1.janvāra ar nekustamā īpašuma nodokli apliek zemi un ēkas (turpmāk – nekustamais īpašums), izņemot likumā „Par nekustamā īpašuma nodokli” 1.panta otrajā daļā minēto nekustamo īpašumu. Nekustamā īpašuma nodokļa likme ir 1,5 procenti no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības.

2007.gadā tika papildināts likums „**Par vieglo automobiļu un motociklu nodokli**”. Nodokļa aprēķināšanā tiek ieviesta papildus likme, kuras kritērijs ir automobiļa motora tilpums.

Uzņēmuma ienākuma nodoklis

Likuma normas nosaka:

- reprezentatīva vieglā automobiļa statusu;
- reprezentatīva vieglā automobiļa ekspluatācijas, uzturēšanas un nomas izdevumu, kā arī nolietojuma norakstīšanas kārtību uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas vajadzībām;
- uzņēmumu ienākuma nodokļa ieturēšanas kārtību no dividendēm, kuras izmaksā Eiropas Ekonomikas zonas valstu sabiedrībām;
- uzņēmumu ienākuma nodokļa ieturēšanu no atlīdzības, kuru guvis nerezidents par Latvijā esoša nekustamā īpašuma atsavināšanu;
- jaunu nolietojuma aprēķināšanas un uzskaites kārtību vieglajiem automobiļiem, motocikliem, jūras un upes transporta līdzekļiem un gaisa transporta līdzekļiem uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas vajadzībām;
- informatīvās atsauces un likuma pielikumu papildināšanu saistībā ar Bulgārijas un Rumānijas pievienošanos Eiropas Savienībai.
- Informējam, ka reprezentatīva vieglā automobiļa statuss netiek attiecināts uz:
- operatīvo transportlīdzekli vai speciālo vieglo automobili (neatliekamo medicīnisko palīdzību, dzīvojamo automobili vai katafalku);
- vieglo automobili, kas speciāli aprīkots, lai pārvadātu riteņkrēslos sēdošos invalīdus;
- jaunu vieglo automobili, kuru izmanto kā pilnvarotā automobiļu tirgotāja demonstrācijas automobili.

Likuma normas ir piemērojamas attiecībā uz tiem vieglajiem automobiļiem, motocikliem, jūras un upes transporta līdzekļiem un gaisa transporta līdzekļiem, kas iegādāti pēc to likuma normu spēkā stāšanās, kas nosaka reprezentatīva vieglā automobiļa statusu, t.i., sākot ar 2007.gada 12.jūniju.

Pielikums Nr.2 Ekspertu saraksts

Atbildēja Vārds Uzvārds	Institūcija
<i>Makroekonomika</i>	
Alfs Vanags, Andrejs Jakobsons	Baltijas Starptautiskais ekonomikas politikas studiju centrs, priekšsēdētājs
Andris Vilks	SEB Latvijas Unibanka, galvenais ekonomists, tirgus analīzes daļas vadītājs
Dace Kalsone	Latvijas Banka,
Daiga Gulbe	Finanšu ministrija, Tautsaimniecības analīzes un fiskālās politikas departamenta direktore
Iļonda Stepanova	Finanšu ministrija, Pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kontroles un pārraudzības padome
Inguna Sudraba, Daiga Lapiņa	Valsts kontrole
J. Miķelsons	Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas
Mārtiņš Kazāks	Hansabanka, galvenais ekonomists
Toms Siliņš	Hansabanka, valdes loceklis, Finanšu pārvaldes vadītājs
Uldis Rutkaste	Latvijas Banka, Monetārās politikas pārvaldes galvenais ekonomists
<i>Mikroekonomika</i>	
Alfs Vanags	BICEPS
Andris Anspoks	Latvijas Informācijas un tehnoloģiju asociācija
Andris Jaunsleinis	Latvijas Pašvaldību savienība, priekšsēdētājs
Andris Ozols	LIAA
Dace Tirzīte	Izglītības un zinātnes ministrija
Edvīns Vanags	Latvijas Statistikas institūts
Henriks Danusevičs	Latvijas Tirgotāju asociācija
Ieva Jaunzeme	Konkurences padome
Inga Apsīte	Ekonomikas ministrijas Iekšējā tirgus departamenta direktore
Jānis Stabulnieks	Latvijas Tehnoloģiskais centrs, direktors
Kaspars Vinters	SIA Philips Latvia
Maija Atipina	SIA „Paritets” finanšu direktore
Māris Ēlerts	Latvijas Universitāte, Inovāciju centra vadītājs
Māris Vartūns	SIA AEROC, finanšu direktors
Matīss Neimanis	LU inovācijas centrs
Raimonds Ritcels	SIA „Gutta”
Santa Ozoliņa	Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība
Sintija Rikarde	SIA Rimonne Riga
Uģis Sarma	Ekonomikas ministrija
Valdis Avotiņš	LIAA, Zināšanu un inovācijas sistēmu departaments „ZINIS”, direktors
Vilnis Rantiņš	Mašīnbūves un Metālapstrādes Rūpniecības Uzņēmēju asociācija
<i>Nodarbinātība</i>	
Biruta Sloka	Latvijas Universitāte, prof.
Dace Tirzīte	Izglītības un zinātnes ministrija
Gunārs Krusts	Izglītības un zinātnes ministrija
Imants Lipskis	Labklājības ministrija, Darba departamenta direktora vietnieks - Darba tirgus monitoringa nodaļas vadītājs
Juris Krūmiņš	Latvijas Universitāte
Līvija Marcinkēviča	Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība
Pēteris Krīgers	Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība
Ringolds Beinarovičs Grieta Tentere	Nodarbinātības valsts aģentūra, direktors

Tabulu saraksts

Tabula 1. Iekšzemes kopprodukts (IKP) faktiskajās cenās (mlj. LVL) (2000.-2006.)	10
Tabula 2. Maksājumu bilance (mlj LVL) (2000.-2006)	12
Tabula 3. Māstrihtas kritēriju izpilde	12
Tabula 4. Mājsaimniecībām izsniegto kredītu apjomi (2003., 2006.gads, mlj. LVL)	13
Tabula 5. Neto aizdevumi (+)/neto aizņēmumi (-) % pret IKP	15
Tabula 6. Bruto darba samaksas izmaiņas 2006. un 2007.gada 2.ceturksnī	18
Tabula 7. Bruto darba samaksa 2004.-2006. (LVL)	19
Tabula 8. Nodokļu ieņēmumi 2005.-2006.mlj. LVL	22
Tabula 9. Zinātnisko darbinieku skaits pa gadiem un sektoriem	28
Tabula 10. Inovatīvi uzņēmumi Latvijā	32
Tabula 11. Nodarbināto skaita pieauguma temps 2004.-2007. 2 ceturksņi*	55
Tabula 12. Darba samaksa pa darbības veidiem vīriešiem un sievietēm 2004-2006	56
Tabula 13. Darba meklētāji un neaktīvie iedzīvotāji pēc izglītības līmeņa un dzimumam (tūkst. cilvēki)	58
Tabula 14. Ieguldījumi izglītībā 2003-2005 (mlj. LVL)	68
Tabula 15. Iekšzemes kopprodukts izglītības jomā 2003-2006 (mlj. LVL)	68
Tabula 16. Augstskolās un koledžās studentu skaits pa izglītības tematiskajām grupām 2004-2007 (gada sākumā)	69
Tabula 17. NVA aptaujāto absolventu – bezdarbnieku dalījums pēc iegūtās izglītības	70

Attēlu saraksts

Attēls 1. Tirdzniecības bilance (mlj. LVL) (2000.-2006.)	11
Attēls 2. Valdības kopējie ieņēmumi / izdevumi pa valstīm % pret IKP, 2003	11
Attēls 3. Valsts un privātā sektora investīcijas zinātniskajā darbībā un attīstībā no 2000.gada līdz 2006*. gadam (% no IKP)	25
Attēls 4. Uzņēmēju izdevumi Z&A 2003.gadā mlj. EUR un % pa aktivitāšu sektoriem	26
Attēls 5. Interneta lietotāju skaits gada sākumā, %	35
Attēls 6. Nodarbināto skaits pa nozarēm	37
Attēls 7. IKP pa darbības veidiem (mlj. LVL)	37
Attēls 8. Kopējā pievienotā vērtība % pret iepriekšējo periodu (sezonālitate), salīdzinot ar 2007.gada 1.ceturksni	38
Attēls 9. Nodarbināto īpatsvars (%) Latvijā 2004.-2007.	53
Attēls 10. Nodarbinātība pēc vecuma 2004.-2006. tūkst. cilvēki	55
Attēls 11. Izglītojamo skaits pa izglītības līmeņiem (2004-2007)	68